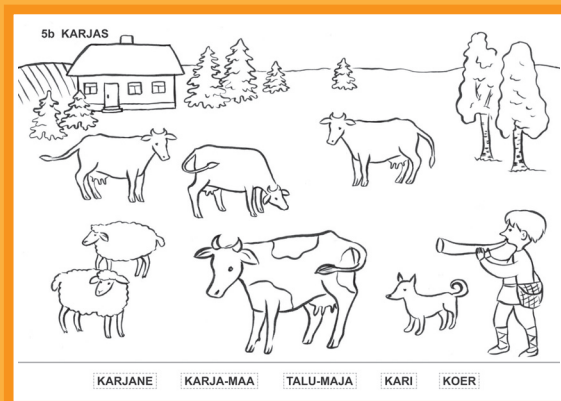
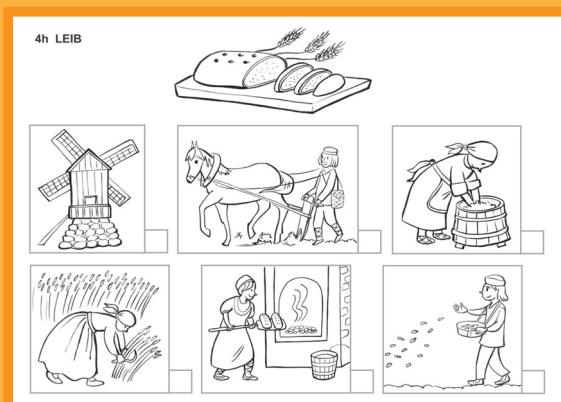
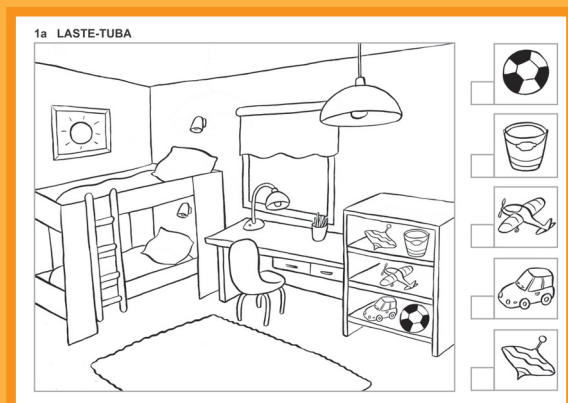

Marju Tüرنpu

Inimene II

Töölehtede komplekti juurde kuuluv
õpetaja juhendmaterjal

Toimetulekukooli II ja III arengutaseme
orienteerumisained

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Marju Tüürpu

Inimene II

Töölehtede komplekti juurde kuuluv õpetaja juhendmaterjal

Õppevara vastab põhikooli lihtsustatud õppekava toimetulekuõppe II ja III arengutasemele.

Retsenseerisid Triin Kivirähk ja Epp Roon

Töölehed joonistas Elina Sildre

Õpetajamaterjali toimetas ja küljendas Epp Müil

Töölehtede komplekti Inimene II juurde kuuluv õpetaja juhendmaterjal on alla laetav portaalist hev.edu.ee.

Õppevara väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine“ kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove.

Autoriõigus: SA Innove, autor, 2013

ISBN 978-9949-487-34-9 (töölehtede komplekt, trükis)

ISBN 978-9949-487-35-6 (töölehtede komplekt, PDF, veebis)

ISBN 978-9949-487-36-3 (õpetaja juhendmaterjal, PDF, veebis)

Sisukord

Sissejuhatus	5
TL 1a–1m: Ruumid kodus	7
TL 1a ja 1b: Lastetuba	7
TL 1c ja 1d: Elutuba	11
TL 1e: Köök	12
TL 1f ja 1g: Köök	13
TL 1h: Vannituba ja WC	15
TL 1i: Saun	16
TL 1j: Vannituba ja saun	19
TL 1k: Esik	19
TL 1l: Esik	20
TL 1m: Maja	22
TL 2a–2e: Linn ja maakoht	24
TL 2a: Linn	24
TL 2b: Liiklusmärgid	27
TL 2c: Maakoht	28
TL 2d ja 2e: Linn ja maakoht	28
TL 3a–8e: Elu vanasti	31
TL 3a: Rahvariided	31
Tööleht 3b: Rehetuba	33
TL 3c: Kamber	34
TL 3d: Taluhoov	36
TL 4a: Vili	37
TL 4b: Kündmine	38
TL 4c: Külvamine	40
TL 4d: Viljakoristus	41
TL 4e: Vilja jahvatamine	42
TL 4f ja 4g: Taina tegemine ja küpsetamine	44
TL 4h ja 4i: Leib	46
TL 5a: Koduloomad	47
TL 5b: Karjas	49
TL 5c: Karjane	51
TL 6a: Puude tegemine	53
TL 6b: Puidu kasutamine	55
TL 6c: Puidu kasutamine	56
TL 7a: Kalastamine	58
TL 7b: Kalastamine	59

TL 8a: Ketramine	60
TL 8b: Kudumine	62
TL 8c: Kanga kudumine	63
TL 8d: Õmblemine	64
TL 8e: Kudumine, õmblemine	65
TL 9–16: Rahvakalendri tähtpäevad	67
TL 9: Hingedepäev	67
TL 10: Mardipäev	68
TL 11: Kadripäev	69
TL 11a: Mardi- ja kadripäev	71
TL 12a: Jõulud (kuusk)	71
TL 12c: Jõulud (kingitused)	73
TL 13: Uus aasta	73
TL 14: Vastlapäev	74
TL 15a: Kevadpühad (munad)	75
TL 15b: Kevadpühad (pajuoksad)	76
TL 16: Jaanilaupäev	77
Kirjandust	79

Sissejuhatus

Käesoleva kogumiku töölehed on kasutatavad toimetulekukooli elu- ja toimetulekuõppe tundides. Töölehed on koostatud vastavalt Põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava toimetulekuõppe põhimõtetele. Töölehed on suunatud toimetulekukooli teise ja kolmanda arengutaseme õpilastele.

Kogumiku töölehed (TL) on jaotatud teemablokkideks:

- Kodu. Ruumid kodus.
- Linn. Maakoht.
- Elu vanal ajal talus.
- Rahvakalendri tähtpäevad.

Kogumikus tutvustatakse õpilastele nende endi kodu ja kodukoha ning vanaaja (19. sajandi teine pool) elu ja töid. Laps alustab elu uurimist enda lähiümbrusest. Mina juurest liigutakse järjest kaugemale, lihtsamatelt probleemidelt keerulisemate juurde. Lastele on kaugem ja keerulisem vanaaja elu ja sellega seonduv. Seepärast algab kogumik teemablokiga „**Kodu. Ruumid kodus.**“. Kodunt edasi on laiem maailm – koduküla, kodulinn. Teemablokis „**Linn. Maakoht**“ õpitakse teadlikult vaatlema eelkõige enda kodukohta ning pisut õpitakse ka ajalugu, tutvudes oma kodukoha vaatamisväärsustega. Edasi tuleb teemablokk „**Elu vanasti talus**“, kus lapsed tutvuvad vanaaja elu ja töödega taludes. Teemablokis „**Rahvakalendri tähtpäevad**“ tutvustatakse tänapäeval enim tähistatavaid rahvakalendri tähtpäevi.

Laps tahab samastuda endavanuse või pisut vanema lapstegelasega. Seepärast on juhendis suur roll kahel nukul – Peetril ja Maril, kes tutvustavad lastele paljusid teemasid. Nukud leiab aplikaatsioonidena kogumikku lisatud pildimaterjali hulgast. Kui õpetaja soovib, võib ta tegelestena, kes lastele erinevaid teemasid tutvustavad, kasutada päris nukke.

Töölehtede täitmine eeldab põhjalikku teemakohast ettevalmistust. Vastavaid soovitusi pakub ka käesolev õpetajajuhend. Lisaks õpetaja juhendmaterjalile on veebis leheküljel hev.edu.ee kättesaadav ka soovituslik pildimaterjal. Juhendis toodud muinasjutud, luuletused, laulud ja mängud ning käelise tegevuse tööd on samuti soovituslikud. Kui õpetaja leiab oma klassi õpilaste jaoks sobivama lisapala, võib ta kasutada enda valitud. Muinasjutude jutustamine või lugemine peaks toimuma mugavas ja õdusas keskkonnas, mitte koolipinkide taga. Samuti tuleb muinasjuttude jutustamisel kasutada pilte jutu ilmestamiseks. Jutustamise või lugemise ajal peab lausete ja lõikude kaupa juttu analüüsima, tõmbama paralleele, näitlikustama.

Töölehtede põhjal saab täita erisuguseid ülesandeid: vestelda või jutustada pildi järgi, rühmitada ühe või mitme tunnuse põhjal, teha valikuid, lisada sõnakaarte, teha ärakirja, värvida jne. Täidetud töölehtedest peaks kujunema tervik, st et neid saaks lisada kiirkõitjasse. Seepärast oleks vaja jälgida, et lehed, millele kleebitakse, oleksid ühes ja samas formaadis. Töölehtede alusel valmib mitu teemamappi – **Ruumid kodus, Leiva saamislugu** jt.

Õpetaja osalus erinevate ülesannete täitmisel sõltub laste teadmiste ja oskuste tasemest (vestlemisel või jutustamisel esitab õpetaja suunavaid küsimusi, saadab lapse tegevust kõnega,

loeb lastega koos sõnu või sõnaühendeid jne). Mõne töölehe juures pakutakse löikamise ja uuele lehele kleepimise võimalust.

Enamik teemasid on esitatud raskusastme kasvamise järgi, lastele mõistetavamast kuni vähem tuntud teema käsitlemiseni (nt teemablokis „Ruumid kodus“ alustatakse lastetoast ja lõpetatakse saunaga jne). Töölehtede raskusastet saab muuta, suurendades või vähendades töölehe täitja iseseisvust. Lapse iseseisva töö osakaalu suurendades tuleb arvestada talle lähemat arenguvalda, st nii tema praegust arengu- ja õpitaset kui ka seda, millega ta erineva abiga hakkama saab. Ülesanne ei tohi olla ei liiga kerge ega ülearu raske. Õpetaja poolt esitatav tekst on juhendis kaldkirjas. Käelise tegevuse näidiste kohta on toodud fotod ja valmistusjuhendid.

Laste töölehtede täitmine on tähistatud värvilise punktjoonega ●●●●●●.

Mängud on tähistatud märgiga ✨.

Enamikku töölehtedest saab klassis näidata kas grafo- või dataprojektoriga. Projektor annab suurema pildi, see lihtsustab kujutatut tajumist ja mõistmist ning võimaldab paremini teha ühistööd. Õpetaja saab vajadusel teha töölehtedele täiendusi või midagi maha tõmmata jne. Õpilased saavad tahvile või ekraanile näidatavat ühiselt täidetud töölehte kasutada abina oma töölehe täitmisel.

Ühtesid ja samu töölehti võib kasutada mitu aastat: mäluprotsesside iseärasuse tõttu vajavad toimetulekuõppe õpilased palju kinnistamist, samade ülesannete kordamist.

Nii põhjalik eeltöö kui töölehtede täitmine on vajalikud teadmiste täiendamiseks ja kinnistamiseks ning iseseisva töö oskuse arendamiseks. Iga uus teadmine ja oskus lisab õpilastele enesekindlust ja usku oma võimetesse. Anda õpilastele enesekindlust ning kujundada ja arendada võimalikult iseseisva töö oskust on kõigi (eri)pedagoogide ühine eesmärk.

Autori tänusõnad kuuluvad Kristel Palgile Tartu Kroonuaia Koolist, kelle teadmised, kogemused ja konstruktiivne kriitika on olnud väga suureks abiks kogumiku valmimisel. Samuti tahan tänada paljusid Kosejõe Kooli õpetajaid, kelle toetus ja abi on tööd lihtsustanud.

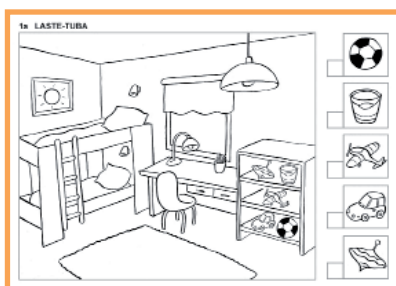
Marju Tärnpu

TL 1a–1m: Ruumid kodus

- Eesmärk** Teadlikkuse suurendamine oma kodust. Erinevate ruumide ja nende funktsioonide tundmine majas või korteris. Ruumide nimetuste õppimine ja kinnistamine. Mööbliesemete, kodusisustuse ja -tehnika funktsioonide teadvustamine, nende nimetuste õppimine ja kinnistamine.
- Arendatav oskus** Oskus nimetada oma kodus olevaid ruume, oskus nimetada tegevusi, mida erinevates ruumides tehakse, oskus kirjeldada oma kodu.
- Taust** Kodunt algab lapse maailm. Oma kodus erinevate ruumide, neis olevate esemete funktsioonide ja eri ruumides toimuva tegevuse tundmine ning mõistmine võimaldab lapsel paremini tajuda igapäevast kodust keskkonda. Iga kodu on teisest mingil määral erinev. Oma kodu isikupära teadvustamine suurendab lapse identiteedi (mina) tunnetust (Bakk & Grunewald, 1999).

TL 1a ja 1b: Lastetuba

- Vajalikud materjalid** O. Ehala ja J. Viidingu laul „Kodulaul“ (sõnad leiab raamatust „Lahedaid lastelaule“, kirjastus Pegasus 2009), Peeter ja Mari, nukkude jutus esiletulevate esemete pildid (voodid, riiul, mänguasjad, kirjutuslaud), töölehed 1a ja 1b, värvipliiatsid, „Memoriini“ mängu valmistamise jaoks papist nelinurgad (vt mängu valmistamise juhendit foto nr 1 järel).

Tööleht 1a Lastetuba

- Tegevus** Külastage koolimajas erinevaid ruume: kööki või sööklad, õpilaskodus vaba aja veetmise ruumi (mängutuba), pesuruumi jne. Igas külastatud ruumis nimetavad lapsed õpetaja suunavate küsimuste abil, mis esemed selles on ning nimetavad vastava ruumi nimetuse. Klassis meenutage, millistes ruumides käisite. Kuulake O. Ehala ja J. Viidingu „Kodulaulu“, selle võib ka ette laulda või lugeda. Kuulake laulu vajadusel uuesti. Arutlege õpilastega, millest laul oli.

Koolipäevadel, tundide ajal on kool meile nagu kodu. Kooli kohta öeldaksegi mõnikord: lapse teine kodu. Igal lapsel on ka oma päris kodu. Peeter ja Mari räägivad meile oma kodust.

Õpetaja etendab nukkudega etteaste.

Peeter: „Tere! Mina olen Peeter.“

Mari: „Tere! Mina olen Mari.“

Peeter: „Mari on minu õde.“

Mari: „Peeter on minu vend.“

Peeter: „Täna räägime teile oma kodust.“

Peeter: „Kuula! Arva ära, mis toast me räägime! Selles toas elame meie: mina, Peeter ja minu õde Mari.“

Mari: „Selles toas on kirjutuslaud. Kirjutuslaua taga me õpime ja joonistame.“

Peeter: „Selles ruumis on väike riiul. Riiulis hoiame me oma mänguasju. Minu mänguasjad on autod ja lennukid.“

Mari: „Minu mänguasjad on nukud.“

Peeter: „Selles toas on minu voodi ja Mari voodi. Mis toast me rääkisime?“

Kui keegi lastest arvab enne jutustuse lõppu ära, millist ruumi Peeter ja Mari kirjeldasid, saab õpilane kiita ja õpetaja jätkab. Etenduse lõppedes meenutavad lapsed, millised esemed kirjeldatud toas olid ning õpetaja asetab õpilaste poolt õigesti nimetatud esemete pildid tahvlile (voodid, riiul, mänguasjad, kirjutuslaud). Lapsed nimetavad esemed ning nende funktsiooni. Lõpuks püüavad lapsed ära arvata, millises ruumis on kodus sellised asjad. Õpetaja juhendamisel leiavad lapsed, miks nukkude poolt kirjeldatud tuba on just lastetuba (mängutuba).

Töölehe 1a täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. TL paremas servas olevad esemepildid on esialgu kaetud. Tahvlile on asetatud mööbliesemete pildid. Lapsed kirjeldavad, mida nad töölehel näevad ja püüavad ära arvata, millise toaga on tegemist. Lapsed võrdlevad tahvlipiltide ja töölehel kujutatud toa alusel, kas nukkude toas ja töölehel olevas toas on sarnased esemed. Õpetaja juhendamisel leitakse, milleks mingi mööbliese või muu asi toas vajalik on. Nüüd avab õpetaja töölehe kaetud poole. Õpilased nimetavad pildil kujutatud esemed ning nende ühisnimetuse. Lapsed leiavad lastetoa pildilt mänguasjad ning ühendavad need töölehel joonega.

Esemepiltidel olevatesse ruutudesse märgivad õpilased kokkulepitud asukoha tähise: kas kohamäärsõnade esimese tähe vastavalt sellele, kus joonistatud lastetoa riiulis mingi mänguasi asub ((Ü)leval, (K)eskel, (A)ll) või märgivad numbritega, mitmendal riiulil kujutatud mänguasi asub (1., 2. või 3.). Kui õpetaja kasutab numbreid, siis tuleb koos õpilastega numerdada riiulid lastetoa pildil. Kohamäärsõnu ja järgarvude teemat saab kasutada ka kõigi järgnevate ruumide käsitlemisel esemete määratlemisel.

- Oma töölehte täidavad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Lapsed saavad pildil oleva lastetoa tapeedi värvida või kujundada endale meelepärasel viisil (joonistades tapeedi lilleliseks, triibuliseks, mummuliseks, täpiliseks jne). Lõpuks värvivad lapsed ka ülejäänud asjad töölehel.

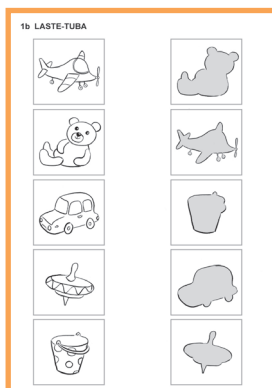
Kogu teemablokki lõpetava töö „Kodumaja“ (vt foto 3) tarvis lõikavad lapsed töölehel lastetoa pildi välja ning alustavad erinevate ruumide piltide kogumist eraldi kausta vahele.

Pärast töölehe täitmist võib iga õpilane meenutada oma tuba, rääkida, kas tal on päris oma tuba, kellega ta seda jagab, milline see on, mis mänguasjad seal on, milline on tapeet jne. Õpetaja suunab õpilase jutustust omapoolsete küsimustega.

- ✦ Pärast töölehe 1a täitmist võib mängida **ringmängu „Peetri ja Mari mänguasjad“**. Lapsed seisavad ringis, kätest kinni. Mängujuht on keskel. Lapsed liiguvad ringiratast, lugedes salmi: *Peetri–Mari mänguasjad ootavad meid mängima! Tule mängi sina ka! Mängujuht liigub salmi lugemise ajal vabalt ringi keskel, salmi lõppedes jääb ta kellegi ette seisma. Mängujuht küsib: Millega me täna mängime? Laps, kellelt küsitakse, peab vastama nt: Autoga. Mängujuht ja vastaja vahetavad nüüd kohad ja vastaja on uus mängujuht. Lapsed võivad nimetada kõiki mänguasju, mida nad teavad. Tähtis on, et nimetatud mänguasju ei tohi korrata!*

Töölehe 1b täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Parem pool töölehest on esialgu kaetud. Õpilased nimetavad töölehel kujutatud esemed ja nende ühisnimetaja. Õpetaja avab nüüd töölehel ka parema poole, kus on kujutatud vasakpoolsete mänguasjade varjud. Lapsed leiavad igale mänguasja pildile õige varju ning ühendavad need tahvlil omavahel.

Tööleht 1b Lastetuba

- Oma töölehe täidavad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Seejärel värvivad nad töölehel mänguasjade pildid. Lõpuks võivad õpilased mänguasjad ja nende varjud välja lõigata, kleepida need õpetaja poolt ettevalmistatud papist nelinurkadele ning ühiselt valitud mängukaartidega „**Memo-riini**“ mängima hakata (vt fotot nr 1 ja sellele järgnevat juhendit).

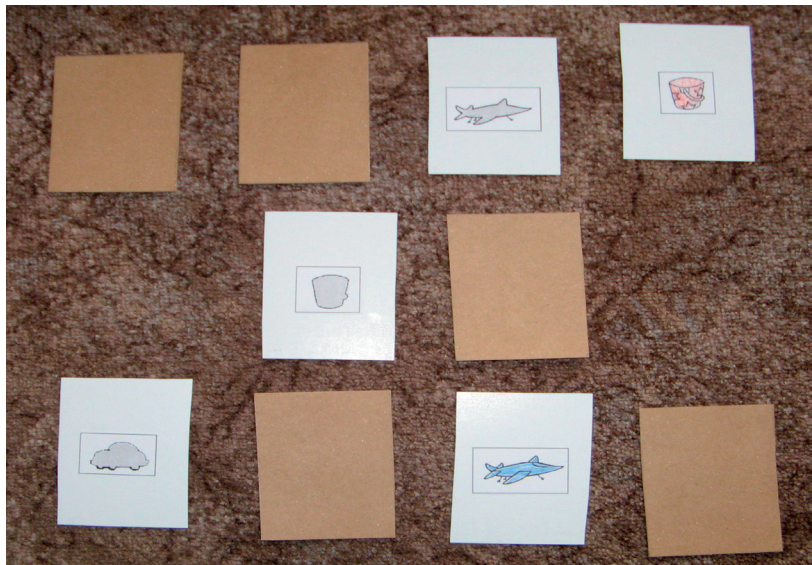

Foto 1 Memoriin Lastetuba

TÖÖVAHENDID:

- värvitud tööleht 1b
- papitükid (10 tk)
- liim

TÖÖ KÄIK:

- Õpilased lõikavad töölehelt välja värvitud pildid
- Õpilased liimivad pildid papitüki keskele

NB! Memoriini võib valmistada pärast iga ruumi käsitlemist. Kasutades ühesuguseid papitükke kõigi memoriinide valmistamisel, on võimalik edaspidi mängus olevate kaartide arvu suurendada ning mängu raskusastet muuta (vt foto nr 2).

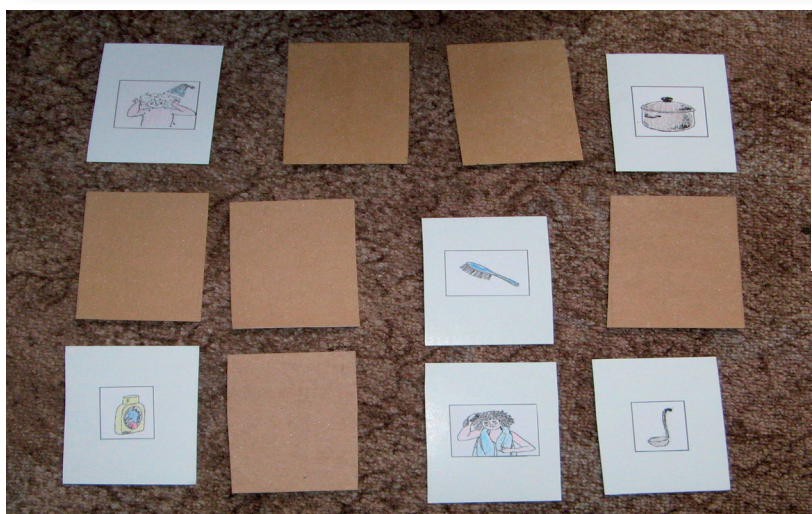

Foto 2. Memoriin Köök ja vannituba

TL 1c ja 1d: Elutuba

Vajalikud materjalid Nukk Peeter ja nukk Mari, lastetoa pildimaterjal (voodid, riul, mänguasjad, kirjutuslaud), töölehed 1c ja 1d, värvipliatsid, pildimaterjal erinevatest esemetest, mis sobivad elutuppa, ka sellistest esemetest, mida töölehel ei ole (arvuti, raadio või muusikakeskus, kiiktool vm) ning ka pildid esemetest, mis elutuppa ei sobi (külmkapp, vann vm).

Tegevus Peeter: „Mis toast me eelmisel korral rääkisime? Tuleta meelde!“ Õpetaja asetab tahvlile eelmise tunni pildimaterjali (voodid, riul, mänguasjad, kirjutuslaud).

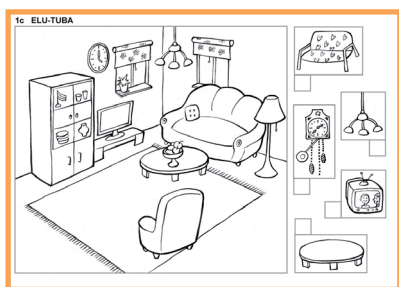
Mari: „Kuula! Arva ära, mis toast me täna räägime!“

Peeter ja Mari loevad „õpetaja abiga“ ette alljärgneva luuletuse. Luuletuses ette tulevate esemete (teler, kapp, diivan, tugitool, laud) pildid asetab õpetaja tahvlile.

Meil kodus on üks ilus tuba,
seal möllata ei ole luba,
seal sporti telerist näeb isa
ja multfilme lapsed, kes ei kisa.
Seal diivan, tugitool ja laud
ja kapp, kus ilusamad nõud.
Seal külalisi vastu võetakse
ja pere pidupäevi peetakse.
See on üks väga tore tuba,
kus siiski möllata ei ole luba!

Õpetaja juhendamisel ja küsimuste abil meenutavad lapsed luuletust. Tahvlile pandud piltide ja luuletuse abil püüavad lapsed ära arvata, millisest toast nukkude luuletus rääkis.

Töölehe 1c täitmine Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile. Paremal olevad esemepildid on kaetud. Õpilased kirjeldavad elutoa pilti. Lapsed leiavad, kas töölehele joonistatud toas on ka neid esemeid, mille pildid eelneva luuletuse käigus tahvlile pandi. Koos õpetajaga arutavad lapsed, milleks on vaja ühte või teist eset elutoas. Õpetaja avab töölehe kaetud osa. Õpilased nimetavad, mis on töölehe paremal pool kujutatud. Õpilased leiavad paremal olevatelt esemepiltidelt sarnase või funktsioonilt sarnase eseme elutoa pildil ning ühendavad need omavahel. Esemepiltidel olevatesse ruutudesse märgivad õpilased esemete välimuse sarnasust või erinevust tähistava tähise (+ esemed on välimuselt ühesugused, – esemed on välimuselt erinevad või tähtedega (e)rinev, (s)arnane vm).

Tööleht 1c Elutuba

- Oma töölehe täidavad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Oma töölehel saavad lapsed elutoa tapeedi, diivani ja vaiba värvida või kujundada endale meelepärasel viisil Lõpuks
- värvivad lapsed ka ülejäänud esemed. Lapsed lõikavad
- elutoa pildi välja ning asetavad ruumide kausta vahele.

Iga õpilane võib nüüd meenutada oma kodus olevat elutuba ja rääkida, milline see on ning mida nende pere elutoas teeb. Vajadusel suunab õpetaja jutustamist omapoolsete küsimustega. Samuti ütlevad õpilased, kuidas neil kodus elutuba nimetatakse: suur tuba, külaliste tuba vm.

Pärast töölehe täitmist asetab õpetaja valitud pildimaterjali lauale: esemepildid, mis sobivad elutuppa (arvuti, radio või muusikakeskus, kiiktool vm), samuti pildid esemetest, mis elutuppa ei sobi (külmkapp, vann, jne). Õpilased valivad laualt pildid esemega, mis elutuppa sobivad ning asetavad need tahvlile. Laps peab nimetama või kirjeldama, kuidas pildil olevat eset elutoas kasutatakse. Vajadusel õpetaja abistab eseme funktsiooni kirjeldamisel. Teised lapsed annavad hinnangu, kas valitud ese pildil sobib elutuppa.

Töölehe 1d täitmine

Tööleht 1d Elutuba

Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile. Parem pool töölehest on esialgu kaetud. Õpilased nimetavad, millised esemed on töölehel kujutatud. Õpetaja avab ka töölehe parema poole, ka siin nimetavad lapsed, mis on pildidel. Õpilased leiavad funktsioonilt sarnased esemed ning ühendavad need tahvlil.

- Oma töölehe täidavad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Seejärel värvivad lapsed kõik pildidel kujutatud esemed.
- Lõpuks võivad lapsed pildid välja lõigata ja valmistada
- „Memoriini“ mängu (vt juhendit foto nr 1 järel).

Elutoa teema lõpetuseks saab taas mängida „Memoriini“, lisades mängu ka mänguasjade pildipaare.

TL 1e: Köök

Vajalikud materjalid Vajalikud materjalid: õpetaja poolt valitud toiduained, töölehed, värvipliatsid, käärid, liim.

Tegevus Tegevus: Köögi teemat on sobiv alustada õppeköögis õpetaja poolt valitud tegevusega: võileibade või koogi ja morsi või tee valmistamisega. Soovitav on köögis kasutada võimalikult palju neid esemeid, mis on kujutatud töölehtedel 1f ja

ja räägivad, mida nad teevad, milliste abivahenditega nad midagi teevad jne.

Pärast õppekõõgis tegutsemist loeb Mari klassis „õpetaja abiga“ ette või laulab Ernst Enno laulu „**Hiiretips**“:

Hiiretips läks putru keetma tipa-tapa tibule.

Sidus saba põlleks ette, pani paja tulele.

Võttis kulbiks käpaküüne, hakkas putru maitsema.

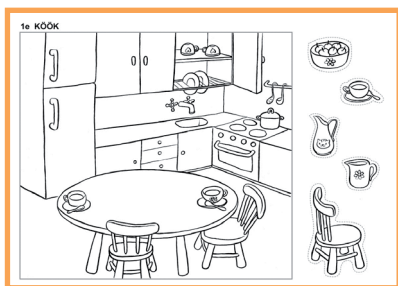
Sabaots läks sõlmest lahti, hakkas putru segama.

Maitstes suu ja segas saba, küll on puder täna hää!

Hiiretipsi kõht on tühi, järgi midagi ei jää.

Mari suunavate küsimuste abil meenutavad lapsed luuletust, kuni Mari jõuab küsimuseni: „Kus süüa tehakse? Kõõgis!“

Töölehe 1e täitmine

Tööleht 1e Kõõk

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Parem pool kujutatud üksikesemed on esialgu kaetud. Õpilased kirjeldavad, mida nad töölehel näevad ning milleks üht või teist eset kõõgis kasutatakse. Õpetaja avab nüüd ka üksikesemete piltidega töölehe poole. Õpilased nimetavad, mis seal on kujutatud ning kuidas ja kus neid esemeid kasutatakse. Lapsed peavad „katma kohvilaua“, st paremal kujutatud esemed ühendama pildil sobivasse kohta.

- Oma töölehte täites lõikavad lapsed välja paremal asuvad
- esemed ning kleeuvad kõõgipildil sobivasse kohta.
- Lõpuks lapsed värvivad kõõgipildi, lõikavad välja ning
- panevad ruumide kausta vahele.

Pärast töölehe täitmist proovib iga õpilane kirjeldada tema kodus olevat kõõki. Vajadusel õpetaja abistab last suunavate küsimustega.

TL 1f ja 1g: Kõõk

Vajalikud materjalid

Tass, alustass, nuga, kahvel, supitaldrik, lusikas, kann, klaas, pott ja kulp, lastele üllatuseks kook või pirukas, morsiks siirup (vajalikud enne TL 1f täitmist), munad, kohupiima-, piima- ja kohvipakk, röstsai, ahjuplaat (vajalikud enne TL 1g täitmist), töölehed 1f ja 1g, värvipliatsid, käärid, liim, papitükid, „Memooriini“ valmistamiseks.

Mänguks vajalik pildivalik – 3 põhipilti: ühel pildil on kujutatud külmkapp, teisel kõõgikapp, kolmandal pliit. Lisaks on vaja 12 pilti, millel kujutatud põhipiltide juurde kuuluvaid asju (nt külmkapp – piim, vorst, muna; kõõgikapp – kahvel, taldrik, kruus; pliit – teekann, pott, pann).

Tegevus enne TL 1f täitmist

Tööleht 1f Köök

Tegevus enne TL 1g täitmist

Tööleht 1g Köök

TL 1f ja 1g täitmine

Töölehe täitmisele eelneb tegevus õppeköögis. Õpetaja asetab lauale tassi ja alustassi, noa, kahvi, supitaldriku, lusika, kannu, klaasi, poti ja kulbi. Paluge lastel antud esemetega katta laud ühe inimese jaoks. Innustage lapsi oma tegevust kommenteerima, kuhu midagi pannakse, mis ei sobi lauale jne. Õpetaja abiga proovivad lapsed oma valikuid põhjendada. Õpetaja võtab välja üllatusekoogi või -piruka. Lapsed otsustavad, millised nõud on vajalikud koogi või piruka söömiseks ja katavad vastavalt sellele kõigile laua. Valmistage morssi. Tegevus õppeköögis lõpeb koogi või piruka söömisega.

Töölehe täitmisele eelneb tegevus õppeköögis. Õpetaja asetab lauale munad, kohupiimapaki, röstsaia, piimapaki, ahjuplaadi, kohvipaki. Kõik töölehel olevad kodumasinad peaksid köögis nähtaval olema. Lapsed üritavad õpetaja abi ja suunamisega leida laual olevatele toiduainetele kodumasinat, mille juurde need kuuluvad (munad, kohupiima ja piima võib ka külmkappi panna, kui ei plaanita midagi valmistada). Lõpuks tehke lastega kohupiimavahtu ja röstsaia. Valmistage kohv (viljakohv). Vastavalt menüüle katavad lapsed laua ja tegevus õppeköögis lõpeb ühise einega. Innustage lapsi oma tegevust kommenteerima ja oma valikuid põhjendama.

Õpetaja näitab töölehti üksikshaaval projektoriga tahvlile. Parempoolne töölehest on esialgu kaetud. Õpilased nimetavad, mis on töölehel kujutatud. Õpetaja avab ka töölehe parema poole, ka siin nimetavad lapsed, mis on piltidel. Õpilased nimetavad, milleks piltidel kujutatud esemeid kasutatakse ning leiavad õpetaja abil töölehtedel kujutatud esemete üldnimetuse (toidunõud, kodumasinad, toiduained). Õpilased leiavad mõlemal töölehel paarid, mis omavahel kokku sobivad ning ühendavad need joonega.

- Oma töölehed täidavad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Seejärel värvivad õpilased töölehtedel kujutatud esemed.
- Lõpuks võivad lapsed esemepildid välja lõigata ning kleepida õpetaja poolt ettevalmistatud papitükkidele, et valmistada „Memoriini“ mäng.

☀ Köögi teema lõpetuseks võib lisaks „Memoriinile“ mängida ka **rühmitamismängu „Köögis“**. Mänguks on vaja 3 põhipilti: ühel pildil on kujutatud külmkapp, teisel köögikapp, kolmandal pliit. Lisaks on vaja nt 12 pilti, millel kujutatud põhipiltide juurde kuuluvaid asju (nt külmkapp – piim, vorst, muna; köögikapp – kahvel, taldrik, kruus; pliit –

teekann, pott, pann). Õpetaja paneb tahvlile kolm põhipilti. Esialgu on mängujuhiks õpetaja. Mängujuht näitab mängijatele ühte pilti ja nimetab sellel kujutatud asja. Mängijad peavad ära arvama, kuhu pildil kujutatud ese köögis kuulub. Nt mängujuht näitab pilti, millel on kujutatud piimapakk – reeglina on see külmkapis jne. Mängija, kes annab esimesena õige vastuse, saab pildi endale. Võitjaks on mängija, kes kogub enim pilte. Mängu lõppedes vahetatakse mängujuhti (õpetaja võib ka pildivalikus korrekture teha) ning mäng algab uuesti.

Mängu võib mängida ka loto põhimõttel. Õpetaja moodustab klassi lastest kolm rühma. Iga rühm saab ühe põhipildi. Kordamööda hakkavad rühmad võtma laualt pilte, mis on laual tagurpidi. Kui võetud pilt sobib rühma põhipildiga kokku, saab rühm pildi endale. Kui võetud pilt ei sobi põhipildiga kokku, panevad lapsed pildi tagurpidi lauale tagasi.

TL 1h: Vannituba ja WC

Vajalikud materjalid Nukud Peeter ja Mari, erinevad pildid kehahoolduse jaoks vajalikest esemetest (nt kamm, švamm, seep, šampoon, rätik, hambahari) ning mõned vannituppa mittesobivate esemete pildid (nt teekann, pott, televiisor, kiiktool), tööleht 1h, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Õpetaja etendab nukkudega etenduse.

Mari: „Tere! Kuula! Arva ära, kuhu me täna läheme?

Pinni ja Panni, meie lähme vanni, meie lähme vanni

Mis me seal teeme, seebivahtu sööme, seebivahtu sööme

Mis me tast sööme, ta ju puha seebine

Olgu siis peale, las jääb järele.”

(P.- E. Rummo)

Peeter: „Me läheme vanni. Kus vann asub? Vannitoas. Mida me vannitoas teeme?”

✶ Vannitoa ja WC teema alustuseks võib mängida **pantomii**. Nukud „ütlevad” esialgu õpetajale kõrva erinevaid kehahooldustegevusi, mida peab ette näitama (käte pesemine ja kuivatamine, näo pesemine, keha pesemine, juuste kuivatamine jne). Õpilased peavad arvama, mida õpetaja teeb. Nüüd sosistavad nukud õpetaja abiga ühele lapsele tegevuse, õpilane teeb vastava pantomiimi, kaaslased püüavad ära arvata, mida ettenäitaja mängult teeb.

Õpetaja asetab lauale valitud pildimaterjali (nt kamm, švamm, seep, šampoon, rätik, hambahari, pott, televiisor, kiiktool vm). Iga õpilane valib pildi esemest, mis on kehaholdusvahend või mis sobib vannituppa ning asetab selle tahvlile. Samas peab laps nimetama, mida valitud esemega tehakse (kammiga kammime pead jne). Teised lapsed hindavad valitud pildi õigsust. Õpetaja näitab lastele järele jäänud pilte ning lapsed püüavad ära arvata, millises ruumis kodus pildidel kujutatud esemed peaksid olema.

Töölehe 1h täitmine

Tööleht 1h Vannituba

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Töölehe paremal pool olevad üksikpildid on esialgu kaetud. Lapsed nimetavad, mis ruumiga on pildil tegemist, millest nad seda järeldavad jne. Samuti nimetavad lapsed, milleks mingi ese vannitoas või WC-s vajalik on. Nüüd avab õpetaja ka töölehe parema poole. Õpilased nimetavad, mis esemed on pildidel kujutatud ning milleks need esemed vajalikud on. Lapsed leiavad esemepiltide hulgast need asjad, mida vannitoas ja WC-s võib vaja minna ning tõmbavad neile ringi ümber. Lapsed nimetavad, kus ruumis kodus peaksid asuma ülejäänud esemed.

- Oma töölehel lõikavad õpilased välja need esemepildid,
- mille koht on vannitoas või WC-s ning kleebivad need vannitoapildile ja värvivad. Valmis pilt asetatakse ruumide kausta vahele.

Iga õpilane kirjeldab nüüd tema kodus olevaid pesemisvõimalusi. Vajadusel õpetaja abistab last suunavate küsimustega.

TL 1i: Saun

Vajalikud materjalid Viht, saunakapp või -kibu ja kapa kulp, pilt kapist, tööleht 1i, värvipliatsid, käärid, liim.

Tegevus: Enne töölehe täitmist tutvuge võimalusel saunaga. Võib näidata ka fotosid ja pilte saunast. Oluline on tutvustada reaalseid saunatarbeid – kappi, kulpi, vihta, et lapsed saaksid neid vaadelda ja katsuda.

Sauna tähtsaim ruum on lavaruum. Lavaruumis on ahi. Ahi köetakse kuumaks. Lavaruumis on väga soe. Inimesed käivad lavaruumis higistamas. Higistamine viib inimese kehast kahjulikud ained välja. Saunalaval on mitu astet. Kõrgemal astmel on rohkem kuumust kui alumistel. Inimesed viskavad lavaruumis leili, et paremini higistada. Leili visatakse kapast. Kapas on vesi.

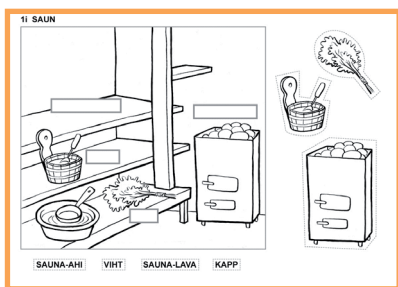

Kapast visatakse kulbiga vett kuumale saunaahjule. Inimesed armastavad saunas vihelda. Saunas viheldakse vihaga. Pärast lavaruumis higistamist ja vihtlemist tuleb ennast puhtaks pesta.

Õpetaja suunab neid õpilasi, kellel on kodus saun, saunast jutustama.

Klassis kordavad lapsed sauna foto või pildi ja saunatarvikute (kapp, viht, kulp) abil õpetaja juhendamisel, mida saunas tehakse. Õpetaja asetab tahvlile kapi ja kapa pildi. *Kus on vesi? Kapas või kapis? Mis on kapis?* Õpetaja ütleb meelega mõned sisult valed laused, lapsed kuulavad ja parandavad õpetajat. *Kapas ripuvad riided. Kapis on vesi. Ma viskan kapist vett saunaahjule. Võta kapast raamat! Jne.*

Töölehe 1i täitmine

Tööleht 1i Saun

Õpetaja lavastab nukkudega etenduse. Peeter: „Ma lähen naabripoisi juurde sauna. Tal on selline saun.“ Õpetaja näitab projektoriga töölehte 1i tahvlile, parem pool töölehest on esialgu kaetud. Peeter: „Ma õppisin saunast ühe luuletuse. Kuula:

(Saunalaul, lihtsustatud H. Runneli luuletuse järgi)

Sauna lähen vihaga.
Leili viskan kapast kulbiga.
Laval higistan mõnuga.
Saunas vihtlen hoolega.
Kuju lähen vihata.
Kuju lähen rõõmuga.“

Mari: „Päris arusaamatu luuletus. Mina ei saanud aru, miks sa lähed sauna vihasena?“

Peeter: „Ega ma lähengi vihasena, mul on saunas viht kaasas.“

Mari: „Mis see on?“

Peeter (osutab töölehel vihale): „See on lehtedega kase oks-test kimp, nagu vitsakimp.“

Õpetaja võtab ka päris viha välja ja näitab seda lastele.

Peeter: „Selle vihaga inimesed vihtlevad saunas ennast.“

Õpetaja näitab vihtlemisliigutusi ette.

Mari: „See võib valus olla! Mina küll ei taha ennast peksta.“

Peeter: „See ei ole üldse valus. See on hoopis mõnus!“

Mari: „Sinu luuletuses oli juttu leili viskamisest. Leili on tüd-ruku nimi. Miks sa Leilit viskad?“

Peeter (viidates töölehel kapale ja saunaahjule): „Ega see leil ei ole inimene. Leili viskamine on vee viskamine saunaahjule. Saunas on kapp. Kapas on vesi. Vett visatakse kulbiga kuumale saunaahjule. Siis tuleb auru ja inimestel on kergem higistada. Higistamine ajab inimese kehast kahjulikke aineid välja.“

Õpetaja näitab lastele ka päris kappi või kibu.

Peeter: „Pärast laval käimist peab inimene ennast pesema ka.“

Mari: „Pärast laval käimist peab ennast pesema? Kui ma koolis laval laulsin, siis ei pidanud ma küll pärast ennast pesema!“

Peeter (näitab töölehel saunalava): „Mina räägin saunalavast! Saunalaval higistatakse ja viheldakse. Pärast higistamist ja vihtlemist tuleb ennast puhtaks pesta. Ja siis on väga hea olla!“

Õpetaja avab töölehel ka parema poole. Õpetaja loeb luuletuse veelkord lastele ette, osutades selles ette tulevatele esemepiltidele töölehel. Lapsed nimetavad, mida nende esemetega tehakse. Lapsed loevad pildi all olevad sõnad ning leiavad vastava eseme pildi. Tahvilil ühendatakse esemepilt sarnase esemega saunapildil.

- Oma töölehel lõikavad õpilased parempoolsed esemepildid välja ning kleebivad need sarnaste esemete peale saunapildil, lõikavad töölehel välja sõnasedelid ning kleebivad need esemete kõrvale tühjadesse kastidesse. Lõpuks tööleht värvitakse. Lapsed lõikavad saunapildi välja ning asetavad ruumide kausta vahele.

Peeter: „Mari, kas nüüd saad aru, mis on saun? Ja mida seal tehakse?“

Mari: „Jah, nüüd saan ma ka luuletusest aru! Nüüd tean, et saunas lähevad inimesed kõigepealt lavaruumi. Kuumas lavaruumis inimesed higistavad ja vihtlevad. Pärast higistamist ja vihtlemist tuleb ennast puhtaks pesta.“

Õpetaja teeb kokkuvõtte saunateemast, lastes lastel rääkida, kes on saunas käinud ja kellel endal on kodus saun, laste enda muljetest.

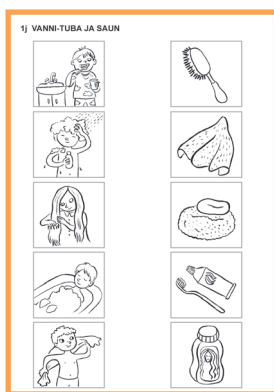
TL 1j: Vannituba ja saun

Vajalikud materjalid Pildimaterjal erinevatest kehahooldustegevustest (juuste kammimine, juuste, hammaste, keha pesemine, enda kuivatamine vm), tööleht 1j, värvipliatsid, käärid, liim, papitükid „Memoriini“ valmistamiseks.

Tegevus Enne töölehe täitmist võib mängida **pantomiimi**.

- ✦ Õpetaja annab ühele lapsele pildi, millel on kujutatud kehahooldustegevust. Õpilane proovib teistele tegevust ette näidata. Teised lapsed üritavad tegevust ära arvata. Samuti püüavad lapsed meenutada, milliste vahenditega ettenäidatud tegevust tehakse. Iga laps peaks saama võimaluse mõnda kehahooldustegevust ette näidata.

TL 1j täitmine

Tööleht 1j Vannituba ja saun

Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile. Eialgu on parem pool töölehest kaetud. Õpilased nimetavad, mis tegevusi on vasakpoolsetel piltidel kujutatud. Seejärel avab õpetaja ka töölehe parema poole. Õpilased nimetavad, mida esemepildid kujutavad. Lapsed ühendavad tegevuspildi ja pildi, millel kujutatud vastava tegevuse jaoks vajalikke vahendeid.

- Oma töölehe teevad lapsed sarnaselt tahvil tehtuga. Seejärel nad värvivad pildid. Lõpuks võivad lapsed esemepildid välja lõigata ning kleepida õpetaja poolt ettevalmistatud papitükkidele, et valmistada uus „Memoriini“ mäng.

Vannitua, WC, sauna teema lõpetuseks võivad lapsed mängida vannitua „Memoriini“, lisades vannitua mängukomplektile mõne teise ruumi mängukomplekti.

TL 1k: Esik

Vajalikud materjalid Nukud Peeter ja Mari, tööleht 1k, A4 paberileht, värvipliatsid, käärid, liim.

Tegevus Esiku teemat võib alustada õppekäiguga kooli garderoobi või õpilaskodusse, kus lapsed harjutavad nt jope selga panemist. Õpilased kirjeldavad oma jopet, vajadusel õpetaja abiga. Mängulisuse sissetoomiseks korjab õpetaja joped kokku ja paneb need nagidesse segamini. Õpilased on samal ajal õpetaja poole seljaga. Märkuande peale peavad kõik leidma oma jope, selle selga panema nii hästi, kui osatakse. Õpetaja hindab, kes kui hästi jope selga pani, kes peab midagi veel õppima (nööpimine, luku kinni panemine jne), kuid kiita saavad kõik. Lõpuks peavad lapsed oma jope tagasi kohale

panema, samas õpetajale ütleva, kuhu ta oma jope paneb – nagisse, kappi riidepuu peale vm. Õpetaja hindab jope kohale panemise korrektsust.

Pärast õppekäiku etendab õpetaja Mari ja Peetri abil etenduse.

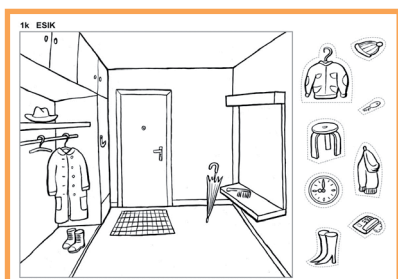
Mari: „Kuula! Arva ära, mis ruum see on?“

Mari: „Siia ruumi jätame oma õuejalanõud ja õueriided.“

Peeter: „Siin ruumis on kapp ja nagid ja peegel ja... Oskate ehk ise öelda, mis selles ruumis veel on?“

Õpetaja abiga mõistatavad lapsed, millisest ruumist rääkisid nukud ning missugused esemed võivad selles ruumis veel olla.

Töölehe 1k täitmine

Tööleht 1k Esik

Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile. Töölehe paremal pool olevad esemepildid on esialgu kaetud. Lapsed nimetavad, mis ruum on pildil, millest nad seda järeldavad jne. Õpilased püüavad õpetaja abiga kirjeldada, milleks mingi asi esikus vajalik on. Nüüd avab õpetaja ka töölehe parema poole. Õpilased nimetavad, mis on esemepildidel kujutatud. Lapsed leiavad esemepiltidele koha esiku pildil ning ühendavad need joonega.

- Oma töölehel lõikavad lapsed esemepildid välja ning kleepivad sobivasse kohta esiku pildil ja värvivad selle. Lapsed lõikavad esikupildi välja ning asetavad ruumide kausta vahele.

Lõpuks räägib iga õpilane, kas tal on kodus esik: kirjeldab seda ja võrdleb töölehe esikuga. Arutlege ka selle üle, miks on esikut vaja, kas ilma saab hakkama jne.

TL 1l: Esik

Vajalikud materjalid

Müts, sall, kindad, jope/mantel, saapad, tööleht 1l, värvipliiatsid, käärid, liim, mänguks erinevate riideesemete pildid (T-särk, kampsun, pusa, püksid, seelik, kleit, jope, mantel, kindad, sokid, saapad, kingad).

Tegevus

Enne töölehe täitmist harjutage lastega riiete asetamist ettenähtud kohta õpetaja poolt valitud ruumis. Oluline on, et valitud ruumis oleks riidepuutoru, nagid, mütside-sallide ning jalanõude riiulid. Õpetaja on eelnevalt ühe komplekti riideid valesse kohta asetanud, nt (puhtad!) saapad riidepuule, mütsi jalanõude riiulile, jope mütsi riiulisse jne.

Õpilased leiavad, mis on valesti ning panevad riided õigesti. Vaadeldge, milline on jope või mantel riidepuu peal ja milline nagis – kus riided rohkem kortsuvad, millist panemisviisi võiks eelistada jne.

Töölehe 11 täitmine

Tööleht 11 Esik

Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile, parem pool töölehest kaetud. Vasakul pool on multifunktsionaalne riidenagi-stange. Igal pildil viitab rist selles teatud asukohale (riidepuu ja toru; peeglilaud või kinnaste-salli riiul; nagid; mütsi-riiul; jalanõude riiul). Õpilased nimetavad, millisele kohale igal pildil rist viitab ning missugune riideese peaks seal olema. Õpetaja avab ka teise poole töölehest. Õpilased nimetavad, mis on pildidel kujutatud. Õpilased ühendavad joonistatud riideeseme või jalanõu sobiva kujutatud riidenagi-stangega.

- Oma töölehe teevad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga
- või lõikavad pildid välja ning kleeбивad uuele A4 lehele,
- sobivad pildipaarid kõrvuti. Lõpuks pilt värvitakse. Töölehest 11 võib ka Memoriini valmistada.

Esiku teema lõpetuseks sobib mäng „**Ma lähen õue**“.

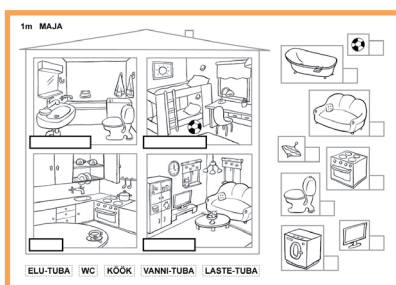
- ✦ Mängijad istuvad ringis. Abiks võib võtta erinevate riideesemete ja jalanõude pildid. Kõigepealt on mängujuhiks õpetaja. Ta jutustab: „Ma lähen õue. Ma panen kampsuni selga.“ Õpetaja paneb kampsuni pildi tahvlile. Parempoolne mängija peab kordama seda lauset, siis teeb seda järgmine. Nii rändab lause ringis, kuni järg on taas mängujuhi käes. Mängujuht kordab öeldut ja lisab veel ühe riideeseme. Näiteks: „Ma lähen õue. Ma panen kampsuni selga ja salli kaela.“ Iga nimetatud riideeseme järel asetab õpetaja vastava pildi tahvlile. Kõik peavad taas kordamööda tema sõnu järele ütleva. Keegi ei tohi ühtki mängujuhi poolt nimetatud riideeset või jalanõud ütlemata jätta. Mängijatel tuleb tähelepanu pöörata ka mängujuhi „riietumise“ järjekorrale. Nt ei saa panna selga enne jopet ja siis kampsunit või enne kummikuid ja siis sokke. Mäng kestab seni, kuni mängujuhil saavad otsa riideesemete nimetused või mängujuht eksis riietumise järjekorraga. Kui lapsed ei märka mängujuhi eksimust, siis pöörab õpetaja sellele tähelepanu koputamise või plaksutamisega. Pärast õpetaja märguannet peavad lapsed mõistatama, mida mängujuht valesti ütles. Sama mängu võib ka mängida teistpidi: „Ma tulen tuppa“.

TL 1m: Maja

Vajalikud materjalid O. Ehala ja J. Viidingu „Kodulaul“ (sõnad leiab raamatust „Lahedaid lastelaule“ kirjastus Pegasus, 2009), nukud Mari ja Peeter, tööleht 1m, värvipliiatsid, kodumaja valmistamiseks vajalikud vahendid (vt tööjuhust foto nr 3 järel), ruumide kaustas olevad erinevad kujutatud ruumid.

Tegevus Kuulake „Kodulaulu“. Meenutage õpilastega, millest laulus juttu oli.

Töölehe 1m täitmine Õpetaja etendab nukkudega etenduse.

Tööleht 1m Maja

Mari ja Peeter: „Tere, lapsed!“

Mari: „Me rääkisime teile oma tubadest.“

Peeter: „Täna näitame teile oma maja.“

Mari: „Jutustage teie meie majas olevatest tubadest. Meie Peetriga kuulame.“

Õpetaja näitab projektoriga töölehte, paremal pool olevad esemepildid on kaetud. Lapsed jutustavad õpetaja suunavate küsimuste abil, mida nad pildil näevad, nimetavad erinevate ruumide ja esemete nimetused ja funktsioonid.

Lapsed nimetavad tegevusi, mida ühes või teises ruumis tehakse. Lapsed loevad töölehe all olevad tubade nimetused ja leiavad, millise ruumi juurde mingi nimetus sobib.

Nüüd avab õpetaja ka töölehe parema poole. Õpilased nimetavad, mis on esemepildidel kujutatud. Lapsed leiavad esemepiltidele majas sobiva koha. Paremal kujutatud esemete kõrval olevale joonele märgivad õpilased eseme asukoha kokkulepitud märgi: kas nooltega või numbritega korrust märkides. Samuti võib märkida noole või numbri kõrvale, kas otsitav ese on paremal või vasakul pool toas, nt 1. P või 2. V jne. Tahvlile täidetud tööleht võib jääda abiks laste töölehe täitmisel.

- Laste oma töölehe täitmine sarnaneb tahvilil tehtuga –
- lapsed lõikavad ruumide nimetuste sõnasedelid välja ning
- kleebivad vastava ruumi juurde. Paremal kujutatud esemete kõrval olevale joonele märgivad õpilased eseme asukoha kokkulepitud märgi. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Töölehe 1m täitmise järel valmistab iga laps varem kogutud ruumide töölehtedest oma „Kodumaja“ (vt foto 3).

Õpetaja palub lastel meenutada, millised ruumid on kodus. Abiks on eelnevatest töölehtedest välja lõigatud erinevad ruumid, mis on täidetud ja värvitud (TL 1a, 1c, 1e, 1h, 1i ja 1k). Iga laps valmistab erinevatest joonistatud ruumidest kodumaja (vt foto 3 ja sellele järgnev juhend).

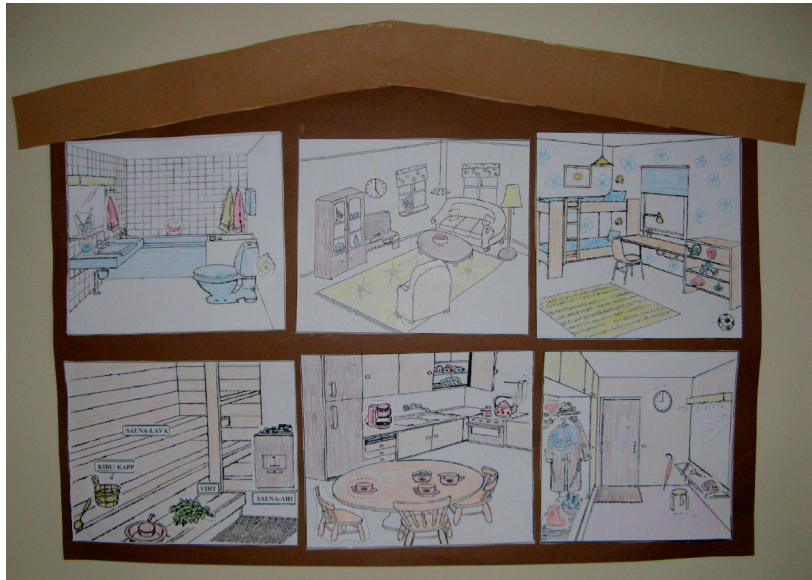

Foto 3 Kodumaja

TÖÖVAHENDID:

- õpilaste täidetud ja värvitud töölehed 1a, 1c, 1e, 1h, 1i ja 1k;
- A2 paksem paber või papp, mis on joonega korrusteks poolitatud;
- liim;
- katuseks värvilist paberit.

TÖÖ KÄIK:

- Lapsed paigutavad endale meelepärasel viisil joonistatud ruumid a2 paberile või papile.
- Lapsed liimivad joonistatud ruumid aluspaberile.
- Lapsed lõikavad välja õpetaja poolt ettejoonitud värvilisest paberist ribad (3–5 cm laiad).
- Lõpuks liimivad lapsed ribadest majale katuse.

Kodumaja valmimise järel saab iga laps teistele lastele oma kodumaja tutvustada, jutustades millisel korrusel mingi ruum asub jne. Vajadusel aitab õpetaja omapoolsete küsimustega. Valminud „Kodumaja“ abil saavad lapsed rääkida ka oma päris kodust: kas nad elavad korteris või eramajas, mitu tuba neil kodus on jne.

Kogu teema võib lõpetada külaskäiguga kellegi koju.

TL 2a–2e: Linn ja maakoh

- Eesmärk** Teadvustada lastele oma elukoha asulatüüpi – linn, küla, alev vm. Tutvustada lastele põhilisi linna ja maakoha erinevusi (linnas on suuremad majad kui maal; linnas on põhiliselt kortermajad, maal eramajad; linnas on rohkem maju, inimesi ja autosid kui maal; linnas on puid ja põõsaid vähem kui maal jne). Tutvustada kodukohas õpetaja poolt valitud vaatamisväärsusi ja/või mõnda kaunist paika. Suurendada laste teadlikku vaatlusoskust.
- Arendatav oskus** Oskus nimetada, kus elatakse – asula nimi ja tüüp; oskus abiga nimetada asula tüüpi piltidelt; oskus nimetada mõni oma kodukoha vaatamisväärsus või mõni kaunis koht; oskus oma kodukohas ohutult liigelda (lapse jaoks vajalikul teekonnal – kodu – kool, kool – huvialaring, huvialaring – kodu vm), oskus öelda ja/või kirjutada oma aadressi.
- Taust** Peale lapse lähima ümbruse (kodu, kool) tundmist on oluline tutvustada ka nn turvatsoonist kaugemat keskkonda – kõigepealt konkreetset elukeskkonda (linn/maakoh), kus laps elab. Samal ajal tutvutakse ka kodukoha huviväärsuste ja kaunite paikadega. Nii tekib lastel parem arusaam erinevate elukeskkondade ühisustest ja erinevustest, laps mõistab enam enda ümber toimuvat laiemas tähenduses.

TL 2a: Linn

- Vajalikud materjalid** Kaamera, oma kodukohast erineva asulatüübi õppimiseks pildimaterjal, videod vm, tööleht 2a, värvipliatsid, käärid, liim.
- Tegevus** Asula tüübi õppimist alustage lastele tuttavast, st kodukoha lähimast ümbrusest – kui elukoht asub maal, alustage maakohaga tutvumist. Kui elukoht asub linnas, alustage linnaga tutvumist. Selles järjekorras kasutage ka töölehti.
- Korraldage lastega õppekäike. Õpetaja või mõni lastest võiks õppekäigul teha fotosid, et pärast klassis nähtut meenutada. Iga jalutuskäik peab olema eesmärgistatud ja lähtuma konkreetsest õpiülesandest.
- Esimene õppekäik** Esimesel päeval korraldage ühe õpilase kodu-kool-kodu teekond. Õpetaja juhhib õpilaste tähelepanu teekonnal võimalikele ohtudele ning üheskoos meenutatakse ohutu liiklemise reegleid. Teekonnal võib lugeda tänavate silte. Õpilased nimetavad, millisel tänaval keegi elab.

Kui õpilaste kooli tulek on organiseeritud (bussidega; lapsevanemad toovad-viivad vm), siis korraldage liiklusohutusteemaline jalutuskäik kooli lähiümbruses. Korrake õpitud liiklusmärke, eriti neid, mis jalakäijatele suunatud. Juhtige laste tähelepanu sellele, et jalakäijatele suunatud ja lubavad liiklusmärgid on sinise taustaga ja keelavad on punase servaga. Lõpetuseks annab õpetaja õpilastele ülesande „juhtida“ õpetaja liiklusreegleid järgides kooli tagasi. Klassis tuletavad lapsed meelde oma aadressi ning ütlevad seda ka teistele. Lapsed üritavad teiste aadresse ka meelde jätta. Õpetaja nimetab kellegi aadressi, lapsed mõistatavad, kelle oma see on.

Aadressi kirjutamine. Oma aadressi võib kirjutada ka ümbrikule. Õpetaja kogub ümbrikud kokku ning segab omavahel. Mõni lastest mängib nüüd postiljoni – loeb aadressi ning edastab ümbriku lapsele, kes sellel aadressil elab.

Teine õppekäik Teisel päeval käsitlege liiklusteemat. Milliseid liiklusvahendeid kohtate oma jalutuskäigul enim, milliseid liiklusmärke lapsed tunnevad, kus on ohutu mängida ja kus kohe kindlasti ei tohiks mängida, kus ja kuidas on ohutu ületada teed jne. Lõpetuseks lapsed „testivad“ asula erinevate kohtade liiklustihedust, et oleks võimalik sõidukite hulka selle alusel hinnata. Laske lastel loendada mõnes vaiksemas kohas kindla aja jooksul (nt 30 sekundi) neist mööduvaid liiklusvahendeid. Vastukaaluks laske sõidukeid loendada ka tihedama liiklusega kohas – kas see on linnas üldse võimalik? Õpetaja suunamisel tõdevad lapsed, et igal pool peab olema ettevaatlik, kuid eriti tähelepanelik peab olema suurema liiklustihedusega kohtades.

Kolmas õppekäik Kolmandal päeval vaadeldage oma õppekäigul maju – on nad kõrged või madalad, lugege majade korruseid, suunake laste tähelepanu majade värvusele ja tüübile – on need korrus- või eramajad jne. Ühtlasi saab nendel jalutuskäikudel korrata ka ohutu liiklemise reegleid. Lõpetuseks annab õpetaja lastele ülesande leida lähiümbrusest või läbitud teekonnalt mõni teistest selgelt eristuv maja: nt leida kolmekorruseline maja, millel on kollased rõdud, eramaja, mille hoovis nägime suurt koera jne.

Neljas õppekäik Neljandal päeval vaadeldage loodust. Alustage puude, põõsaste ja lillede vaatlemist juba koolihoovis. Õpilased kordavad juba tuntud taimede nimetusi ning õpetaja abil õpivad ka uusi liike. Asulas vaadeldage, kus on rohkem puid, põõsaid, kus on neid vähem. Otsige, kas näete ka loomi ja linde.

Milliseid loomi või linde nägite, on neid teie kodukohas (suh-
teliselt) palju või vähe jne. Lõpetuseks peaksid lapsed saama
mõne loodusega seotud ülesande – nt leida kindel puu,
minna maja juurde, kus kasvas palju lilli, korjata kooli kaasa
...puu lehti või ....lilli jne.

Viies õppekäik

Viiendal päeval tutvuge kodukandis olevate huviväärsuste ja/
või looduskunite kohtadega. Võib juhtuda, et juba koolimaja
on üks kodukoha huviväärsus (nt mõisakool). Õpetaja tut-
vustab, miks üks või teine koht või ehitis on huvipakkuv. Jalu-
tuskäigu lõpul nimetab õpetaja ühe koha, kus eelnevalt käidi.
Õpilased meenutavad, kus see asus ning koos minnakse sinna
tagasi. Õpilased selgitavad, vajadusel õpetaja abiga, miks see
koht huvitav on. Tehke oma jalutuskäigul fotosid, et klassis
saaks meenutada, millistes kohtades käidi, mida nähti. Piltide
abil saab klassis koostada näiteks marsruudi ekskursioonist,
mida tahaks oma külalistele korraldada. Selle piltmarsruudi
järgi korraldavad õpilased (järelvalve all, kuid liigse õpetaja
sekkumiseta) ekskursiooni koos lühikirjeldusega külastatava-
test paikadest nt oma vanematele või naaberklassi õpilastele.

Tööleht 2a Linn

Oma kodukohast erineva asulatüübiga tutvumisel on soo-
vitav kasutada eelkirjeldatud tegevust, kui tutvuda on või-
malik reaalselt erinevas asulatüübis viibides. Oma koduko-
hast erineva asulatüübiga, liiklusega jm on võimalik tutvuda
ka piltide, videote või nt Jänku-Jussi multifilmide abil ([www.
lastekas.ee](http://www.lastekas.ee)).

TL 2a täitmine

Enne töölehe täitmist meenutage enda tehtud fotode, vaa-
datud videote, piltide või multifilmide abil, milline on linn.
Õpetaja loeb lastele ette järgneva luuletuse.

Meie tänav (Olivia Saar)

Kas te teate, kus ma elan?

Tänav on meil uus ja lai.

Alles üle-üleile

veel üks maja valmis sai.

Mitu korrust uuel majal,

lift seal üles-alla käib.

Näe, just praegu maja ette

mööblikoorem seisma jäi!

Arutlege õpilastega, millisest asulatüübist luuletuses juttu oli.

Õpetaja näitab töölehte projektoriga. Parem pool töölehest
on esialgu kaetud. Lapsed nimetavad pildil kujutatud asula-
tüübi. Töölehel võivad lapsed loendada maju, korruseid jne.

Vaadlge ka, kas ja kuivõrd on linnapildis loodust. Õpetaja avab ka parema poole töölehest. Õpilased nimetavad, milliseid tegevusi on piltidel kujutatud. Ühise arutluse käigus leiavad lapsed, kuhu tegevuspildid võiksid sobida. Näiteks hüppenõoriga tohib hüpata vaid hoovis, seista tohib bussipeatuses, hoovis, teed tohib ületada ülekäigurajal jne. Tahvilil ühendavad lapsed kujutatud tegevuse sobiva kohaga linnapildil.

- Oma töölehtedel lõikavad lapsed tegevuspildid välja ning
- kleebivad sobivasse kohta linnapildile. Lõpuks lapsed värvivad pildi.

TL 2b: Liiklusmärgid

Vajalikud materjalid

Pildid liiklusmärkidest (õueala, rattatee, jalgtee, ratta- ja jalgtee, bussipeatus, ülekäigurada), tegevuspildid (lapsed mängimas, jalgrattal sõitmine, ülekäiguraja ületamine, bussipeatuses pingil istumine, jalgsi liikumine, jalgrattur ja jalakäija), tööleht 2b, värvipliatsid, käärid, liim, papitükid, „Memooriini“ valmistamiseks.

Tegevus

Õpetaja asetab tegevuspildid tahvlile. Lapsed kirjeldavad piltide tegevusi. Õpetaja annab igale lapsele nüüd liiklusmärgi pildi ja õpetaja juhendamisel leitakse igale liiklusmärgile tähendus. Lapsed peavad leidma oma liiklusmärgile vastava tegevuspildi ning liiklusmärgi tegevuspildi alla panema. Üheskoos arutatakse, kas valikud on tehtud õigesti. Suuremat tähelepanu vajab märk „Ratta- ja jalgtee“. Õpetaja selgitab sõltuvalt märgist (jalgrattur paremal, jalakäija vasakul või vastupididi), kus pool peab liikuma jalgrattur ja jalakäija. Seejärel võib õpetaja liiklusmärgid tahvlile panna (õueala, rattatee, jalgtee, ratta- ja jalgtee, bussipeatus, ülekäigurada). Lapsed saavad igaüks tegevuspildi. Lapsed leiavad enda käes olevale tegevuspildile vastava liiklusmärgi ning asetavad selle liiklusmärgi alla.

Tööleht 2b Liiklusmärgid

Töölehe 2b täitmine

Õpetaja näitab töölehte tahvlile või ekraanile, Parem pool on kaetud. Õpilased räägivad lahti töölehel olevate liiklusmärkide tähenduse. Õpetaja tuletab lastele meelde, et jalakäijaile suunatud ja lubavad liiklusmärgid on sinise taustaga, keelavad liiklusmärgid on punase servaga. Õpetaja avab ka teise poole töölehest. Õpilased nimetavad, mis tegevused on töölehel kujutatud. Seejärel ühendavad lapsed liiklusmärgi õige tegevuspildiga.

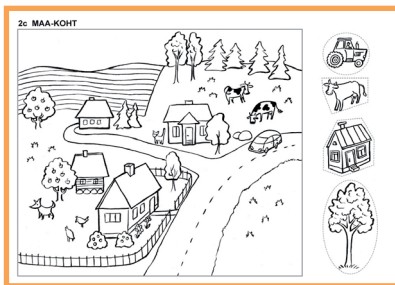
- Oma töölehe teevad lapsed sarnaselt tahvil tehtuga. Seejärel õpilased värvivad töölehe. Lõpuks lõikavad lapsed töölehelte nii tegevuspildid kui liiklusmärgid välja ning kleebivad need õpetaja poolt ettevalmistatud papitükki-dele. Nüüd saab jälle „Memoriini“ mängida.

TL 2c: Maakoht

Vajalikud materjalid Pildimaterjal maakohast (nt laste poolt tehtud fotod, õpetaja valitud pildimaterjal), laul „Taadi vahva farm“ (ans Meie Mees, lastelaulude CD), tööleht 2c, värvipliiatsid, käärid, liim.

Tegevus Enne töölehe täitmist meenutage fotode, videote või multifilmide abil, milline on maakoht. Kuulake lastelaulu „Taadi vahva farm“. Õpetaja juhendamisel meenutavad lapsed, millistest loomadest laulus oli juttu. Õpetaja abiga jõuavad lapsed tõdemuseni, et farmid või talud asuvad maakohas.

Töölehe 2c täitmine

Tööleht 2c Maakoht

Õpetaja näitab projektoriga töölehte, parem pool on kaetud. Õpilased kirjeldavad, mida nad pildil näevad ning mis asulatüüp see võiks olla. Kuulake veelkord laulu „Taadi vahva farm“. Lapsed nimetavad, millised loomad on töölehele joonistatud, kelle hääletsusi laulus kuulsid. Õpetaja avab töölehel ka parema poole. Õpilased nimetavad, mis või kes on töölehe vasakul pool kujutatud ning leiavad sobiva koha neile maakohta pildil.

- Oma töölehel lõikavad lapsed esemepildid välja ja kleebivad töölehel sobivasse kohta. Lapsed värvivad töölehe.

TL 2d ja 2e: Linn ja maakoht

Vajalikud materjalid Pildid korrus-, talu- ja metsamajadest, töölehed 2d ja 2e, värvilisest paberist geomeetriselised kujundid (vt TL 2d ja 2e täitmise juhend), töölehed 2f ja 2g, käärid, liim, värvipliiatsid.

Tegevus Õpetaja loeb ette järgmise **Leelo Tungla luuletuse**. Luuletuse paremaks mõistmiseks asetab õpetaja tahvilile korrus-, talu-, metsamajade pildid.

Kus on paik, mis kõigist parem?

Kus on koht, mis kõige kenam?

Olgu linn või talutare.

Koju kipud kõige enam.

Olgu linnas, külas, metsas.

Olgu avar.

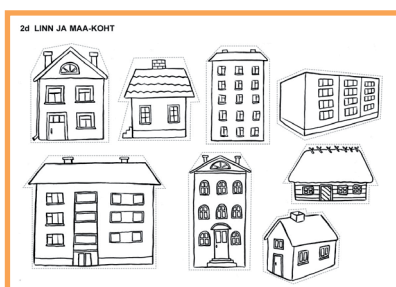
Olgu kitsas.

Kodu alati on õdus.

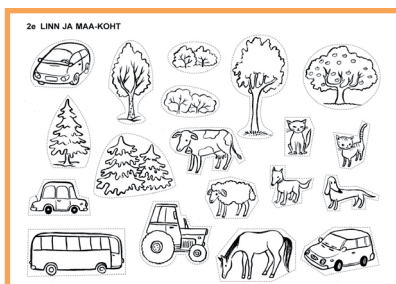
Siis kui pere kokku tuleb.
Teekond algab, lõpeb kodus.
Kodulatern kuldsest põleb.

Õpetaja juhendamisel püüavad lapsed rääkida, millest luuletuses juttu oli, nad leiavad, et pole tähtis, kus asub sinu kodu, kui väike või suur see on, vaid tähtis on, et meil kõigil oma kodu olemas oleks.

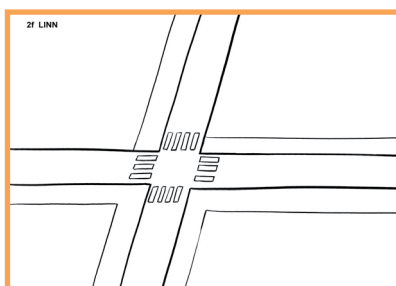
TL 2d ja 2e täitmine

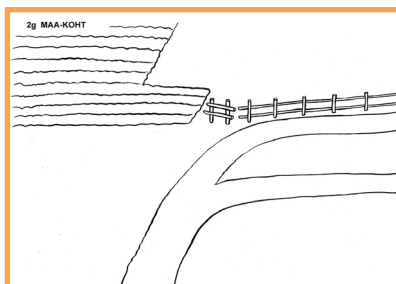
Tööleht 2d Linn ja maakoht

Tööleht 2e Linn ja maakoht

Tööleht 2f Linn

Tööleht 2g Maakoht

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 2d. Õpilased võrdlevad töölehel kujutatud majade suurusi ning hindavad, kus üks või teine maja võiks asuda – linnas või maal. Lapsed lõikavad töölehel kõik majad välja ning jaotavad linna- ja maamajad eraldi rühmadesse.

Õpetaja näitab töölehte 2e projektoriga tahvlile. Õpilased nimetavad, mis või kes on töölehel kujutatud ning millisesse keskkonda need paremini sobiksid. Lapsed tõdevad, et näiteks koerad ja kassid võivad elada ka linnas, aga lehm või hobune vaevalt jne. Lapsed lõikavad töölehel 2e pildid ning loomad välja ja rühmitavad need – mis sobib maale, mis linna.

Õpetaja annab lastele töölehed 2f (linn) ja 2g (maakoht). Õpilased loovad nendele töölehtedele oma linna ja maakoha (vt foto nr 4 ja 5). Vajadusel või soovi korral võib maju, puid või autosid juurde kleepida näiteks värvilisest paberist väljalõigatud geomeetristest kujunditest. Lapsed võivad meelepärasteid esemeid ja loomi ka juurde joonistada. Õpetaja võib töölehte 2e ka täiendavalt paljundada, et lisatavaid objekte jätkuks rohkem. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

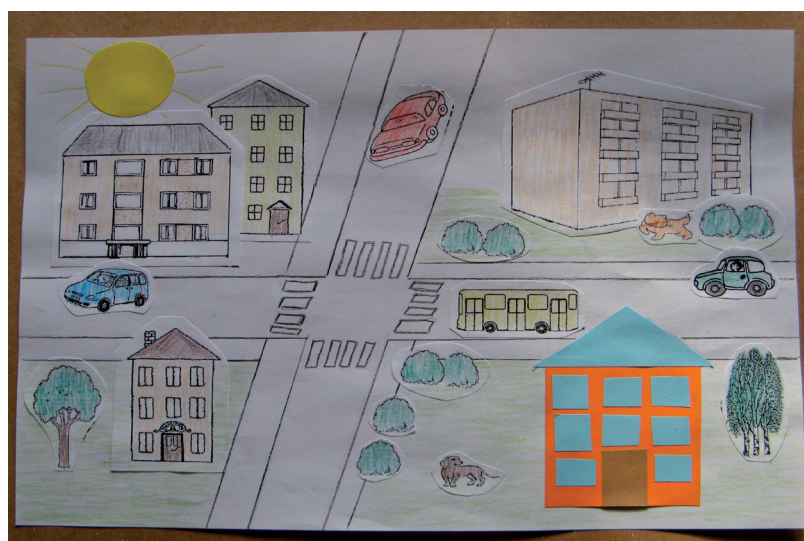

Foto 4 Linn

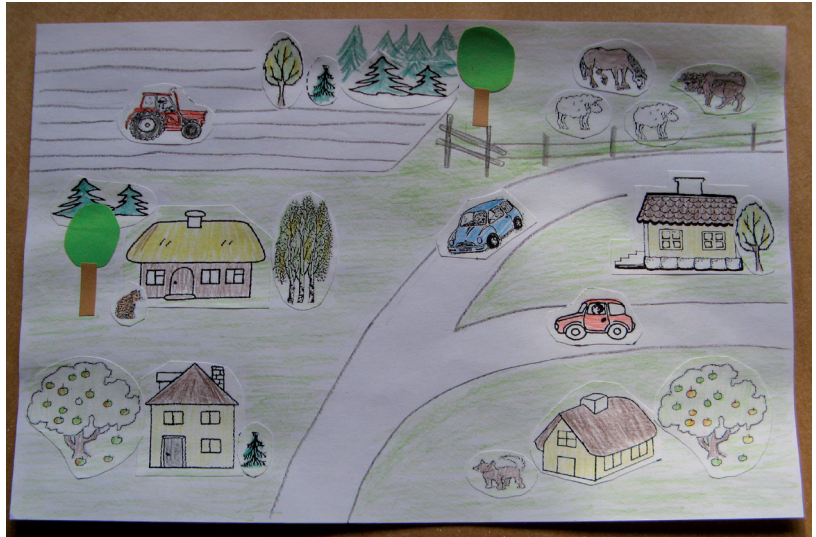

Foto 5 Maakoht

TL 3a–8e: Elu vanasti

Eesmärk Tutvustada Eesti talupoegade eluolu 19. sajandi lõpukümnenditel.

Arendatav oskus Oskus nimetada talumajapidamise hooneid ning nende funktsiooni; oskus nimetada töid, mida talus vanasti tehti; oskus eristada eesti rahvariideid tänapäevastest riietest; oskus mängida erinevaid rahvamänge; oskus lihtsamaid mõistatusi lahendada ning neid ka ise koostada.

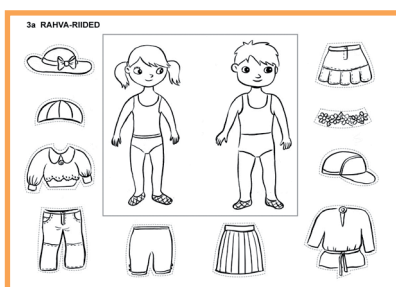
Taust Rahvakunst ja -kultuur kui vaimne pärand on igale rahvale ainuomane. Selles õppetsükli saab õpetaja juhtida lapsi eestlaste vaimse pärandi juurde.

Vaimne pärand hõlmab kombeid, tavasid, teadmisi ja oskusi, mis on erinevatele inimrühmadele igapäevaelu ja identiteedi osana omased ja olulised. Seetõttu soovitakse neid anda edasi ka järgmistele põlvkondadele (Rahvakultuuri keskus). Tutvustades lastele meie vana-vanavanemate elu ja töid, õpetame lapsi vaimset kultuuripärandit väärtustama.

TL 3a: Rahvariided

Vajalikud materjalid Erinevad riideesemed (püksid, T-särk, sokid, müts, seelik, pluus vm), nõõri, pesulõksud ja preemia (kommid, klepsu-täheke rinda vm) mänguks „Pime rätsep“ (vt mängujuhendit), nukk Mari ja nukk Peeter (Maril seljas rahvariided), rahvariided (võimalusel nii meeste kui naiste omad), tööleht 3a, A4 paber, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Võimaluse korral külastage enne teemabloki või mõne üksiku teema käsitlemist talumuuseumi. Vanaaja talueluga on võimalik ka tutvuda või hiljem teemat korrata nt Jänku-Jussi multifilmide abil (www.lastekas.ee).

Tööleht 3a Rahvariided

Rahvariide teema alustamiseks sobib mängida mängu „**Pime rätsep**“.

✦ Üle toa seotakse nõõri, mille külge on pesulõksudega riputatud erinevad riideesemed. „Pimeda rätsepa“ ülesanne on mängult valmistada mingi riideese. Rätsepal on silmad kinni seotud. Teda keeratakse kolm korda ümber oma telje. Seejärel peab ta minema nõõri ja riie suunas. Rätsep peab kompimise abil ära tundma esimesena ettejuhtuva riideeseme ja ütleva, mis see on. Kui mängija arvab õigesti ära, saab ta preemia. Mängu jätkab uus „pime rätsep“.

Pärast mängu etendab õpetaja nukkudega etenduse. Maril on rahvariided, Peetril tänapäevased riided seljas.

Peeter: „Tere, Mari! Mis huvitavad riided sul seljas on? Kas see on uus tüdrukute mood?“

Mari: „Tere, Peeter! Mul on seljas rahvariided. Rahvariideid kandsid talupojad pidupäevadel. Jalas on mul pastlad.“

Peeter: „Aga miks sa kannad praegu rahvariideid?“

Mari: „Tänapäeval kantakse ka mõnikord rahvariideid. Näiteks laulupeol või tantsupeol. Isegi presidendi vastuvõtule sobib rahvariides minna.“

Õpetaja näitab lastele päris rahvariideid – nii meeste kui naiste omi. Õpetaja abiga nimetavad lapsed riideesemete nimetused ning kirjeldavad neid. Lapsed võivad nimetada tutvustatavaid riideesemeid kaasaegsete nimetustega (seelik, püksid, pluus särk, vest, sall jne). Õpilased püüavad meenutada, kus on nad rahvariides inimesi näinud.

Töölehe 3a täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte tahvlile. Õpilased nimetavad, millised riideesemed on töölehel kujutatud. Õpilased leiavad rahvariided ning ühendavad need tahvlil vastavalt kas tüdruku või poisiga.

- Oma töölehel värvivad lapsed laste ja rahvariide pildid.
- Nad lõikavad joonistatud lapsed välja ja kleebivad uue lehe keskele. Seejärel lõikavad nad värvitud rahvariide pildid välja ning kleebivad need pildile kas poisile või tüdruku selga.

Rahvariide teema võib lõpetada mänguga „**Terved või katkised pastlad**“.

- ✦ Mängijad istuvad sirgjoonel, silmad suletud või kinni seotud, jalad ette sirutatud. Mängujuht teeb igale istujale kriidiga talla alla risti või kriipsu. Rist tähendab tervet pastelt, kriips tähendab katkist pastelt. Kõik tõusevad püsti ja avavad silmad. Mängujuht küsib järjekorras igaühelt: „Kas pastlad on terved?“ Mängijad katsuvad arvata ja vastata õigesti. Valesti ütleja peab kokkulepitud viisil (kahel jalal, ühel jalal) hüppama ümber teiste mängijate oma kohale tagasi.

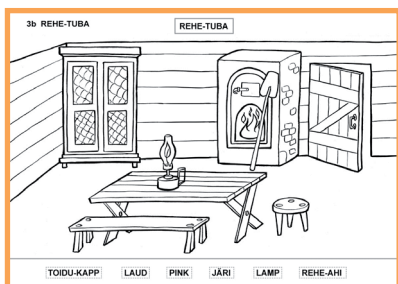

Tööleht 3b: Rehetuba

Vajalikud materjalid

„Kodumaja“ (vt foto 3), nukud Mari ja Peeter rahvariites, tööleht 3b, võimalusel päris leivalabidas, petrooleumilamp, järi, tühi rehetoa pilt ja üksikesemetepildid (reheahi, laud, pink, leivalabidas, järi, toidukapp, petrooleumilamp), käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus

Tööleht 3b Rehetuba

Õpilaste (või õpetaja) valmistatud „Kodumaja“ (vt foto 3) alusel räägivad lapsed kodus erinevatest ruumidest, ruumides olevatest mööbliesemetest, nende funktsioonidest ning tegevustest erinevates ruumides. Nukk Peeter ja nukk Mari on rahvariites ning ühinevad vestlusega.

Mari: „Millised olid toad vanal ajal talumajas?“

Peeter: „Mina tean. Ma käisin muuseumis.“

Mari: „Mis on muuseum?“

Peeter: „Muuseum on koht, kuhu kogutakse vanu asju – toole, laudu, riideid, sööginõusid, tööriistu ja isegi maju.“ Peeter: „Inimesed elasid vanasti rehetares (õpetaja abiga näitab Peeter lastele rehetare pilti). Rehetares oli kaks põhilist ruumi – rehetuba ja kamber.“ Õpetaja näitab tahvlile või ekraanile töölehte 3b (rehetuba). Peeter (osutab jutustuse käigus ette-tulevatele esemetele): „See on rehetuba. Rehetoas oli reheahi. Ahjus valmistas perenaine toitu. Ahjupõrandal valmistas perenaine leiba. Näed, ahju kõrval on leivalabidas. Leivalabidaga tõsteti leib ahju ja võeti küps leib ahjust välja. Lapsed, kus teie kodus süüa tehakse?“ Peeter (osutades nimetatavatele esemetele): „Rehetoas seisis suur laud. Laua ääres oli pikk pink. Laua ääres sõi terve pere. Rehetoas oli ka toidukapp. Toidukapis hoiti põhiliselt hapupiima ja leiba. Elektrit vanal ajal ei olnud. Pimedal ajal näitas inimestele valgust küünal või petrooleumilamp. (Õpetaja näitab lastele petrooleumilampi ning seletab lambi tööpõhimõtet) Lapsed, mis teile kodus pimedal ajal valgust näitab?“ Lapsed vastavad, vajadusel õpetaja abistab neid. Peeter: „See on järi. Järil istuti käsitööd tehes või lehma lüpstes. Rehetuba oli vanasti nagu elutuba. Rehetoas sai kogu pere õhtul kokku.“

Õpetaja paneb tahvlile tühja rehetoa pildi. Pildi kõrvale asetab õpetaja üksikesemete pildid (reheahi, laud, pink, leivalabidas, järi, toidukapp, petrooleumilamp). Õpetaja juhendamisel „sisustavad“ lapsed rehetuba. Nt *Leia reheahju pilt. Pane reheahju pilt rehetoa pildil ukse kõrvale. Leia järi pilt. Pane järi pilt rehetoa pildil ahju kõrvale* jne. (Petrooleumi-

lampi võib nimetada lihtsalt lambiks). Kui laps on otsitava pildi leidnud, nimetab ta pildil oleva eseme nimetuse, püüab õpetaja või teiste laste abiga meenutada pildil oleva eseme funktsiooni ning nimetab selle. Lõpuks asetab laps otsitud esemepildi õpetaja juhendamise alusel rehetopildile.

Töölehe 3b täitmine

Õpetaja näitab töölehte 3b tahvlile. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad neilele vastava eseme töölehel. Õpetaja või mõni lastest kirjutab esemete nimetused piltide kõrvale.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning klee-
• bivad rehetoa pildile vastavate esemepiltide kõrvale või
• peale. Või teevad lapsed sõnadest ära kirja vastava üksik-
• pildi kõrvale või peale. Lõpuks lapsed värvivad töölehe ise-
• seisvalt või õpetaja juhendamisel.

Töölehe täitmise järel võivad lapsed kordamise eesmärgil taas tühja rehetuba „sisustada“.

TL 3c: Kamber

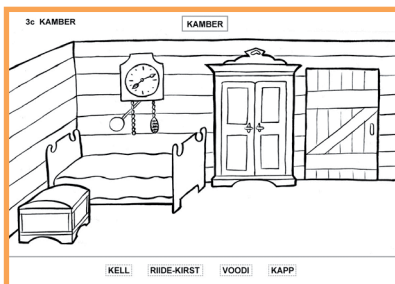
Vajalikud materjalid

Nukud Mari ja Peeter, tööleht 3b ja 3c, õled, kolmest küljest kokku õmmeldud riidetükk (u 20x30 cm), värvipliatsid, käärid, liim, pildimaterjal mõistatuste äraarvamiseks (kell, uks, ukse link, võti, tool, laud, voodi, aken, lagi ja põrand/ vastasseinad, ahi/ ahjusuu/ ahi ja suits, päike (kui valgusallikas)).

Tegevus

Lapsed meenutavad rehetoa sisustust TL 3b alusel. Nad nimetavad sellel olevad esemed ning nende funktsioonid.

Õpetaja etendab Mari ja Peetriga etenduse.

Tööleht 3c Kamber

Mari: „Kus talupojad magasid?“ Õpetaja näitab tahvlile töölehte 3c.

Peeter (osutades pildil esemetele, mis jutustuses kõlavad): „Inimesed magasid tubades. Vanasti nimetati tubasid kambriteks. Voodid olid puust. Madratis olid õled sees.“ Õpetaja näitab lastele õlgesid. Lapsed vaatavad ja katsuvad õlgesid ning proovivad neid kirjeldada. Õpetaja võtab kolmest küljest kokku õmmeldud riidetüki. Lapsed panevad nn madrasi sisse õled. Õpetaja traageldab lahtise serva kinni. Lapsed katsuvad valmistatud madrasi ja kirjeldavad, milline on õlgmadrats.

Peeter lastele: „Millised on teie voodid?“ Lapsed kirjeldavad oma voodeid. Peeter: „Kambris oli ka kapp või kirst, milles hoiti riideid. Lapsed, kus teie oma riideid hoiate? Kas teie riidekapp on samasugune kui pildil?“

Mari: „Pildil on kell. Kas kõigis taluperedes oli kell?“

Peeter: „Kõigis peredes ei olnud kella. Kell oli rikastes peredes. Kas teil on kodus kell?“

Õpetaja paneb tahvlile tühja kambri pildi. Pildi kõrvale asetab õpetaja üksikesemete pildid (kapp, kirst, voodi, kell). Õpetaja juhendamisel „sisustavad“ lapsed kambri.

Töölehe 3c täitmine

Õpetaja näitab töölehte 3c tahvlile. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava eseme töölehel. Õpetaja või mõni lastest kirjutab nimetused esemepiltide kõrvale.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning kleepivad kambri pildile vastavate esemepiltide kõrvale või peale. Võib ka teha sõnadest ära kirja vastava üksikpildi kõrvale või peale. Lõpuks lapsed värvivad töölehe. Lisaks võib näiteks kambrisse kaltsuvaiba joonistada.

Rehetare teema lõpetuseks võib mõistatusi mõistatada. Alljärgnevalt on toodud 20 mõistatust. Õpetaja võib ka teisi mõistatusi kasutada, kuid oluline on, et need puudutaks maja. Õpetaja valib mõistatused ning asetab mõistatuste vastuste pildid tahvlile. Pildid on tahvilil, hõlbustamaks äraarvamist. Vajadusel õpetaja ka kommenteerib või seletab õpilastele mõistatuse sisu rohkem lahti.

- Mis käib ja käib, aga kaugemale ei jõua? (kell, uks)
- Ei astu, aga käib? (kell, uks)
- Kellele antakse tarre astudes kõige enne kätt? (ukselingile)
- Hiir läheb auku, saba jääb välja? (võti)
- Kaks venda vahivad teineteisele silma, aga kokku ei saa? (lagi ja põrand; vastasseinad)
- Millised jalad ei kõnni? (tooli-, lauajalad)
- Neli õde ühe kübara all? (laud)
- Koorem väsib, koorma kandja ei väsi? (laud, tool, voodi)
- Kanda jõuab, käia ei jõua? (tool)
- Mis on valmis, aga tehakse iga päev? (voodi)
- Ei ole toas ega õues? (aken)
- Puust piirid, klaasist põllud? (aken)
- Tuleb aknast sisse, ei tee akent katki kunagi? (valgus)
- Mida ei jõua kotiga tarre tuua? (valgust)
- Süda põleb, keha sulab? (küünal)
- Kuu aiateiba otsas? (küünal)

- Milline suu ei räägi? (ahjusuu)
- Suvel külm, talvel kuum? (ahi)
- Susi nurgas, suu ammuli? (ahi)
- Taat toas, habe õues? (ahi ja suits)

Õpetaja poolt valitud pildimaterjali abil saavad õpilased samuti mõistatusi koostada. Õpetaja näitab ühele õpilasele mingit esemepilti. Õpilane püüab kirjeldada pildil olevat eset, teised lapsed mõistatavad, mis võiks pildil olla. Nt: Sellel on neli jalga. Sellel saab istuda. Sellel saab ka magada. Mis see on? jne. Vajadusel õpetaja abistab tküsimuste koostamisel.

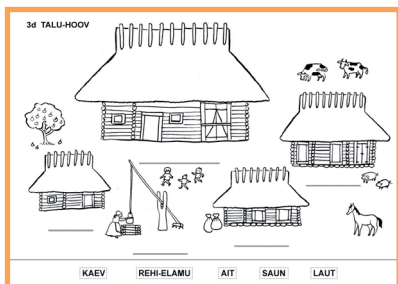
TL 3d: Taluhoov

Vajalikud materjalid Nukud Mari ja Peeter, tööleht 3d, käärid liim, värvipliatsid, mänguks pall või hernekott.

Tegevus Võimaluse korral külastage enne talumuuseumi või taluhoovi. Ka tänapäevases taluhoovis võib leida erinevaid hooneid, mis olid vanasti: ait, saun, laut.

Taluhoovi töölehe täitmise sissejuhatuseks võib mängida mängu „**Kelle saun?**“

✦ Mängijad istuvad ringis toolidel, näod väljapoole. Mängujuhiks on õpetaja. Üks laps on „saunaline“. Saunaline ei istu toolil, tal seotakse silmad kinni ning ta peab kellegi juurde „sauna minema“. Õpetaja talutab kinniseotud silmadega saunalist ümber teiste mängijate mitu tiiru. Lõpuks jääb õpetaja seisma kellegi ees ning asetab saunalise käed toolil istuja pea peale. Saunaline peab pead kompides ära arvama, kelle sauna ta jõudis. Õigesti vastanuna saab ta õiguse istuda „saunaomaniku“ toolile ning mäng jätkub uue saunalisega.

Tööleht 3d Taluhoov

Saabuvad nukk Peeter ja Nukk Mari. Mari: „Kas teie teate, millised hooned vanal ajal taluhoovis olid? Me räägime teile taluhoovist.“ Õpetaja näitab projektoriga töölehte 3d.

Peeter: „Saun oli taluhoovis kõige väiksem hoone. Leia pildilt saun! Mida saunas tehakse?“ Lapsed vastavad.

Mari: „Kõige suurem hoone oli taluhoovis rehetare. Rehetares inimesed elasid. Leia pildil rehetare!“

Peeter: „Rehetare kõrval oli laut. Laudas elasid taluloomad. Leia pildil laut!“

Mari: „Laudast väiksem hoone oli ait. Aidas hoidsid inimesed oma vilja ja riideid. Leia pildil ait!“

Peeter (osutades kaevule): „Lapsed, kas te teate, mis see on? See on kaev. Kaevust võtsid inimesed vett. Milleks inimesed vett kasutavad?“

Töölehe 3d täitmine

Õpetaja näitab töölehte projektoriga tahvlile. Lapsed loevad töölehe all olevaid sõnu ning leiavad neile vastavad hooned ja kaevu töölehelt. Õpetaja või mõni lastest kirjutab hoonete ja kaevu alla nende nimetused. Õpilased ühendavad töölehel kujutatud inimesed, loomad ja viljakotid nende joonistatud hoonetega, kuhu need kuuluvad. Õpetaja eestvedamisel arutlevad lapsed, millises hoones on vaja vett. Lapsed ühendavad need joonega. Võrrelge kujutatud taluhoonete suurus.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning
- kleebivad sobiva pildi juurde. Või teevad lapsed töölehe
- all olevatest sõnadest ära kirja hoone all olevale joonele.
- Õpilased peavad ühendama töölehel kujutatud inimesed,
- loomad ja viljakotid nende hoonetega, kuhu need kuuluvad (inimesed – rehetare, saun; loomad – laut; viljakotid – ait). Lapsed ühendavad joonega kaevupildi nende hoonetega, kus vett kasutatakse. Lõpuks värvivad lapsed kogu kujutatud taluhoovi.

Taluhoovi teema lõpetuseks ja taluhoonete nimetuste kordamiseks võib mängida mängu „**Ütle ehitise nimi!**“.

- ✦ Mänguks on vaja palli või nt hernekotti. Mängijad istuvad rivis, mängujuht on nende ees. Talupilt tahvlil võib olla abiks. Esialgu võiks mängujuhiks olla õpetaja. Mängujuht nimetab ühe taluga seoses oleva elusolendi või asja nimetuse ja viskab palli mõnele mängijale. Laps, kellele pall visati, püüab palli ja nimetab hoone, kus mängujuhi poolt nimetatud elusolend või asi taluhoonetes paikneb. Nt inimene – rehetare; hobune – laut; vili – ait; seep – saun jne. Kui lastel on mängu põhimõtte selge, võib mängujuhiks olla ka mõni lastest.

TL 4a: Vili

Vajalikud materjalid

Nukud Peeter ja Mari, tööleht 3d, nisu-, rukki- ja kaerapead või pildid viljapeadest, erinevate toiduainete pildid (enamuses peaksid olema teraviljatooted), tööleht 4a, värvipliiatsid.

Tegevus Õpetaja etendab nukkudega etenduse.

Mari: „Tere, lapsed! Nimetage taluõue hooneid!”

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 3d. Lapsed meenutavad selle abil, millised hooned taluhoovis olid.

Peeter: „Kes elasid rehielamus? Kes elasid laudas? Mida saunas tehti? Üks hoone on veel nimetamata. Mis hoone? Ait. Mida aidas hoiti? Aidas hoiti vilja. Kas te tunnete viljasorte?”

Õpetaja näitab lastele rukki-, nisu ja kaerapäid (või nende pilte) ükshaaval. Õpetaja abiga kirjeldavad lapsed õpitavaid teravilju. Õpetaja näitab nüüd kõiki kolme viljapead, lapsed püüavad ära arvata, millise viljaga on tegu.

Mari: „Mida viljast tehakse?” Õpetaja asetab tahvlile erinevate toiduainete pildid. Iga laps saab valida ühe pildi, millel tema meelest teraviljast tehtud toiduaine. Teised lapsed hindavad, kas kaaslaste valitud pildil on teraviljatoode.

Tööleht 4a Vili

Töölehe 4a täitmine Õpetaja näitab töölehte 4a projektoriga. Lapsed nimetavad, millised teraviljad on pildil. Iga teravilja alla kirjutab õpetaja või mõni lastest teravilja nimetuse. Lapsed leiavad pildilt teraviljatooted ning tõmbavad neile ringi ümber.

Oma töölehel kirjutavad lapsed teraviljade nimetused õige teraviljapildi alla või lõikavad teraviljanimetuste sedelid välja ja kleebivad vastava pildi alla. Teraviljatoodetele teevad lapsed ringi ümber. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

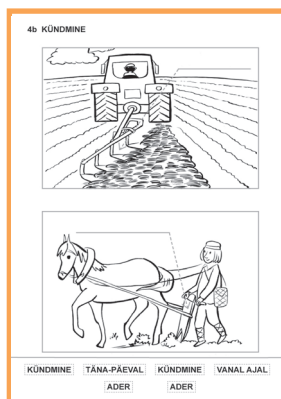
Teema lõpetuseks mängige lastega ringmängu „**Me lähme rukist lõikama.**”

- ✶ 1. Me lähme rukist lõikama, kes tahab leiba saada?
Kas armas sõber tahad sa ka meie seltsi tulla?
- 2. Me lähme nisu lõikama, kes tahab saia saada?
Kas armas sõber tahad sa ka meie seltsi tulla?
- 3. Me lähme kaera lõikama kes tahab putru saada?
Kas armas sõber tahad sa ka meie seltsi tulla?

TL 4b: Kündmine

Vajalikud materjalid Nukud Peeter ja Mari, kaks väikest kasti mullaga – ühes on kõvakstambitud muld, teises kobestatud muld, viljaterad, tööleht 4b, käärid, kaks A4 lehte, liim, värvipliatsid.

Tegevus Õpetaja etendab Peetri ja Mariga etenduse. Sissejuhatuseks loevad nukud lühendatult **J. Liivi luuletuse „Rändaja“**:

Tööleht 4b Kündmine

Peeter: „Tere, lapsed! Mina olen täna rändaja. Rändaja liigub palju ringi. Rändaja õpib tundma uusi kohti. Täna lähen ma Marile külla.“

Mari: „Mina olen lahke perenaine. Kuula!“

Peeter: „Koputan ja astun sisse –
Lahkelt lahti tehakse.

Tüdruk võtab ahjust leiba,
Sooja leiba – mötelge!

Soe saun ja lõhn nii armas. –
Tühi kõht.“ – Mari: „Kas soovite,
külamees, vast sooja leiba?“

Peeter: „Murdis tüki minule,

Suure tüki sooja leiba!
Oh küll maitstes magus see!
Soe leib ja soe süda,
Perenaine tasane.“

Töölehe 4b täitmine Õpetaja juhendamisel meenutavad lapsed luuletuse sisu. *Kes astus tupp? Mille lõhn oli toas? Mida perenaine pakkus külalisele? Kuidas leib maitstes külalisele? Vajadusel loeb õpetaja küsimuse kohta käivad luueread lastele uuesti ette.*

Mari: „Leib oli talupoja kõige tähtsam toit. Kust me leiba saame?“ Lapsed vastavad (Tõenäoliselt vastatakse kodust või sööklast või poest).

Peeter: „Õigus, tänapäeval saame leiba poest. Aga kuidas leib poodi jõuab ja kuidas leib vanasti inimeste lauale jõudis, sellest täna räägimegi.“

Peeter: „Leiba tehakse viljast. Kus vili kasvab? Täna räägin, kuidas vilja kasvatatakse. Kõigepealt tuleb mulda kobestada. Siis langeb viljaseeme sügavamale mulda.“

Õpetaja asetab lauale kaks kasti mullaga. Ühes kastis on kõvaks tambitud muld, teises kastis on kobestatud, nn küntud muld. Lapsed saavad mõned seemned ja viskavad nad mõlemasse kasti. Nüüd saavad lapsed võrrelda, millises kastis on seemned rohkem mulla sees.

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 4b, esialgu on alumine pilt kaetud. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste või vihjete abil, mida nad pildil näevad. Õpetaja avab ka alumise poole töölehest. Lapsed räägivad, mis on alumisel pildil kujutatud. Lapsed arvavad, kummal piltidest on kujutatud tänapäevast kündmist ning millisel vanaaja kündmist. Lapsed põhjendavad oma vastust. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed mõlemad pildid välja ning
- kleebivad kummagi uuele lehele. Ka töölehe all olevad
- sõnade sedelid lõikavad lapsed välja ning kleebivad sobiva
- pildi juurde või teevad sõnadest pildil all ära kirja. Lõpuks
- lapsed värvivad pildid. Nendest piltidest saavad alguse
- „Leiva saamisloo” piltmapid, ühes on tänapäevase ning
- teises on vanaaegse leiva saamise etappe kujutavad pildid.

Kündmise teema lõppedes võivad lapsed mängida **kündjat ja hobust**.

- ✦ Lapsed võtavad paaridesse. Üks paarilistest mängib kündjat, teine hobust. Leppige kokku mingi distants, mille kõik paarid läbima peavad. „Hobune” teeb kätelkõndi, „kündja” hoiab „hobuse” põlvekohtadest kinni ning nii läbitakse kokkulepitud vahemaa. Pärast distantsi läbimist vahetavad mängijad rollid ning läbivad kokkulepitud distantsi veelkord. Vajadusel õpetaja abistab füüsiliselt nõrgemaid lapsi ja valib jõukohase vahemaa.

TL 4c: Külvamine

Vajalikud materjalid Nukud Peeter ja Mari, kaks mullakasti nn küntud mullaga, viljaterasid lastele nn külvamiseks, tööleht 4c, kaks A4 lehte, käärid, liim, värvipliatsid, mängu viljaterasid.

Tegevus Õpetaja etendab nukkudega etenduse.

Peeter: „Põld on küntud. Nüüd paneme seemne mulda. Hakame vilja külvama!”

Õpetaja paneb lauale mullakastid, milles nn küntud muld. Iga laps saab viljaseemneid, mida kasti külvata.

Töölehe 4c täitmine Õpetaja näitab tahvlile või ekraanile töölehte 4c, esialgu on alumine pilt töölehel kaetud. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste või vihjete abil, mida nad pildil näevad. Pildil on traktori taga külvik. Vajadusel õpetaja tutvustab lastele seda. Õpetaja avab ka alumise poole töölehest. Lapsed rää-

Tööleht 4c Külvamine

givad, mis sellel on kujutatud. Lapsed peavad arvama, kummal piltidest on kujutatud tänapäevast külvamist ning kummal vanaaegset ning põhjendama. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed mõlemad pildid välja ning
- kleebivad uuele lehele. Ka töölehe all olevad sõnade
- sedelid lõikavad lapsed välja ning kleebivad sobiva pildi
- juurde või teevad sõnadest sobiva pildi juures ära kirja.
- Lõpuks lapsed värvivad pildid ning lisavad need „Leiva
- saamisloo” sobivatesse piltmappidesse.

Õpetaja võtab välja kasti nn küntud mullaga, kuhu lapsed on seemneid pannud. Õpetaja selgitab lastele, et pärast seemnete külvamist tuleb mullapinda ka tasandada, et vilja paremini kasvama hakkaks.

Külvamise teema lõpetuseks võib mängida mängu „**Osav külvaja.**”

- ✦ Õpetaja asetab põrandale hularõnga (või teeb ringi kriidiga põrandale) ja märgib viskekoha. Iga laps saab kümme viljatera. Kordamööda proovivad lapsed maha märgitud joone tagant visata oma viljaterad ringi sisse. Kellel enim viljaterasid ringi sisse sattus, on võitja. Mängige mängu mitu korda, et lapsed saaksid harjutada visketäpsust.

TL 4d: Viljakoristus

Vajalikud materjalid

Nukud Peeter ja Mari, sõnademänguks pildimaterjal – kaks pilti seast ja kaks pilti viljapeadest, tööleht 4d, kaks A4 lehte, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus

Peeter: „Põld on küntud. Vili on külvatud. Mis edasi saab?”
Nukk Mari: „Nüüd peab vilja kasvama. Vili kasvab terve suvi. Sügisel saab vilja lõigata. Ma õppisin viljapõllust ühe sõnademängu selgeks:

Siga oli rukkis – saba oli väljas, saba oli rukkis – siga oli väljas.

Proovige järele öelda!” Sõnademängu proovivad öelda lapsed ja ka Peeter. Laste jaoks võib õpetaja tahvlile panna pildid lihtsustamiseks sõnademängu meeleshoidmist. (Üheks piltide kombinatsiooniks on viljapeade pilt ning selle tagant paistab pooli sea tagumine pool; teine piltide kombinatsioon on viljapeade pilt ja selle tagant paistab sea esimene pool.)

Peeter: „Oi kui raske sõnademäng! Lähme nüüd hoopis vilja lõikama!”

Tööleht 4d Viljakoristus

Mängige läbi taaskord ringmäng „Me lähme rukist löikama!”

Töölehe 4d täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 4d, esialgu on alumine pilt töölehel kaetud. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste või vihjete abil, mida nad pildil näevad. Õpetaja avab ka alumise poole töölehest. Lapsed räägivad, mis sellel on kujutatud. Lapsed peavad arvama, kummal piltidest on kujutatud tänapäevast viljakoristust ning millisel vanaaja viljakoristust. Lapsed põhjendavad oma vastust. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad sõnasedelitel ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel löikavad lapsed mõlemad pildid välja ning
- kleebivad kummagi uuele lehele. Ka töölehe all olevad
- sõnade sedelid löikavad lapsed välja ning kleebivad
- sobiva pildi juurde või teevad ära kirja. Lõpuks lapsed värvivad pildid ning lisavad „Leiva saamisloo” sobivatesse
- piltmappidesse.

TL 4e: Vilja jahvatamine

Vajalikud materjalid

Nukud Peeter ja Mari, viljaterad, uhmer ja uhmrinui, kohvi-veski, kaks kaussi, pildimaterjal erinevatest veskitest (tuuleveski, vesiveski, käsikivi), tööleht 4e, kaks A4 lehte, käärid, liim, värvipliatsid, mängu jaoks väikesed kotikesed viljateradest igale lapsele.

Tegevus

Õpetaja etendab Peetri ja Mariga etenduse.

Peeter: „Vili on põllult koristatud. Kas nüüd hakkame leiba küpsetama?”

Õpetaja tõstab lauale kausi, mille sees viljaterad, et lapsed saaksid viljaterasid vaadelda ja katsuda.

Mari: „Lapsed, vaadake viljaterasid. Mis te arvate, kas viljateradest saab leiba küpsetada? Ei saa. Viljaterad tuleb peeneks jahuks jahvatada. Leiba küpsetame jahust. Ma õppisin ühe luuletuse. Kuula!” Mari loeb ette luuletuse:

Kus sa käisid, sokukene?

Veskil käisin, härrakene.

Mille veskil, sokukene?

Jahuveskil, härrakene.

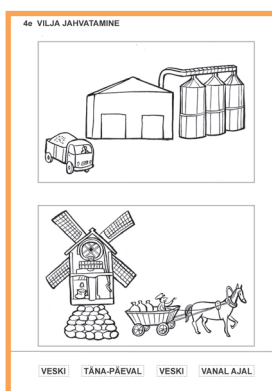
Mis sa jahvsid, sokukene?

Nisutera, härrakene.

Milleg' jahvsid, sokukene?

Hammastega, härrakene.

/Türi/

Tööleht 4e Vilja jahvatamine

Õpetaja abiga meenutavad lapsed luuletust. *Veski jahvatavad viljateri peeneks veskikivid. Kaks suurt kivi hõõruvad viljateri peeneks. Proovime meie ka viljateri peeneks hõõruda.* Õpetaja näitab lastele uhmit ja uhmrinua. Lapsed proovivad ükshaaval uhmis viljateri peeneks tampida. Laste poolt tambitud jahu ja viljaterad kogutakse ühte kaussi. Õpetaja võtab kohviveski. *Tänapäeval jahvatatakse vilja elektrimasinate abil.* Õpetaja jahvatab kohviveskiga viljaterasid. Õpetaja lisab, et tänapäeval ei jahvata keegi kohviveskis, vaid vilja jahvatamiseks on suured masinad. Kohviveskis jahvatatud viljateradest jahu valab õpetaja nüüd teise kaussi. Lapsed võrdlevad uhmis peenestatud viljateri kohviveski jahga. Lapsed hindavad, milline töö oli kergem. Õpetaja näitab lastele erinevate veskite pilte ning selgitab lihtsalt nende tööpõhimõtet (tuuleveskis pani veskikivid tööle tuul, vesiveskis voolava vee jõud, käsikiviga jahvatades oli vaja inimese käte jõudu).

Töölehe 4e täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 4e, esialgu on ülemine pilt kaetud. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste või vihjete abil, mida nad pildil näevad. Õpetaja avab ka ülemise poole töölehest. Õpetaja tutvustab lastele, mis on ülemisel pildil kujutatud. Jutustamisel osutab õpetaja töölehel kujutatud ehitistele.

Tänapäeva veskid ei sarnane vana aja veskitega. Tänapäeva veskid näevad välja nagu suured majad.

Lapsed nimetavad, kummal piltidest on kujutatud tänapäevast veskit ning millisel vanaaja veski. Lapsed hindavad, kas tänapäevane veski erineb palju teistest suurtest hoonetest. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad sõnasedelilt ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed mõlemad pildid välja ning
- kleebivad kummagi uuele lehele. Ka töölehe all olevad
- sõnasedelid lõikavad lapsed välja ning kleebivad sobiva
- pildi juurde või teevad sõnadest sobiva pildi juures ära-
- kirja. Lõpuks lapsed värvivad pildid ning lisavad „**Leiva**
- **saamisloo**” sobivatesse piltmappidesse.

Töölehe lõpetamise järgselt võib mängida mängu „**Vilja veskisse viimine**”.

- ✦ Õpetaja teeb igale lapsele väikese kotikese viljateradega. Mängijad kõnnivad kokkulepitult ringis ja hoiavad kotikest pealael tasakaalus, kätega toetamata. Mängujuht palub vahelduseks mängijatel näiteks kikivarvul kõndida, ühel

jalal hüpelda vm. Kellel viljakott maha kukub, kivistub. Selleks, et vilja veskisse viija taas liikuda saaks, peab keegi mängijale viljakoti pähe tagasi panema. Seda tehes tohib oma viljakotti käega kinni hoida. Mängu käigus harjutatakse tasakaalu ja aidatakse sõpru.

Jahvatamise teema lõpetuseks loeb või jutustab õpetaja lastele muinasjutu **"Vaeslaps ja käsikivi"** (lühendatud ja lihtsustatud F. R. Kreutzwaldi samanimelise muinasjutu järgi).

Kaua-kaua aega tagasi jahvatasid inimesed viljaterasid käsikiviga. Muinasjutt räägib vaeslapsest ja käsikivist.

Elas kord tüdruk. Tüdrukul ei olnud ema ja isa. Tüdruk elas võõras peres. Võõras peres oli tige perenaine. Tige perenaine andis tüdrukule vähe süüa. Tige perenaine pani tüdruku tihti käsikiviga vilja jahvatama. Tüdrukul oli raske elu.

Üskord sattus tüdruku juurde vana mees. Vana mees nägi tüdruku rasket elu. Tal hakkas tüdrukust kahju. Mees andis tüdrukule rätiku. Ta käskis tüdrukul enne magamaminekut rätiku pähe siduda. Mees lubas, et tüdruk leiab hommikul käsikivi, mis ise jahvatab. Aga käsikivi sisse ei tohi keegi vaadata! Tüdruk tänas vanameest kingituse eest. Tüdruk sidus rätiku ümber pea ja läks magama. Hommikul leidis tüdruk oma toast võlukäsikivi. Võlukäsikivi jahvatas jahu ise – tüdruk pidi ainult viljateri käsikivi pealt sisse panema ja jahu alt välja võtma. Nüüd oli tüdrukul kerge elu.

Tige perenaine sai teada, et tüdrukul on käsikivi, mis jahvatab ise. Perenaine tahtis käsikivi endale saada. Perenaine läks käsikivi vaatama. Perenaine vaatas ka käsikivi sisse. Käsikivi seest tuli välja tuleleek. Tuleleek võttis tigateda perenaise endaga kaasa. Keegi ei näinud tigateda perenaist enam kunagi. Ka võlukäsikivi kadus ära.

Tüdruk aga kasvas ilusaks neiuks ja abiellus tubli mehega.

TL 4f ja 4g: Taina tegemine ja küpsetamine

Vajalikud materjalid Seemneleiva küpsetamiseks vajalikud toiduained, leiva söömiseks toidunõud, töölehed 4f ja 4g, käärid, liim, värvipliiatsid.

Tegevus Korraldage lastega leivaküpsetuspäev õppeköögis, seal saab ka taina kerkimise ja leiva küpsemise ajal töölehti täita. Küpsetage lastega seemneleib (vt foto nr 6 ja sellele järgnevat valmistamisõpetust). Taina valmistamise ajal vaadeldge ja võrrelge lastega erinevaid jahusorte. Võrrelge ka taina mahtu

enne ja pärast kerkimist. Töölehte 4f võib täita kahe taina kerkimisperioodi ajal. Töölehte 4g saab täita leiva küpsemise ajal.

Leivapäev lõpeb ühise leiva söömisega. Leiva katteks valige või või moos ja joogiks näiteks piim.

Töölehte 4f ja 4g täitmine

Töölehed 4f ja 4g

Foto 6. Seemneleib

Õpetaja näitab töölehte 4f, esialgu on alumine pilt kaetud. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste või vihjete abil, mida nad pildil näevad. Õpetaja räägib, et suurtes leivatehastes on suured tainakausid ja -mikesrid, millega leiva ja saiatainast valmistatakse. Õpetaja avab ka alumise poole töölehest. Õpetaja selgitab lastele, et vanal ajal suuri leivatehaseid ei olnud ning iga pere valmistas endale leiba ise. Ka elektrit vanal ajal ei olnud, seepärast valmistati tainas käsitsi leivaastjas. Lapsed loevad töölehte all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed mõlemad pildid välja ning
- kleebivad kummagi uuele lehele. Ka töölehte all olevad
- sõnade sedelid lõikavad lapsed välja ning kleebivad
- sobiva pildi juurde või teevad ära kirja. Lõpuks lapsed vär-
- vivad pildid ning lisavad „Leiva saamisloo” sobivatesse
- piltmappidesse.

Teisena näitab õpetaja töölehte 4g. Tööpõhimõte on sarnane eelmise töölehte täitmisega.

Seemneleib. Retsept ja foto: www.toidutare.ee.

KOOSTIS JA MAITSEAINED:

- 150–200 g (3dl) täistera nisujahu
- 100 g (2dl) rukkijahu
- 350–400 g (7 dl) nisujahu
- 50 g presspärm
- 2 dl röstitud päevalilleseemneid
- 5 dl vetti
- 1 tl soola
- 1 tl suhkrut
- 25 gr võid
- peale päevalilleseemneid

VALMISTAMINE:

- Soojenda vesi 37 kraadini.
- Pudenda pärm kaussi ja lahusta väheses vees, seejärel kalla juurde ülejäänud vedelik.

- Lisa sool, suhkur ja osa omavahel segatud jahudest.
- Lisa või ja järkjärgult ülejäänud jahu. sega hoolsalt, kuni tainas on elastne ja ühtlane.
- Lisa röstitud seemned ja sega vaid nii palju, et nad taignaga seguneksid.
- Kata kauss toidukilega ja pane sooja, tuuletõmbu-
seta kohta, lase seista 30 minutit.
- Tõsta tainas vähese jahuga ülepuistatud töölauale ja sõtku sellest õhk välja. jaga tainas kaheks ühesuuruseks tükiks.
- Täida kaks pooleliitrist küpsetuspaberiga vooderdatud keeksivormi taignaga. kata rätikuga ja lase kerkida 30 minutit.
- Piserda taignapind veega ja puista peale päevalilleseemneid.
- Küpseta 200 kraadini eelsoojendatud ahju alumiisel siinil 30–40 minutit, ehk kuni leib on saanud kauni värvi ja selle sisetemperatuur on 96–98 kraadi.

Leivapäevale järgneval päeval võib korraldada õppekäigu poodi, kus tutvuge erinevate leiva- ja saiasortidega. Klassis õppige lastega selgeks alljärgnev **lustakas salmike** koos käte liigutustega:

Patsu-patsu kooki, (lapsed patsutavad käsi)

veere-veere kakku, (lapsed ringitavad käsi)

sili sealihaga, (lapsed teevad ühe käega teise käeseljale pai)

kasta kanamunaga. (sama teise käega)

Pane ahju supsti, (lapsed toovad käed hoogsalt ette)

võta välja lupsti! (lapsed toovad käed hoogsalt rinnale)

Söö ära nämm-nämm! (Lapsed viivad käed suu juurde)

TL 4h ja 4i: Leib

- Vajalikud materjalid** „Leiva saamisloo” piltmapid, töölehed 4h ja 4i, kaks A4 lehte, käärid, liim, värvipliatsid, leiva küpsetamiseks vajalikud toiduained.
- Tegevus** Vaadelge lastega piltmappe. Lapsed räägivad piltide alusel, kuidas leib lauale jõuab ja jõudis. Õpetaja juhendab õpilasi leidma sarnasusi ja erinevusi eri aegadel leiva saamisloos.
- Töölehe 4h täitmine** Õpetaja näitab projektoriga töölehte 4h. Lapsed räägivad pilthaaval, mis on neil kujutatud. Lapsed järjestavad pildid õigesse järjekorda, nummerdades need. Ühiselt tahvilil täidetud tööleht võib jääda lastele abiks oma töölehe täitmisel.

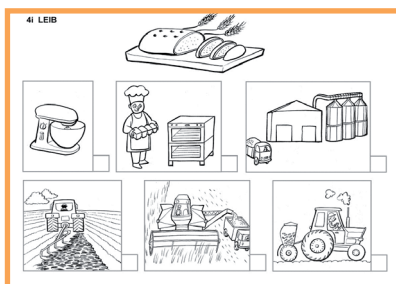

Tööleht 4h Leib

- Oma töölehel nummerdavad lapsed pildid õigesse järjekorda või lõikavad need välja ning kleebivad õiges järjekorras uuele lehele. Lõpuks lapsed värvivad pildid.

Töölehe 4i täitmine sarnaneb töölehe 4h täitmisega.

Pärast töölehe lõpetamist võib teha **pantomiimi**.

Tööleht 4i Leib

- ✦ Õpetaja näitab lastele ette erinevaid leiva saamiseks vajalikke tegevusi – kündmist, taigna sõtkumist, vilja külvamist, võib näidata ka näiteks leiva söömist jne. Lapsed arvavad, millist tegevust õpetaja imiteerib.

Seejärel võib mängida ringmängu „**Peegel**”.

Lapsed seisavad ringis, hoides kätest kinni. Mängujuht on ringi keskel. Liigutakse kõnnisammudega päripäeva, lugedes järgmist salmi:

Sõpradena ringis käime, peeglimängu mängime.

Ringi sees, mis sina teed,

meie järgi teeme.

Kui salm lõpeb, jääb ring seisma ja mängujuht peab näitama ühte leiva saamiseks vajalikku tegevust. Teised lapsed kordavad seda. Mängujuht läheb ühe lapse ette. Kelle ette ta läks, peab valjult ütlema, millist tegevust mängujuht imiteeris. Õigesti vastaja läheb nüüd mängujuhiks ning tegevus algab uuesti.

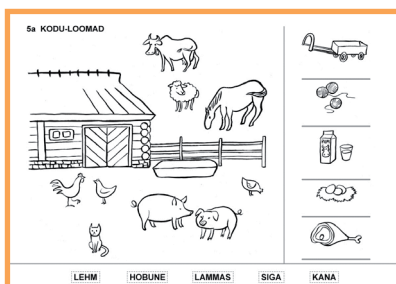
TL 5a: Koduloomad

Vajalikud materjalid

Suur sabata kodulooma pilt mänguks, pildid sabadest või lõngast ja nõõrist tehtud sabad igale mängijale, väikesed auhinnad, pildid koduloomadest, tööleht 5a, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus

Teemat võib alustada mänguga „**Saba pistmine**”.

Tööleht 5a Koduloomad

- ✦ Seinale (uksele) on kinnitatud mõne kodulooma (nt sea) pilt, loomal puudub saba. Looma saba pilte on õpetaja valmistanud vastavalt mängijate arvule. Ühel mängijaist seotakse silmad kinni. Talle antakse kätte pilt looma sabast. Mängija peab looma joonisest kolm sammu eemale minema ning siis uuesti loomapildi poole minema ning looma saba õigesse kohta kinnitama. Kordamööda käivad saba kinnitamas kõik mängijad. Kes mängijaist saba õigesse kohta kinnitab, saab väikese auhinna.

Sama mängu võib mängida ka tahvlit ja kriiti kasutades.

Pärast mängu juhendab õpetaja lapsed teemasse:

Millisele loomale me panime saba taha? Kas... on metsloom või koduloom? Nimetage veel koduloomi! Õpetaja annab vihjeid, tehes erinevate koduloomade häälsusi või kirjeldades neid. Lapsed nimetavad koduloomi. Õpetaja asetab nimetatud koduloomade pildid tahvlile.

Koduloomad elavad talus. Põlluharimise kõrval oli ka loomade pidamine väga suur töö. Loomade pidamine on ka tänapäeval suur töö!

Töölehe 5a täitmine

Õpetaja näitab töölehte 5a projektoriga, esialgu on parem pool varjatud. Lapsed räägivad, keda või mida nad töölehel näevad.

Kuidas on need loomad inimesele kasulikud? Õpetaja avab töölehel ka parema poole. Lapsed nimetavad, mis on piltidel. Lapsed peavad leidma iga looma kasulikkust väljendava pildi ning ühendama selle vastava loomaga. Milleks kass talus vajalik on?

Lapsed loevad töölehe all olevad loomade nimetused. Õpetaja või mõni lastest kirjutab paremal olevate piltide alla looma nimetuse.

- Oma töölehel toimivad lapsed sarnaselt tahvlile tehtud töölehega – lapsed ühendavad loomapildi looma kasulikkust väljendava pildiga. Lapsed lõikavad loomade nimetused välja ja kleebivad need teise pildi alla või teevad loomade nimetustest ära kirja. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Koduloomade teema lõpetuseks loeb või jutustab õpetaja muinasjutu „**Loomade talvekorter**“ (kohandatud ja lihtsustatud eesti rahvajutu järgi).

Ennevanasti elasid lehm, siga, lammas, kukk ja kana üheskoos. Suvel käisid loomad mööda metsi. Loomad sõid heina ja magasid lageda taeva all. Sügisel hakkasid ilmad jahedaks minema. Lehm otsustas talveks maja ehitada. Majas on talvel soe elada. Lehm läks sea juurde: „Kuule, siga! Talv tuleb. Meil hakkab talvel õues külm. Ehitame endale talveks maja. Majas on talvel soe elada.“ Siga vastas: „Mina ei hakka maja ehitama. Mina panen talvel nina sambla sisse. Siis on mul soe küll!“ Lehm rääkis lambale: „Kuule, lammas! Talv tuleb. Meil hakkab talvel õues külm. Ehitame endale talveks maja. Majas on talvel soe elada.“ Lammas vastas: „Ei hakka mina maja ehitama. Mul on

paks kasukas seljas. Ei hakka mul talvel külm.“ Nüüd läks lehm kuke ja kana juurde: „Talv tuleb. Meil hakkab talvel õues külm. Ehitame endale talveks maja. Majas on talvel soe elada.“ Kukk ja kana vastasid: „Meie ei hakka maja ehitama! Meil on suled seljas. Talvel teeme endale mulla sisse augu. Paneme pea tiiva alla. Siis on meil soe ja hea.“

Ei olnud lehmäl abi kellestki. Lehm hakkas üksinda maja ehitama.

Tuli talv. Õues oli väga külm. Lehmäl oli majas aga soe ja hea. Siga, lammas, kukk ja kana külmetasid õues. Siga läks lehma maja ukse taha. Siga palus: „Kulla lehm! Lase mind sooja! Külm teeb liiga.“ Lehm vastas: „Sa lubasid sambla sisse magama heita. Et siis on soe ja hea.“ Siga vastas: „Sammal on paksu lume all.“ Lehm lasi sea tuppä. Nüüd tuli lammas lehma maja ukse taha: „Palun lase mind tuppä.“ Lehm vastas: „Sul ju paks kasukas seljas.“ Lammas aga palus edasi: „Ei aita paks kasukas. Ikka on külm.“ Lehm lubas ka lamba tuppä. Nüüd tulid lehma juurde kukk ja kana: „Palun lase meid tuppä sooja!“ Lehm vastas: „Teil ju suled seljas. Ja mullaaugus on soe olla.“ Kukk ja kana vastasid: „Tuisk mattis meie mullaaugu kinni. Ei ole meil kusagil olla.“ Lehm lasi ka kuke ja kana tuppä sooja.

Metsas aga hulkusid hundid. Hundid tahtsid maja endale saada. Lehm ei lasknud hunte sisse. Üks hunt proovis kavalusega: „Lase mul ninaotsagi soojendada. Lase käpad ka sooja. Oi, saba külmetab. Luba saba ka tuppä.“ Lehm lubaski lõpuks hundi tuppä. Toas kargas hunt lehmale kallale. Siga, lammas, kukk ja kana läksid lehmale appi. Koos ajasid loomad hundi toast välja. Hunt jooksis teiste huntidega sügavasse metsa. Lehm aga jäi sea, lamba, kuke ja kanaga majja õnnelikult edasi elama.

TL 5b: Karjas

Vajalikud materjalid

Nukud Peeter ja Mari, tööleht 5b, mänguks vajalikud koduloomade ja -lindude pildid.

Tegevus

Õpetaja etendab Peetri ja Mariga etenduse (M. Veske):

Peeter: „Ma olen karjapoisike ja vaatan mäelt kaugelt: siit näen palju talusid ja mõisasid ning kirikuid.“

Mari: „Kes sa oled? Karjapoiss? Mida karjapoiss teeb?“

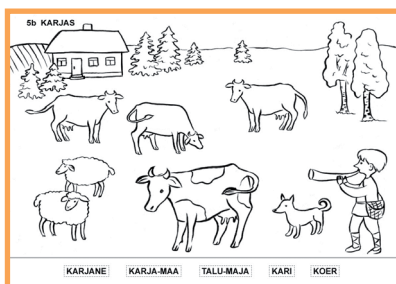
Peeter: „Karjapoiss valvab karja.“

Mari: „Millist karja?“

Peeter: „Loomakarja.“

Mari: „Kas karjatüdrukuid ka oli?“

Peeter: „Karjaskäimine oli tavaliselt poiste töö. Mõnikord käisid karjas ka tüdrukud.“

Tööleht 5b Karjas

Mari: „Millised loomad sul karjas on?“

Peeter: „Minu karjas on lehmad ja lambad.“

Mari: „Miks sa neid valvad? Kas loomadel aeda ei olegi ümber?“

Peeter: „Vanasti ei olnud loomade karjamaadel aeda. Siis pidi karjapoiss valvama, et loomad ei läheks metsa või viljapõllule. Või et mõni metsloom karjaloomadele liiga ei teeks. Karjapoisile oli abiks koer.“

Mari: „No siis oli küll karjapoisi amet väga tähtis amet!“

Peeter: „Oligi! Ma tean veel ühte luuletust karjapoisist:

Karjapoiss on kuningas,
suure valla valitseja,
palju pere pidäjä,
kullatse krooni kandja.“

(J. Hurt)

Õpetaja juhendamisel toimub mõlema salmi analüüs, mida mingi sõna tähendab ning mida nende salmidega öelda taheti.

Töölehe 5b täitmine

Õpetaja näitab töölehte 5b projektoriga. Lapsed räägivad, mida nad töölehel näevad. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad. Lapsed leiavad sõnale vastava eseme või looma(d) töölehel. Karjale võib ringi ümber tõmmata. Õpetaja või keegi lastest kirjutab tahvlile näidataval töölehel vastavate piltide alla või kõrvale nende nimetused.

- Oma töölehel lõikavad lapsed kujutatud esemete või loomade nimetused välja ja kleebivad need vastavate piltide alla või kohale või teevad ära kirja. Ka töölehel tõmmavad lapsed karjale ringi ümber. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Töölehe lõpetamisel võib mängida mängu „**Karjapoiss**“.

- ✦ Õpetaja joonistab maha ringid. Ringe on üks vähem kui on lapsi. Üks laps jääb karjapoisiks. Teised lapsed seisavad ringides. Õpetaja annab igale lapsele ühe kodulooma või -linnu pildi, mida lapsed näitavad ka karjapoisile. Karjapoiss liigub ringi ja räägib, et tema läheb karjamaale. Siis loetleb ta loomad, kes karjamaale tulevad, nimetades kõiki ükshaaval. Iga nimetatud loom või lind järgneb karjapoisile, asetab käed eelmise õlgadele ja teeb „oma häält“. Pildid koduloomast või -linnust jätavad lapsed ringi sisse, pildipool allapoole. Karjapoiss teeb ümber ringe mitu tiiru. Tüki aja pärast hüüab karjapoiss: „Loomad lauta!“ Lapsed peavad leidma ringi, kus nad enne olid. Ringis oleva pildi

järgi saavad lapsed tagasisidet, kas nad läksid õigesse ringi. Kes juhtub minema valesse ringi, on uueks karjapoissiks. Kui on mitu valesse ringi minejat, siis määratakse karjapoiss liisusalmi lugemise teel.

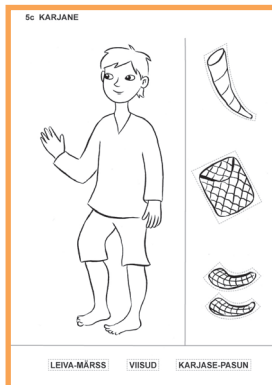
Ka esimese karjapoisi võib määrata liisusalmi lugemise abil:

ABC,
üks kits läks üle vee,
kandis kaasas palju prahti,
sina oled mängust lahti.

TL 5c: Karjane

Vajalikud materjalid Tööleht 5c, võimalusel viisud, märss ja karjasepasun või pildid nendest, pikad paelad viisupaelte sidumise harjutamiseks, käärid, liim, värvipliatsid, erinevate puude väikesed halud (kask, haab, kuusk vm) puukoorte võrdlemiseks, meisterdamiseks vajalikud materjalid (erineva pikkuse ja laiusuga papi-ribad – vt foto nr 7 ja sellele järgnev juhend).

Tegevus Õpetaja näitab projektoriga töölehte 5c, sõnad töölehe all on esialgu kaetud. Õpetaja etendab nukkudega etenduse:

Tööleht 5c Karjane

Peeter: „Vaata! See on karjapoiss!“

Mari: „Mis asjad karjapoisi kõrval on?“

Peeter: „Need on asjad, mida karjapoisil vaja läks. Karjasel oli vaja pasunat. (Peeter viitab pildil karjasepasunale) Hommikul puhus karjapoiss pasunat, kui kari hakkas karjamaale minema. Õhtul puhus karjapoiss pasunat, kui kari hakkas koju tulema. Aga vahel puhusid karjapoissid pasunat ka lõbu pärast.“ Õpetaja näitab lastele karjasepasunat.

Mari (viidates leivamärssile pildil): „Mis kott see on?“

Peeter: „See on leivamärss. Sellega võttis karjane endale toitu kaasa. Märssiga käidi ka seenel ja marjul.“

Õpetaja näitab lastele karjasemärssi.

Mari (viidates pildil viiskudele): „Need on viisud. Karjased kandsid neid jalas.“

Õpetaja näitab lastele viiske. Lapsed meenutavad õpitud. Õpetaja näitab lastele viiske, märssi ja karjasepasunat või pilte nendest. Lapsed meenutavad esemete nimetusi ning nende funktsiooni. Õpilased saavad tahvile/ekraanile näidatavalt töölehel näidata, kus võiksid olla karjapoisil pasun, märss ja viisud.

Töölehe 5c täitmine Õpetaja näitab lastele projektoriga töölehte 5c. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad. Lapsed leiavad sõnale vastava eseme töölehel. Lapsed ühendavad tahvlil eseme sobiva kohaga karjasel.

- Oma töölehel lõikavad lapsed esemepildid ja sõnakaardid välja. Lapsed kleeivad esemepildid sobivasse kohta karjapoisi pildil. Lapsed joonistavad juurde viisupaelad ja märsinööri (alguskohad on piltidel märgitud). Sõnasedelid kleeivad lapsed vastavate piltide kõrvale või alla. Või teevad sõnadest ära kirja. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Peeter: „Kas te teate, millest viiske tehti? Viisud punuti puukoore ribadest. Ka leivamärss tehti kasetohtu ribadest. Ja karjasepasunat tehti samuti puukoorest.“

Õpetaja näitab lastele erinevate puude halgusid. Lapsed katavad erinevate puude koort ja püüavad neid kirjeldada. Kui soovite minna lastega kasetohtu lõikama, et sellest lastega midagi valmistada, valige peatselt raiele minevad või värskelt langetatud puud (oma metsa puudumisel pöörduge metsaomanike või puidufirmade poole). Sobiv korjeaeg on lumesulast kuni jaanipäevani. **Esimene korje tehke kindlasti mõne oskaja juhendamisel, muidu võib tulemuseks olla vaid hulk tulehakatust ja rikutud puu!**

Kuna puult koort lõigates tekitatakse puule vigastusi, võib koore punumist harjutada papir ribadega. Valmistage lastega nt pliatsihoidja (vt foto 7). Kasutage õhukest pappi, mida on võimalik kergelt voltida ja punuda. Õpetus pärineb puidust erinevate esmete valmistamise kodulehelt Fotoorikum ning originaalõpetus õpetab kasetohust noatuppe tegema.

Foto 7. Pliatsihoidja

TÖÖVAHENDID:

- õhuke papi- või paksem tapeediriba, pikkuseks selle eseme, millele punutis valmistatakse, neljakordne pikkus (u 60 cm), laius u 5,5 cm
- 2 punumisriba: laius 1,5 cm; pikkus u 60 cm (2 punumisriba on seepärast, et u 120 cm pikkust riba on lastel raske keerdu ajamata punuda)

TÖÖ KÄIK:

- Voltige papi- või tapeediriba pooleks.
- Ribaotsad voltige veelkord sissepoole kokku.
- Alustage punumist asetades punumisriba pliiatsihoidja alumisse otsa välimise ja sisemise kihi vahele.
- Punuge järgnevalt: üks ring ümber sisemise kihi, teine ring ümber välimise kihi.
- Ühe punumisriba lõppedes jälgige, et see jääks sisemise kihi vahele. teise riba punumist jätkake pooleli jäänud kohast alustades sisekihist.
- Enne viimaseid ringe lõigake punumisriba ots u 3mm laiuseks.
- Viimased ringid punuge paar korda ümber sisemise kihi.

TL 6a: Puude tegemine

Vajalikud materjalid

Nukud Mari ja Peeter, õpetaja valitud „puud“ mänguks (kurikad, WC-paberi või salvrätiku papprollid vm), suurem kilekott, ree, vankri ja hobuse pildid, tööleht 6a, käärid, liim, värvipliiatsid, mänguks üks puuhalg, kaigas, silmaside.

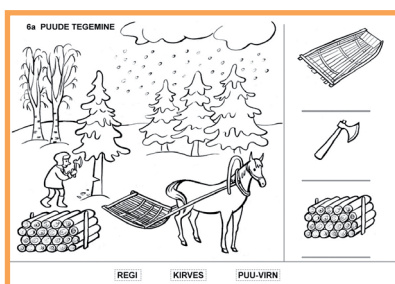
Tegevus

Õpetaja etendab nukkudega etenduse.

Mari: „Poisid käisid vanasti karjas. Karjaskäimine oli poiste töö. Aga mida mehed tegid?“

Õpetaja abiga meenutavad lapsed, milliseid põllutöid mehed vanasti tegid.

Peeter: „Kevadel, suvel ja sügisel töötasid mehed põllul. Aga talvel raiusid mehed metsas puid.“ Õpetaja näitab töölehte 6a tahvlile või ekraanile, esialgu on üksikpildid paremal pool kaetud. Peeter (osutab töölehel nimetatud esemetele): „Vanasti raiusid mehed metsas puid kirvega. See oli raske töö. Kuula!“ Õpetaja laulab (või loeb) rahvalikku laulu, imiteerides puude raiumist. Lapsed jäljendavad õpetajat ning proovivad ka laulusõnu korrata:

Tööleht 6a Puude tegemine

Üks vanamees raius üht jämedat puud,
ta ohkas, kus on küll need peenemad puud.
Üks vanamees raius üht jämedat puud,
ta ohkas, kus on küll need peenemad puud.

Peeter (osutades töölehel nimetatud esemetele): „Maha-
raiutud puud laoti virna. Hiljem toodi puud metsast ära ree
peal.“ Mari: „Mis asi on regi?“ Peeter: „Regi on nagu suur kelk.
Rege vedas hobune. Mängime **puude vedamise mängu!**“

✦ Õpetaja valib „puudeks“ 5–6 kurikat, WC-paberi või salv-
rätikute papprulli, võimalusel päris halud vm. Reeks on
suurem kilekott. Lapsed peavad kordamööda laduma
„puud“ „reele“, vedama „rege“ nii, et „puud“ maha ei
kukuks ja läbima kokkulepitud raja. Raja läbimisel tõstab
laps „puud“ „ree“ kõrvale ilusti maha. Seejärel läbib raja
järgmine laps.

Peeter: „Kuula! Arva ära, kes nii ütleb? (õpetaja paneb vankri,
ree ja hobuse pildid tahvlile, lihtsustamaks mõistatuse äraar-
vamist): Üks ütleb: „Suvi pikk“, teine ütleb: „Talv pikk“, kolmas
ütleb: „Üks mul kõik.““

Õpetaja abiga püüavad lapsed mõistatusele vastused leida.

Töölehe 6a täitmine

Lapsed jutustavad õpetaja suunavate küsimuste abil, mis on
pildil kujutatud. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning
leiavad töölehel vastava pildi. Õpetaja avab nüüd ka töölehe
üksikpildid. Lapsed ühendavad tahvlil üksikpildi sarnase ese-
mega süžeebildil.

- Oma töölehel ühendavad lapsed samuti üksikeseme sar-
● nase esemega süžeebildil. Töölehe all olevad sõnad löi-
● kavad lapsed välja ja kleebivad töölehe paremale poole
● vastavate piltide alla. Või teevad sõnadest õigete piltide
● alla ära kirja. Lõpuks lapsed värvivad kogu töölehe.

Puuraiumise teema lõpetamiseks võib mängida mängu
„**Halulöömine**“.

✦ Mängu sobib mängida väljas õues või avaras ruumis. Õpe-
taja paneb püsti maha ühe puuhalu. Ühel mängijaist seo-
takse silmad kinni ja kätte antakse kaigas. Mängult läheb
ta puid raiuma. Mängijat keerutatakse paar korda. Nüüd
peab mängija liikuma halu juurde ja selle kaikaga pikali
lööma. Teised lapsed võivad pimesikku suuliselt juhenda-
dada. Kaikaga vehkima tohib hakata **ainult** siis, kui teised
lapsed kinnitavad, et pimesikk on halu juures.

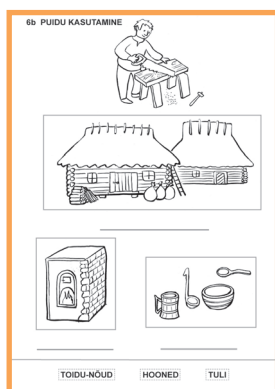
TL 6b: Puidu kasutamine

Vajalikud materjalid Nukud Mari ja Peeter, radiaatori, ahju, elektri- ja puupliidi pildid, tööleht 3d, õpetaja poolt puidust ja mingist muust materjalist valitud toidunõud (lusikas, kauss, kruus, tops vm), tööleht 6b, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Õpetaja etendab nukkude Peetri ja Mariga etenduse.

Mari: „Metsast toodi puud koju. Aga mida puudega tehti?“

Peeter: „Kõik hooned ehitati vanasti puidust.“

Tööleht 6b Puidu kasutamine

Õpetaja näitab lastele töölehte 3d. Lapsed meenutavad õpetaja abiga, mis hooned on töölehel. *Millest tänapäeval hooned ehitatakse? Millest on ehitatud koolimaja?* Lapsed katavad klassi ja/või koridori seinu ja teisi erinevaid pindasid (aknalaud, uks vm) ning nimetavad, millest midagi on tehtud.

Peeter: „Puid kasutati ka tule tegemiseks. Tuli andis sooja. Tuld tehti ahjus. Tuld kasutati ka toidu valmistamiseks.“

Õpetaja paneb ahju pildi tahvlile. Õpetaja paneb lauale radiaatori, ahju ja elektri- ning puupliidi pildid. *Mis meil tänapäeval kodus sooja annab?* Lapsed valivad etteantud piltide hulgast sobivad ning panevad tahvlile. *Kuidas tänapäeval süüa tehakse?* Lapsed võtavad järelejäänud pildid ja asetavad tahvlile. Iga laps saab rääkida, mis temal kodus sooja annab ning kus toitu valmistatakse.

Peeter: „Süüa tegi perenaine vanasti ahjus. Toidunõud olid puust.“

Õpetaja näitab lastele puust nõusid (lusikas, kauss vm) ja samu asju teistest materjalidest. Lapsed vaatavad ja katavad erinevaid nõusid ning hindavad, millest ja millega nad ise sööksid.

Töölehe 6b täitmine Õpetaja näitab töölehte 6b tahvlile. Lapsed räägivad pilt-haaval, mida nad näevad ning nimetavad esemete üldnimetuse. Lapsed loevad töölehe all olevaid sõnu ning leiavad sobiva pildi. Õpetaja või keegi lastest kirjutab piltide alla sobiva sõna.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning klee- bivad need sobiva pildi alla või teevad sõnadest ära kirja.
- Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

TL 6c: Puidu kasutamine

Vajalikud materjalid

Tegevus

Peeter, pildimaterjal (laud, kapp, järi, voodi, ader, reha, vokk, kangasteljed, leivalabidas, vanker, paat, regi), reha, tööleht 6c, käärid, liim, värvipliatsid, mänguks vajalikud puust esemed (nt lusikas, kauss, pudrunui, taignarull, taburet, järi, jalutuskepp vm).

Tööleht 6c Puidu kasutamine

Õpetaja etendab Peetriga etenduse.

Peeter: „Puidust tehti veel palju erinevaid asju. Vaata klassis ringi! Mis on klassis puust tehtud? Ka vanal ajal tehti mööblit puidust. Vanal ajal tehti puidust ka tööriistu. Puust olid tehtud näiteks reha, ader, kangasteljed, vokk, leivalabidas.“

Õpetaja paneb nimetatud esemete pildid tahvlile. Õpetaja näitab lastele tänapäevast reha. Lapsed katsuvad ja vaatlevad seda ning hindavad, kas mingi osa näidataval rehal on puust.

Peeter: „Ka sõidukid tehti puust. Millega mehed talvel puud metsast koju töid? Millega talupojad suvel sõitsid? Millega kalamehed vee peal sõitsid?“

Õpetaja paneb ree, vankri ja paadi pildid tahvlile. Lapsed meenutavad tahvlile pandud piltidel olevate esemete nimetusi ja ütlevad nende otstarbe. Õpetaja lisab tahvlile mööbli-esemete pildid ning paigutab need tahvlil segamini. Lapsed rühmitavad pildid.

Töölehe 6c täitmine

Õpetaja näitab töölehte 6c projektoriga. Lapsed räägivad, mida nad piltidel näevad ning nimetavad eraldi igal pildil kujutatud esemete üldnimetuse. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad sobiva pildi. Õpetaja või keegi lastest kirjutab piltide alla õige sõna.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning kleepivad need sobiva pildi alla või teevad sõnadest ära kirja.
- Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Töölehe lõpetamise järel võib mängida mängu „**Asja arvamine.**“

- ✦ Õpetaja näitab lastele erinevaid puust esemeid (lusikas, kauss, pudrunui, taignarull, taburet, järi, jalutuskepp vm). Lapsed saavad kõiki asju katsuda. Lapsed nimetavad esemete nimetuse ja otstarbe. Seejärel on üks lastest pimesikk. Pimesikul seotakse silmad kinni. Pimesikk istub. Kaasmängijad tulevad tema juurde ja annavad pimesikule

puust eseme kätte. Sikk peab asja ära arvama selle kuju, raskuse jt. tunnuste järgi. Pimesikuks-arvajaks on järgemööda kõik mängijad. Võitjaks on mängija, kes enim asju ära arvab.

Puude teema lõpetuseks loeb või jutustab õpetaja F. R. Kreuzwaldi muinasjutu „**Helde puuraiuja**“ (lühendatud ja lihtsustatud samanimelise muinasjutu järgi).

Ennevanasti läks üks mees metsa puid raiuma. Mees tahtis kaske maha raiuda. Kask nägi kirvest ja hakkas paluma: „Jäta mind elama! Ma olen alles noor!“ Mees ei raiunudki kaske maha. Mees läks tamme juurde. Mees tahtis tamme maha raiuda. Tamm nägi kirvest ja hakkas paluma: „Jäta mind veel elama. Ma olen alles noor.“ Mees ei raiunud ka tamme maha. Mees läks kuuse juurde. Mees tahtis kuuske maha raiuda. Kuusk nägi kirvest ja hakkas paluma: „Jäta mind elama! Ma olen alles noor.“ Mees ei raiunud kuuske maha. Mees läks kadaka juurde. Mees tahtis kadakat maha raiuda. Kadakas nägi kirvest ja hakkas paluma: „Jäta mind elama! Ma olen metsa õnnetooja.“ Mees ei raiunud ka kadakat maha.

Mees istus mätta otsa ja hakkas mõtlema: „Mis ma pean nüüd tegema? Minu süda ei luba elavaid puid maha raiuda.“

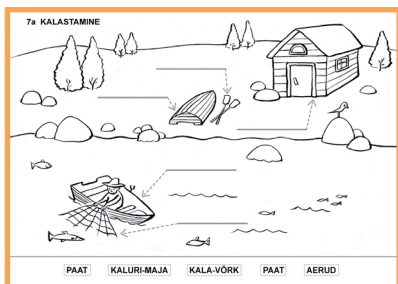
Paksust metsast astus välja halli habemega vanamees. Vanamehel oli seljas kasetohust särk ja kuusekoorest kuub. Vanamees oli metsaisa. Metsaisa küsis puuraiujalt: „Miks sa, mehike, nii nukral meel künka otsas istud?“ Puuraiuja vastas: „Miks ma nukker ei peaks olema? Võtsin hommikul kirve ja tuln metsa. Tahtsin puid raiuda ja koju viia. Aga kõik puud palusid haledasti, et neid ellu jätaksin. Mina ei raatsi elusaid puid raiuda.“ Metsaisa andis puuraiujale kuldse vitsakese: „Ma tänan sind, et sa mu puud elama jätsid. Vitsake täidab kõik sinu soovid. Kui tahad maja ehitada, vibuta vitsa sipelgapesa juures. Sipelgad ehitavad sulle maja. Kui tahad süüa, vibuta vitsakest poti juures. Pott keedab sulle putru. Kui sa tahad riiet saada, vibuta vitsakest ämblike juures. Ämblikud koovad sulle riide. Kui sa tahad midagi magusat, näita vitsakest mesilastele. Mesilased toovad sulle nii palju mett, kui soovid“ Öelnud seda, kadus Metsaisa ära.

Nüüd läks hea puuraiuja koju. Puuraiuja pere elas sellest alates väga hästi. Ei olnud puuraiuja perel enam kunagi millestki puudus.

TL 7a: Kalastamine

Vajalikud materjalid Eesti kaart, pildid erinevatest kaladest (väikesed magnetid taha kleebitud või kirjaklamber pildi küljes), magnetiga õng, tööleht 7a, käärid, liim, värvipliatsid, mänguks vajalik nõor, pilt kalast.

Tegevus Teemat võib alustada õppekäiguga lähima veekogu juurde. Õpetaja juhendamisel toimub arutelu veekogude tähtsusest.

Tööleht 7a Kalastamine

Pärast õppekäiku klassis vaadeldge Eesti kaarti. Õpetaja selgituste ja abiga jõuavad lapsed tõdemuseni, et veekogusid on Eestis palju. Õpetaja etendab seejärel etenduse nukkude Mari ja Peetriga.

Peeter: „Veekogude ääres elavad inimesed püüdsid palju kala. Kalade püüdmine oli nende põhiline töö.“

Mari: „Miks nad veekogude ääres vilja ei kasvatanud?“

Peeter: „Ranna ääres on halb põllumaa. Ranna ääres on palju kive ja vähe mulda. Ranna ääres ei kasva vilja. Veekogude ääres elavate inimeste põhitoit oli vanasti kala.“

Mängige lastega „**Kalapüüdmismängu**“.

- ✦ Õpetaja paneb kaussi erinevate kalade pildid, pildi pool allapoole. Piltide tagaküljele on kleebitud magnetid või on pildi küljes kirjaklamber. Iga laps saab magnetiga õngega püüda ühe „kala“. Püütud kalapilti näitab püüdja ka teistele lastele. Lapsed loevad pildi alt kala nimetuse. Kui ka teine laps on kala „püüdnud“ võrrelda kalade suurust ja välimust. Nii toimige iga järgneva „püütud kalaga“.

Töölehe 7a täitmine Õpetaja näitab töölehte 7a projektoriga tahvlile või ekraanile. Lapsed räägivad õpetaja suunavate küsimuste abil, mida nad pildil näevad. Lapsed loevad töölehe all olevaid sõnu ning leiavad eseme töölehel.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnad välja ning kleebivad õigele joonele. Võib teha ka ära kirja. Lapsed võivad merre kalu juurde joonistada. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Töölehe täitmise järel võib mängida mängu „**Kallas – meri**“.

- ✦ Õpetaja paneb maha pika nõöri. Lastega lepitakse kokku, kumb pool on meri, kumb pool on kallas. Lihtsustamiseks meeldejäämist, kumb pool on meri, võib sennapoole panna kala pildi. Lapsed seisavad esialgu kaldal nõöri taga. Kui mängujuht ütleb: „Meri“, peavad lapsed üle nõöri merre

hüppama. Nii hakkab mängujuht nimetama, kuhu mängijad peaksid hüppama. Mängujuht võib nimetada ka mitu korda järjest ühte ja sama kohta. Kes mängijaist eksib hüppamisega, see langeb mängust välja. Koha nimetamise tempo peab enam-vähem vastama mängijate tähelepanu- ja sooritusvõimele.

TL 7b: Kalastamine

Vajalikud materjalid Töölehed 7a ja 7b, värvipliatsid, käärid, liim, „Memoriini“ mängu valmistamiseks papitükid.

Tegevus Õpetaja näitab projektoriga töölehte 7a. Lapsed meenutavad töölehe alusel kalameeste eluolu. Õpetaja nimetab mõne töölehel oleva eseme nimetuse, lapsed näitavad, kus see töölehel asub.

Töölehe 7b täitmine Õpetaja näitab projektoriga töölehte 7b. Lapsed loevad vasakul olevaid sõnu ja leiavad sõnale vastava pildi. Lapsed ühendavad sõna sobiva pildiga.

- Oma töölehel toimivad lapsed sarnaselt tahvlil tehtuga.
- Lapsed värvivad pildid. Lapsed võivad pildid ja sõna-kaardid välja lõigata ja kleepida papitükkidele. Valmib uus „Memoriini“ mäng.

Tööleht 7b Kalastamine

Kalastamise teema lõpetuseks loeb või jutustab õpetaja eesti muinasjutu „**Kuidas rebane hunti kala püüdma õpetas**“ (lühendatud ja lihtsustatud muinasjutu „Rebane, hunt ja jänes“ järgi).

Kunagi ammu olid huntjarebanesõbrad... Ühel külmal talvehommikul hulkus hunt mööda metsa. Hunt otsis süüa. Metsalagendikul kohtas hunt rebast. Rebasel oli palju kalu. Hunt palus: „Anna mulle ka kalu. Mul on kõht väga tühi.“ Rebane vastas: „Eks püüa ise kalu.“ Hunt ütles, et ta ei oska kalu püüda. Rebane lubas hunti kalu püüdma õpetada.

Läksid hunt ja rebane järvele. Järvejääs oli auk. Sellest august käisid külainimesed endale vett toomas. Rebane käskis hundil saba vette pista ja ootama jääda. Rebane ütles hundile, et kui kaua saba jääaugust hoida, tuleb palju kalu saba otsa. Hundi sabal oli jääaugust külm.

Hunt küsis rebaselt: „Kas nüüd on juba palju kalu saba küljes?“ Rebane vastas: „Eks sa proovi saba välja sikutada. Siis tunned, kas kalu on palju või vähe.“ Hunt prooviski saba jääaugust välja tõmmata. Hundi saba oli aga jääauku kinni külmunud. Hunt arvas, et saba otsas on palju kalu. Hunt ei jaksanud saba jää seest välja tõmmata. Rebane lubas külainimesed appi kutsuda. Varsti

tuli külarahvas järve äärde. Külarahvas nägi hunti järvel. Mehed tormasid hundile kallale. Hunt sikutas ja sikutas saba.

Lõpuks sai hunt saba jääaugust kätte. Hunt tormas kiiresti metsa peitu. Sellest ajast saadik hunt enam inimeste elamise lähedale ei tule. Samuti ei ole hunt enam rebase söber.

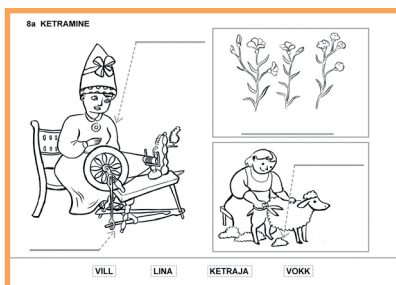
TL 8a: Ketramine

Vajalikud materjalid

Nukud Mari ja Peeter, voki pilt, pilt linataimest või reaalne linataim, vill, lambanahk, villane lõng, linast nõör, linane ja villane riidetükk, tööleht 8a, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus

Mari (mängult voki ketramas, Mari kõrval on voki pilt):

Tööleht 8a Ketramine

„Veere, värten, vurinaga,
ketra, vokk, nüüd kiiruga,
ketra hästi kergelt aga,
hoogu sulle annan ma.
Tuleb õuest tuppa ema,
leiab värtna veeremas,
küll siis kohe tunneb tema,
kellest abi kasvamas.”

(J. Tamm)

Peeter: „Tere, Mari! Mida sa teed?”

Mari: „Ketran.”

Peeter: „Mida sa ketrad?”

Mari: „Lambavillast lõnga.”

Peeter: „Aga mis asi see on, millega sa ketrad?”

Mari: „See on vokk.”

Peeter: „Luba mul ka proovida.”

Mari: „Proovi!”

Peeter (mängult proovib): „No ei tule nii hästi välja kui sul.”

Mari: „Ketramine ei olnudki poiste ja meeste töö. See oli tüdrukute ja naiste töö. Mina olen ketraja. Peale lambavilla kedrati veel lina.”

Peeter: „Lina? Voodilina? Laudlina?”

Mari: „Oh ei! Lina on taim. Lina kasvab põllul. Linast saab teistsugust riidet kui villast.”

Õpetaja näitab lastele linataime pilti või võimalusel linataime, samuti villa. Õpetaja näitab ja laseb ka lastel katsuda, nuusutada villast lõnga ja linast nõöri. Samuti annab ta lastele katsuda villast ja linast riidetükki. Õpilased kirjeldavad erinevust ning üritavad meenutada, mida millest tehti.

Töölehe 8a täitmine Õpetaja näitab projektoriga tahvlile või ekraanile töölehte, esialgu on töölehe parem pool kaetud. Lapsed räägivad, mida pildil näevad. Lapsed püüavad meenutada mõisteid *vokk* ja *ketraja*. Õpetaja seletab lastele, et vokitakse peab tallalauda talluma. Lapsed püüavad õpetaja ette antud rütmis jalalaba liigutada, st mängult keldrata. Kui lihtne rütm on lastel selge, jutustab õpetaja lühikese lookese:

Kui virk tüdruk ketrab, siis vokk käib kiiresti: vilka-pulka, vilka pulka, vilka-pulka. Kuid laisk tüdruk veeretab: toss-lonkadi, toss-lonkadi, toss-lonkadi.

Lapsed proovivad õpetaja ettenäitamisel ka virga ja laiska ketraja rütmi jäljendada, samuti voki „häält“ matkida.

Õpetaja avab töölehel ka parema poole. Õpilased nimetavad, mis on kastidesse joonistatud (ülemises kastis on linataimed ning teises kastis on pilt villa niitmisest). Vajadusel õpetaja abistab lapsi piltide kirjeldamisel. Õpilased loevad sõnu sõnadekastist ning leiavad, kuhu mingi sõna peaks kuuluma.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ja klee-
- bivad õigesse kohta või teevad sõnadest ära kirja. Lõpuks
- lapsed värvivad töölehe.

Ketramise teema lõpetamiseks loeb või jutustab õpetaja lastele muinasjutu „**Kullaketrajad**“ (lühendatud ja lihtsustatud F. R. Kreutzwaldi samanimelise muinasjutu järgi).

Ükskord vanal ajal elasid sügavas metsas vana eit ja kolm tüdrukut. Tüdrukud olid õed. Tüdrukud ketrasid vokiga kuldlõnga. Kui tüdrukute vokk seisma jäi, läks kuldlõng katki. Siis oli vanaeit tüdrukute peale väga pahane.

Kord läks vanaeit kodunt ära. Samal ajal tuli üks kuningapoeg metsa tüdrukute maja juurde. Tüdrukud kutsusid kuningapoja tuppa. Noorim õde hakkas kuningapojaga juttu rääkima ja unustas ketramise. Õhtul märkas noorim õde, et kuldlõng oli katki läinud. Kui eit koju tuli, sai noorim õde katkise kuldlõnga pärast riielda.

Ühel päeval läks vanaeit jälle kodunt ära. Samal ajal tuli kuningapoeg metsa õdede juurde. Kuningapoeg palus noorima õde endale naiseks. Kuningapoeg ja tüdruk läksid kuningapoja lossi ja abiellusid.

Kuningapoeg otsustas metsast ära tuua ka teised õed. Kuningapoeg läks oma sõduritega metsa. Kuningapoeg tõi metsast

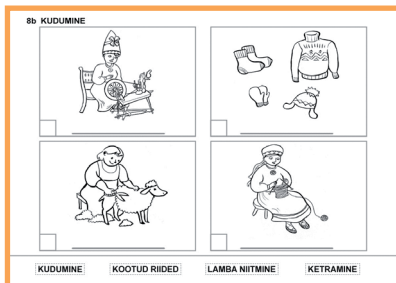
ära teised õed ja võttis kaasa ka tüdrukute kedratud kuldlõnga. Vanaeit muutus tüdrukute ja kuldlõnga kadumise pärast väga kurjaks. Suurest kurjusest suri eit ära.

Õed aga abiellusid naaberkuningriikide kuningapoegadelega. Kõik kolm õde elavad õnnelikult siiani.

TL 8b: Kudumine

Vajalikud materjalid Nukud Mari ja Peeter, pildid vokist, lõngast ja linataimest, pooleli olev kudumistöö (soovitavalt jämedatel varrastel), mõned kootud riidesemed (kampsun, sokid, kindad, sall vm), tööleht 8b, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Mari ja Peetri abil meenutavad lapsed eelmist teemat. Õpetaja paneb lastele abiks pildid vokist, villast ja linataimest.

Tööleht 8b Kudumine

Õpetaja võtab välja pooleli oleva kudumistöö ja näitab seda lastele. Lapsed nimetavad, millest õpetaja koob ning püüavad arvata, mis on need asjad, millega õpetaja koob. Õpetaja abiga proovivad lapsed kordamööda ka ise paar silmust varrastel kududa.

Lapsed räägivad, kas neil kodus keegi oskab kududa, mida kooti jne. Õpetaja näitab lastele ka kaasatoodud kootud riidesemeid. Lapsed katsuvad riidesemeid, nimetavad riideseme nimetuse ning abiga ka üritavad kirjeldada neid (pehme, soe, mustiline jne).

Töölehe 8b täitmine Õpetaja näitab projektoriga töölehte 8b ühe pildi haaval. Õpilased nimetavad, mida nad piltidel näevad. Lõpuks on kogu tööleht avatud. Lapsed nummerdavad pildid õiges järjekorras. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastavad pildid. Ühiselt tahvil täidetud tööleht võib jääda lastele abiks oma töölehe täitmisel.

- Oma töölehel lapsed nummerdavad pildid või lõikavad need välja ning kleebivad õiges järjekorras uuele lehele.
- Töölehe all olevad sõnad lõikab laps välja ning kleebib õige pildi alläärele. Võib ka teha töölehe all olevatest sõnadest ära kirja sobiva pildi alla. Lõpuks lapsed värvivad pildid.

Töölehe täitmise järel näitab õpetaja lastele pantomiimina ette villase riideseme saamiseks vajalikke tegevusi – lamba pügamine, ketramine, kudumine, aga ka näiteks lõnga kerimine. Lapsed proovivad tegevusi jäljendada. Seejärel võib mängida ringmängu „**Peegel**”.

✦ Lapsed seisavad kätest kinni hoides ringis. Mängujuht on ringi keskel. Ring liigub kõnnisammudega mööda ringjoont paremale, lugedes järgmist salmi:

Sõpradena ringis käime, peeglimängu mängime.

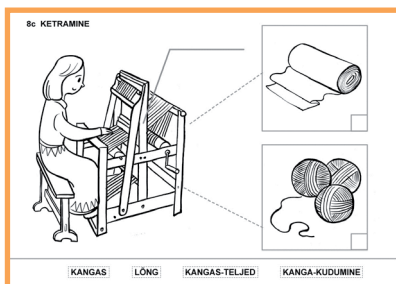
Ringi sees, mis sina teed, meie järgi teeme.

Kui salm lõpeb, jääb ring seisma ja mängujuht peab näitama ühte villase riideseme saamiseks vajalikku tegevust – lamba pügamine, ketramine jne. Teised lapsed kordavad mängujuhi näidatud tegevust. Mängujuht läheb ühe lapse ette. Kelle ette ta läks, peab valjult ütleva, millist tegevust mängujuht imiteeris. Õigesti vastanuna läheb vastaja nüüd mängujuhiks ning tegevus algab uuesti.

TL 8c: Kanga kudumine

Vajalikud materjalid Tööleht 8c, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Teemat võib alustada kangastelgedega tutvumisega. Iga laps võiks proovida paar rida kududa. Lapsed vaatavad ja katsumavad erinevaid kangastelgedel kootud esemeid (kaltsuvaip, seinavaip vm) ning proovivad neid kirjeldada.

Tööleht 8c Kanga kudumine

Klassis meenutavad lapsed, mida nad nägid ning mida tegid.

Tänapäeval kootakse kangastelgedel enamasti kaltsuvaipu. Vanasti kooti kangastelgedel villasest lõngast ja linasest niidist riidet. Sellest riidest õmmeldi nõela ja niidiga rõivaid, voodilinasid ja käterätikuid. Telgedel kooti ka tekke.

Töölehe 8c täitmine Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Lapsed nimetavad, mida nad töölehel näevad. Lapsed nummerdavad õiges järjekorras pildid tahvlil (1. lõng, 2. kangastelgedel kudumine, 3. kangas). Õpetaja või mõni lastest tõmbab üle punktiiri joone ning märgib noolega, mis pidi tegevus loogiliselt järgneb. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning kleepivad sobiva pildi juurde. Lapsed tõmbavad joone punktiirile ja joonistavad nooled õigesse kohta. Lapsed nummerdavad pildid õiges järjekorras. Võib ka pildid välja lõigata ja kleepida õiges järjekorras uuele lehele. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Kangakudumise teema võib lõpetada mänguga „Kangakudumine“.

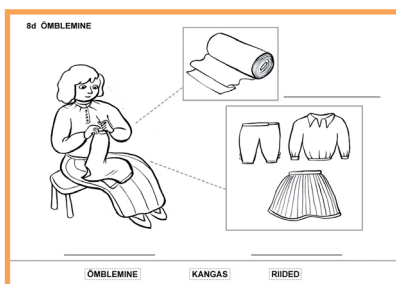
- ✦ Mängijad istuvad kahes reas toolidel, seljad vastamisi. Mõlema rea äärmine mängija tõuseb püsti, keerutab end korra ringi, koputab tooliga kaks korda vastu põrandat ja istub. Tema kõrval istuja peab ruttu sedasama tegema. Nii toimivad järjekorras kõik mängijad. Võitja on see meeskond, kes esimesena rea lõppu jõuab. Lastele võib selgitada, et võitja oli pisut kiirem kangakuduja, kuid ka teine võistkond oli tubli!

TL 8d: Õmblemine

Vajalikud materjalid Tööleht 8c, igale lapsele riidetükk, niit, nõel ja nõop, tööleht 8d, käärid, liim, värvipliatsid, mänguks sukanõel ja niit.

Tegevus Lapsed kirjeldavad töölehe 8c alusel, kuidas riiet saadi. Lapsed meenutavad, mis riidest edasi saab – õmmeldakse riidesemeid. Õpetaja juhendamisel ja abiga proovivad lapsed riidetükile näiteks nõopi külge õmmelda või kaks riidetükki külgepidi kokku õmmelda. Lapsed hindavad, kas õmblustöö on raske või kerge.

Töölehe 8d täitmine

Tööleht 8d Õmblemine

Õpetaja näitab töölehte 8d tahvlile või ekraanile. Lapsed räägivad ühe pildi kaupa, mida nad töölehel näevad. Lapsed järjestavad pildid õigesse järjekorda nummerdades need tahvlil. Õpetaja või mõni lastest tõmbab üle punktiiri joone ning märgib noolega, mis pildi tegevus loogiliselt järgneb. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ning kleepivad sobiva pildi juurde. Lapsed tõmbavad joone punktiirile ja joonistavad nooled õigesse kohta. Lapsed nummerdavad pildid õiges järjekorras. Võib ka pildid välja lõigata ja kleepida õiges järjekorras uuele lehele. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Õmblemise teema võib lõpetada mänguga „**Rätsepaeksam**“.

- ✦ „Rätsepaeksami“ sooritaja püüab kõigepealt toolil istudes niiti sukanõela silmast läbi ajada. Seejärel püüab ta sama teha seistes. Ja lõpuks püüab ta niiti sukanõelasilmast läbi ajada seistes ühel jalal. Õnnestumise korral saab eksami sooritaja „kuulsaks rätsepaks“.

TL 8e: Kudumine, õmblemine

Vajalikud materjalid Mänguks õpetaja poolt valitud kootud ja õmmeldud riideesemed (püksid, pluus, kinnas, sokk, müts jne), tööleht 8e, A4 leht, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus Teemat võiks alata mänguga „**Pime rätsep**“, mis on sarnane varem mängitule, kuid lisatud on üks väike nüanss – mängija peab arvama ka, kas kombitav riideese on kootud või õmmeldud.

✦ Üle toa või mingisuguste kinnituste vahele seotakse nöör, mille külge on lõksudega riputatud õpetaja poolt valitud riideesemed. „Pimeda rätsepa“ ülesanne on mängult valmistada mingi riideese. Rätsepal on silmad kinni seotud. Teda keerutatakse kolm korda ümber oma telje. Seejärel peab ta minema nööri ja riiete suunas. Rätsep peab kompimise abil aimama, millega tegu ja nimetama riideeseme nimetuse. Kui mängija arvab õigesti ära esimesena kätte sattunud riideeseme, võib lugeda, et ta on oma ülesandega ehk mingi riideeseme „valmistamisega“ hakkama saanud. Õpilane võib esialgu pimesi arvata, kas tegu on kootud või õmmeldud riideesemega. Kui see on lapsele raske, arvab ta avatud silmadega. Mängu jätkab uus „pime rätsep“.

Tööleht 8e Kudumine, õmblemine

Töölehe 8e täitmine Õpetaja näitab töölehte 8e projektoriga, esialgu on riideesemete pildid kaetud. Õpilased nimetavad, milliseid tegevusi on piltidel kujutatud. Siis avab õpetaja ka riideesemete pildid. Õpilased nimetavad, millised esemeid on töölehel kujutatud. Lapsed meenutavad, kas need on õmmeldud või kootud. Ühiselt täidavad lapsed töölehe kõigepealt tahvilil – iga joonistatud riideese ühendatakse vastava tegevuspildiga.

- Oma töölehel toimivad lapsed sarnaselt – ühendavad joonistatud riideeseme vastava tegevuspildiga. Või lõikavad tegevuspildid välja ning kleebivad uuele lehele. Seejärel lõikavad lapsed välja ka riideesemete pildid ning kleebivad sobiva tegevuspildi alla. Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Ketramise ja kudumise teemabloki võib lõpetada J. Kunderi muinasjutuga „**Vaeslaps ja talutütar**“ (lühendatud ja lihtsustatud samanimelise muinasjutu järgi).

Kord elas üks tüdruk, kellel ei olnud ei ema ega isa. Tüdruk elas võõras peres. Tüdrukut kutsuti vaeslapseks. Ühel laupäeva õhtul läks vaeslaps sauna. Kui tüdruk parajasti laval

ennast vihtles, kuulis ta väljas sauna ees kilinat ja kõlinat. Sauna ette sõitis vanapagan oma naise ja kolme pojaga. Vanapagan tahtis tüdrukut enda pojale naiseks. Sauna ei tohtinud aga vanapagan sisse minna. Seepärast kutsus vanapagan tüdrukut õue: „Tule nüüd välja, tütreke, lähme ära.“ „Ei ole riideid, ei saa minna!“ vastas vaeslaps. „Küll lasen kodunt riideid tuua. Mis sul vaja on?“ meelitas vanapagan.

Sauna nurgas oli hiir. Hiir õpetas vaeslast: „Küsi riideid üks-haaval! Oota hommikuni. Kui hommikul kukk laulab, siis kaob vanapagan ära!“ Vaeslaps ütles: „Ei ole siidisärki selga panna!“ Vanapagan saatis poja koju siidisärki tooma. Vanapagana poeg oli kiiresti siidisärgiga tagasi. „Säh, tütreke, siidisärk! Lähme nüüd,“ meelitas vanapagan. Vaeslaps vastas: „Ei saa tulla. Ei ole kullast seelikut ümber panna!“ Vanapagan saatis poja koju seeliku järgi. „Nüüd said seeliku ka. Tule nüüd saunast välja!“ meelitas vanapagan. „Ei või tulla, ei ole kirjut vööd seelikule panna!“ vastas vaeslaps. „Säh, tütreke, vöö! Lähme nüüd minema!“ meelitas vanapagan. Vaeslaps aga vastas jälle: „Ei ole kingi jalga panna!“ Vanapagana poeg tõi ruttu kingad. Ei tulnud vaeslaps nüüdki veel saunast välja.

Vaeslaps lasi vanapagana pojalt ükshaaval ka ehteid tuua. Lõpuks astus vaeslaps saunast välja. Vaeslaps nägi välja uhkes riietuses nagu kuningatütar. Aga selsamal silmapilgul laulis kukk. Ja vanapagan oli oma naise ja kolme pojaga kadunud.

Talutütar küsis vaeslapse käest, kust vaeslaps oma ilusad riided ja ehted sai. Vaeslaps rääkis talutüdrukule oma loo.

Järgmisel laupäeval läks talutüdruk sauna. Varsti oli vanapagan sauna ukse taga. „Tule välja tütreke, lähme ära!“ kutsus vanapagan. Talutütar vastas: „Ei ole riideid selga panna!“ „Küll lasen kodunt riided tuua. Ütle, mis sul tarvis on!“ vastas vanapagan. Ka seekord oli hiir saunanurgas. Hiir õpetas: „Küsi riideid ükshaaval!“ Talutütar oli tige ja ahne. Talutütar tahtis ilusaid riideid ja ehteid kiiresti kätte saada. Talutütar vastas hiirele: „Mis sa seal pirised! Pea suu kinni!“

Talutütar hakkas vanapaganale loetlema riideesemeid: „Tarvis oleks siidisärki, ümber tarvis kuldset seelikut, vööle tarvis kirjut vööd, jalga tarvis siidisukka, pähe tarvis hõbepärga.“ Nõnda luges talutüdruk kõik riided ja ehted vanapaganale korraka välja. Silmapilk oli kõik küsitud riided ja ehted vanapagana pojalt toodud. Talutütar pidi nüüd vanapaganaga maa alla põrguperesse sõitma.

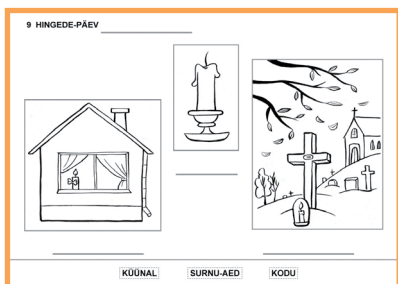
TL 9–16: Rahvakalendri tähtpäevad

- Eesmärk** Tutvustada lastele erinevaid tänapäeval tähistatavaid rahvakalendri tähtpäevi.
- Arendatav oskus** Oskus nimetada tänapäeval enim tähistatavaid rahvakalendri tähtpäevi. Oskus siduda kindel rahvakalendri tähtpäev aastaajaga ja tänapäeva kommetega. Oskus suunamisel tähistada õpitud rahvakalendri tähtpäevi.
- Taust** Rahvakalendri tähtpäevade kombestik on üks osa meie rahvakultuurist. Paljusid rahvakalendri tähtpäevi tähistatakse ka tänapäeval. Tänapäeval tähistatavate rahvakalendri tähtpäevade kombestik on mõnevõrra lihtsustatud võrreldes vanaaja kombestikuga. Alustades lihtsustatud, laste jaoks enam nähtavama kombestiku käsitlemisega, on võimalik tekitada lastes suurem huvi rahvakultuuri kui terviku vastu.

TL 9: Hingedepäev

Vajalikud materjalid Kalender, tööleht 9, värvipliatsid, käärid, liim, minoorse kõlaga instrumentaalpala.

Tegevus Teema käsitlemist alustage õppekäiguga surnuaeda või mõne mälestusmärgi juurde. Õpetaja selgitab lastele, miks surnuaial või mälestusmärgi juures käiakse. Õpetaja selgitab lastele surnuaias ja mälestusmärgi juures käitumise reegleid.

Tööleht 9 Hingedepäev

Klassis loeb õpetaja lastele ette H. Runneli luuletuse „**Ma tunnen väikest Urmast**” (lühendatud):

Ma tunnen väikest Urmast,
kes ükskord mõtles surmast
ja küsis, mille pärast
peab suureks saama laps.
Ma lohutasin Urmast,
sa ära hooli surmast,
surm tuleb päris pärast,
sa ole praegu laps!

Õpetaja juhendamisel meenutavad lapsed luuletust. Õpetaja selgitab lastele, et looduses lõpeb taimede, loomade ja inimeste elu kunagi ära. *Elu lõpeb surmaga. Sügisel on rahvakalendris tähtpäev, millal meenutatakse surnud lähedasi. Surnud lähedasi meenutatakse hingedepäeval.* Õpetaja abiga leiavad lapsed kalendrist hingedepäeva kuupäeva ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) hingedepäeva kuupäeva tahvlile.

Hingedepäeval panevad inimesed kodus küünlad põlema. Inimesed põletavad küünalt ka surnuaias, surnud lähedase haul. Lapsed räägivad, kas ja kuidas nemad on kodus või koolis hingedepäeva tähistanud. Õpetaja abiga meenutavad lapsed tuleohutuse reegleid (küünla süütamine ilma täiskasvanud inimese järelvalveta on keelatud jne).

Töölehe 9 täitmine Õpetaja näitab projektoriga töölehte 9. Lapsed loevad töölehe pealkirja ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) kuupäeva pealkirja taha olevale joonele. Lapsed räägivad, mis on pildidel kujutatud. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) sõna vastava pildi alla.

- Oma töölehel kirjutavad lapsed hingedepäeva kuupäeva
- töölehe pealkirja taha olevale joonele. Lapsed lõikavad
- töölehe all olevad sõnad välja ja kleebivad sobiva pildi alla
- või teevad sõnadest ära kirja. Lapsed joonistavad töölehel
- kujutatud küünlale leegi ja värvivad töölehe.

Töölehe täitmise järel võib õpetaja panna mängima minoorse kõlaga instrumentaalpala. Lapsed värvivad muusika saatel vabalt valitud värvi pliiatsitega nn meeleolupildi.

TL 10: Mardipäev

Vajalikud materjalid Kalender, pildid (habemega, koera- ja kassimaskiga mardisandid, sandid tantsimas ja laulmas, mardisant kommide, küpsiste ja pähklitega), tööleht 10, värvipliiatsid, käärid, liim.

Tegevus Lapsed vaatavad õpetaja abiga kalendrist, millal on mardipäev ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) kuupäeva tahvlile. Õpetaja loeb ette E. Tali jutukese „**Mardid kargavad kaera-jaani**” (lühendatud ja lihtsustatud):

Tööleht 10 Mardipäev

*Kes need ukse taga kobistavad? Kes need ukse taga sosistavad?
Kes nüüd laulu lahti löövad? Kuula vaid:*

*“Laske mardid tuppa tulla!
Mardi küüned külmetavad,
mardi varbad valutavad!”*

Isa läheb ust avama. Ukse taga on mardisandid. Mardisantidel on imelik välimus. Ühel mardisandil on ees pikk habe ja nõõripidi kott üle õla. Veel on koeramaskiga poiss ja kassimaskiga tüdruk. Need on mardilapsed. Mardid hakkavad laulma:

*Mardid tulnud Tallinnast,
mardid leitud Lihulast!*

*Mardid tantsivad tuljakut,
mardid kargavad kaerajaani!"*

Mardid tantsivad ja kargavad. Nad tirivad tantsuringi ka ema ja isa ning koguni vanaema. Pärast tantsimist ja laulmist paneb ema mardisantide kotti kommi, pähkleid ja küpsiseid.

Õpetaja loeb jutukese lastele veelkord ette, lisades tahvlile illustreerivaid pilte. Lapsed kirjeldavad, millised on piltide mardisandid. Õpetaja ja piltide abiga meenutavad lapsed, millest jutt oli. Lapsed meenutavad enda mardipäeva kogemusi kodus (mardisantide külustus) või koolis (mardipäeva üritused). Õpetaja selgitab lastele võimalikke ohte seoses mardipäevaga ja kuidas nendest hoiduda (pimedas üksi tänaval liikumine, üksi kodus ukse avamine vm).

Töölehe 10 täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 10. Lapsed loevad töölehe pealkirja ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) pealkirja taha olevale joonele mardipäeva kuupäeva. Lapsed räägivad, mis on pildidel kujutatud. Lapsed nummerdavad pildid mardisantide tegevuse järjekorras.

- Oma töölehel kirjutavad lapsed töölehe pealkirja taha
- olevale joonele mardipäeva kuupäeva. Lapsed reastavad
- mardisantide tegevuse järjekorra, nummerdades pildid.
- Või lõikavad lapsed pildid välja ja kleeбивad õiges järjekorras uuele lehele. Lõpuks lapsed värvivad pildid.

Töölehe täitmise järel õppige lastega **santide tuppa palumise laulu**. Õpetaja laulab või loeb ühe rea, lapsed kordavad seda:

*Laske sandid tuppa tulla,
sandid tulnud kauge'elta.
Sandil küüned külmetavad,
sandil varbad valutavad.
Sant teil tantsib, sant teil laulab,
maiustusi tasuks ootab.*

Laulu õppimise järel õppige tantsima näiteks Kaera-Jaani.

TL 11: Kadripäev

Vajalikud materjalid

Kalender, pildimaterjal (habemega, koera- ja kassimaskiga mardisandid, mardisandid tantsimas ja laulmas, mardisant kommade, küpsiste ja pähklitega, kadrid tantsimas, laulmas, ande küsimas), tööleht 11, värvipliiatsid, käärid, liim, tööleht 10, pildid mõistatuste vastustega (koer, siil, lammas, kurg, pääsuke, tigu, liblikas).

Tegevus

Tööleht 11 Kadripäev

Õpetaja ja piltide abiga meenutavad lapsed, millised mardisandid olid, mida nad tegid. Meenutatakse, millal oli mardipäev. Pärast mardipäeva tuleb kadripäev. Lapsed leiavad kalendrist õpetaja abiga kadripäeva kuupäeva ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) selle tahvlile. Õpetaja loeb lastele luuletuse:

Ukse taga külalised
kadriks ennast nimetavad –
riided valged, põsed roosad –
ukse taga laulmas hoolsad.
Kadri küüned külmetavad,
kadri varbad valutavad,
Kadri tupp tahab tulla,
lastega tal meeldib olla.
Kadri tantsib, kadri laulab,
kadri mõistatusi küsib.
Kadri maiustusi noolib,
õnne kõigile siis soovib.
Et jääks kauaks rõõmus meel
kadri tantsib, laulab veel.

Õpetaja loeb luuletuse lastele veelkord ette ja paneb pildid (kadrisant, kadri laulmas, tantsimas ja ande küsimas) tahvlile. Lapsed meenutavad luuletust piltide ja õpetaja abiga. Lapsed meenutavad endi kogemusi seoses kadripäevaga kodus (kadrisantide külustus) või koolis (kadripäeva üritused). Ka kadripäeva teema käsitlemisel tuleb õpetaja lastele meelde kadripäevaga seotud ohtusid ja nende vältimist.

Töölehe 11 täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 11. Lapsed loevad õpetaja abiga töölehe pealkirja ja kirjutavad kuupäeva. Lapsed räägivad, mida on töölehe piltidel kujutatud. Lapsed leiavad pildi, mida kadrisandid ei teinud (hüppenööriga hüppamine) ja tõmbavad sellele risti peale. Lapsed loevad õpetaja abiga töölehe all olevad sõnad ja leiavad sõnale vastava pildi.

- Oma töölehel kirjutavad lapsed pealkirja taha olevale
- joonele kadripäeva kuupäeva. Lapsed tõmbavad risti
- peale tegevuspildile, millel on kujutatud tegevus, mida
- kadrisandid ei teinud. Lapsed lõikavad sõnasedelid välja
- ja kleebivad sobiva pildi alla. Või teevad lapsed sõnadest
- ära kirja. Lapsed värvivad töölehe.

Töölehe lõpetamise järgselt võrrelda lastega töölehte 10 ja 11 (või pildimaterjali) abil mardipäeva ja kadrisante ning nende tegevuste erinevusi ja sarnasusi.

Kadrisantide teema lõpetuseks võite mõistatada mõistatusi. Mõistatuste vastuste pildid pange tahvlile.

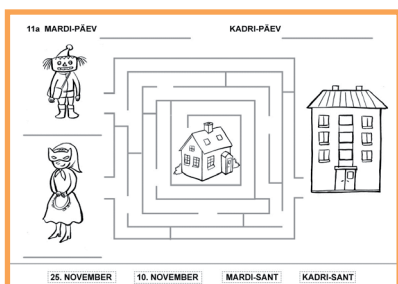
- Päeval karjas, öösel (orjas) valves? (koer)
- Hall kera, okkaid täis? (siil)
- Kes ei võta ilmaski kasukat seljast? (igasugune karvane loom)
- Ühe jala peal seisab, sarvega vett joob? (kurg)
- Must mees, kalasaba taga? (pääsuke)
- Mees kannab maja? (tigu)
- Tiivad tal on, aga ei ole lind? (liblikas)

TL 11a: Mardi- ja kadripäev

Vajalikud materjalid Pildimaterjal mardi- ja/või kadrisantide tegevustest, kalender, tööleht 11a, värvipliitsid, käärid, liim, kott, milles on maiustused (kommid, õunad, väike šokolaad vm).

Tegevus Õpetaja ja piltide abiga korratakse, mida mardi- ja kadrisandid teevad. Lapsed meenutavad, millal need päevad on ning kirjutavad (või kirjutab õpetaja) kuupäevad tahvlile. Etendage lastega väike etendus – laulge santide tuppa palumise laulu (vt TL 10), tantsige Kaera-Jaani ja mõistatage mõistatusi.

Tööleht 11a täitmine

Tööleht 11a Mardi- ja kadripäev

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 11a. Lapsed loevad õpetaja abiga tähtpäevade nimetused ja kirjutavad õigele kohale kuupäevad. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastava pildi. Nad leiavad, millist maja külastab mardisant ja millist maja külastab kadrisant. Mõlema teekond labürintis märkige eri värvi kriidiga.

- Oma töölehel lõikavad lapsed töölehe all olevad sõnase-
- delid välja ja kleeuvad sobivasse kohta või teevad ära kirja.
- Lapsed märgivad labürintis mardi- ja kadrisandi teekonna
- eri värvi pliitsiga ja värvivad töölehe.

Töölehe täitmise järel pakub õpetaja lastele tubli laulmise, tantsimise ja õppimise eest maiustusi ehk ande. Õpetajal on maiustused kotis. Laps paneb käe kotti ja püüab ära arvata, mis talle esimesena kätte sattus ning saab selle endale.

TL 12a: Jõulud (kuusk)

Vajalikud materjalid Kuuseehded, tööleht 12a, käärid, liim, värvipliitsid.

Tegevus Kaunistage lastega klassis kuusk või kuuseoksad. Vaadeldage ehteid ning ergutage lapsi ehteid kirjeldama. Pärast kuuse ehtimist loeb õpetaja V. Luige luuletuse „Väike kuusk” 1. salmi:

Kuuse jaoks ei ole vaja
väga palju ehteid.
Tema ootab lahket maja,
rõõmu, mis on ehtne.

Õpetaja abiga meenutavad lapsed, millest luuletus rääkis. Õppige lastega luuletust. Lapsed räägivad, milline on kodus nende jõulukuusk ja milline kuusk on koolis.

Töölehe 12a täitmine

Tööleht 12a Jõulud

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Lapsed leiavad töölehel kuuseehete, järelejäänutele (lill, liblikas) tõmbavad lapsed risti peale. Õpetaja tuletab lastele meelde tuleohutuse reegleid – lapsed ei põleta küünalt ilma täiskasvanud inimese juuresolekuta jne.

- Oma töölehel lõikavad lapsed kuuseehete välja ja kleepivad töölehel olevale kuusele. Tühjaks jäänud ringidesse joonistavad lapsed neile meelepärased ehteid. Ka küünalid võivad lapsed kuuseokstele juurde joonistada. Lapsed värvivad kuuse.

Pärast töölehe täitmist valmistage lastega kuuseeheteid kingituseks, klassi kuusele lisamiseks vm.

TL 12b: Jõulud (piparkoogid)

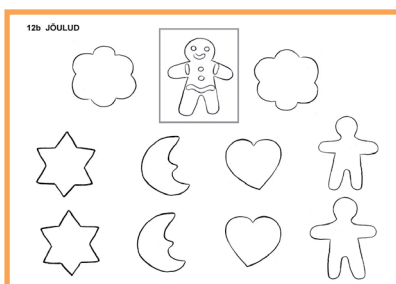
Vajalikud materjalid

Piparkookide küpsetamiseks vajalikud toiduained ja esemed, tööleht 12b, värvipliitsid.

Tegevus

Enne töölehe täitmist küpsetage lastega õppeköögis piparkooke. Õpetaja abiga kirjeldavad lapsed, mida nad millega teevad ja nimetavad ka piparkoogivormide kujundite nimetusi. Lapsed räägivad, kas nemad on kodus piparkookide küpsetamisel abiks olnud jm. Õpetaja tuletab lastele meelde ahjuga töötamise ohutusreegleid. Valmis piparkoogid jäävad õppekööki jahtuma, edasine töö toimub klassis.

Töölehe 12b täitmine

Tööleht 12b Jõulud

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 12b. Lapsed nimetavad, mis on töölehel kujutatud. Õpetaja abiga kirjeldavad lapsed, kuidas on ruudus olev piparkoogimehike kaunistatud. Õpetaja tutvustab lastele piparkookide erinevaid kaunistusviise, joonistades tühjadesse piparkookidesse lihtsamaid mustreid. Seejärel võivad lapsed harjutada mustrite joonistamist.

- Oma töölehel kaunistavad lapsed kujutatud piparkooke endale meelepärasel viisil, mis oleksid eeskujuks hilisemal piparkookide kaunistamisel.

Pärast töölehe täitmist kaunistage piparkooke õppeköögis.

TL 12c: Jõulud (kingitused)

Vajalikud materjalid

Pilt jõuluvanast, tööleht 12c, värvipliatsid, jõulukaartide valmistamise jaoks vajalikud vahendid.

Tegevus

Õpetaja paneb tahvlile jõuluvana pildi. Lapsed räägivad, kes on pildil ning, kuidas jõuluvana kõigile rõõmu valmistab. Lapsed räägivad, kas neil on jõuluvana külas käinud ning meenutavad, milliseid kingitusi on nemad ise ja pereliikmed saanud. Õpetaja loeb lastele L. Hainsalu luuletuse „**Jõulutaadi jõulusoov**” (lühendatud):

Tööleht 12c Jõulud

Kuidas elad, jõulutaat,
kas ka sina kinke saad?
Keset lund ja jääd ja tuiske,
kas toob keegi sulle uiske?
Täna, homme, ülehomme,
kas toob keegi sulle komme?
“Ei, mu laps! Sa mõtle vaid –
igatsen üht pikka paid.”

Õpetaja abiga meenutavad lapsed luuletuse sisu.

Töölehe 12c täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 12c. Lapsed nimetavad, mida või keda on töölehel kujutatud. Lapsed ühendavad joonega kingi ja kingituse saaja.

- Oma töölehel toimivad lapsed sarnaselt tahvilil tehtuga.
- Iga kingisaaja ja kingituse vahel võiks olla eri värvi joon.
- Lõpuks lapsed värvivad töölehe.

Töölehe täitmise järel võite valmistada jõulukaarte kinkimiseks ja sõpradele saatmiseks.

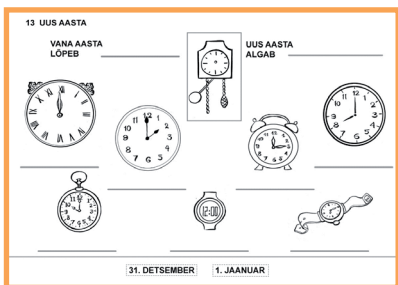
TL 13: Uus aasta

Vajalikud materjalid

Kalender, pildid erinevat aega näitavatest kelladest, tööleht 13, värvipliatsid, käärid, liim.

Tegevus

Pärast jõulusid tähistavad inimesed uue aasta saabumist. Õpetaja loeb ette E. Niidu luuletuse „**Nääriöö!**” 1. salmi:

Tööleht 13 Uus aasta

Küünlad kuusel säravad,
tuli paitab tahti.
Uue aasta väravad
lükatakse lahti.

Õpetaja abiga vaatavad lapsed kalendrist, millal on aasta viimane päev ja millal saabub uus aasta. Lapsed kirjutavad (või kirjutab õpetaja) vastavad kuupäevad tahvlile.

Lapsed meenutavad, kuidas nende pere kodus uut aastat vastu võttis ja räägivad sellest teistele.

Uus päev algab alati öösel kell 12. Uus aasta saabub 31. detsembri ja 1. jaanuari öösel kell 12. Õpetaja paneb tahvlile erinevaid kellaaegu näitavad pildid kelladest. Lapsed leiavad, millisel pildil näitab kell 12.

Töölehe 13 täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 13. Lapsed loevad õpetaja abigauseste algused ja lõpud. Lapsed ühendavad sobivad lauseosad. Lapsed joonistavad kahe lause vahel olevale kellale seierid, et kell näitaks 12. Lapsed märgivad kõigi kellade alla kellaaja. Lapsed tõmbavad ringi ümber kelladele, mis näitavad 12.

- Oma töölehel lõikavad lapsed töölehe all olevad kuu-
- päevad välja ja kleebivad sobiva lause alguse kõrvale. Kuu-
- päevadest võib teha ka ära kirja. Lapsed joonistavad töö-
- lehel kahe lause vahel olevale kellale seierid, et kell näitaks
- 12. Lapsed märgivad töölehel kõigi kellade ajad joonele.
- Lapsed teevad ringid ümber ja värvivad töölehel need
- kellad, mis näitavad 12.

Pärast töölehe täitmist selgitab õpetaja, et uueks aastaks on kombeks soovida endale ja ka teistele head. Koostage lastega uueks aastaks heade soovide nimekiri.

TL 14: Vastlapäev

Vajalikud materjalid

Kelgu, vastlakukli ja vurri pildid, vurri valmistamiseks nõõp ja nõõr, tööleht 14, käärid, liim, värvipliatsid.

Tegevus

Osalege lastega vastlapäevaga seotud üritustel. Minge võimalusel kelgutama. Kelgumäel tuletab õpetaja lastele meelde ohutu kelgutamise reegleid. Korraldage võistlus, kes kõige kaugemale sõidab. Klassis meenutage kelgutamist. Õpetaja loeb või laulab lastele R. Kamseni laulu „**Talvel**” 2 salmi:

1. Küll on kena kelguga hangest alla lasta!
:;Oi, oi, kelguga hangest alla lasta!;;
2. Laial luhal säravad jää ja lumi vastu!
:;Oi, oi, säravad jää ja lumi vastu!;;

Tööleht 14 Vastlapäev

Õppige lastega laulu, õpetaja loeb või laulab esimesed kaks rida, lapsed kordavad teist rida jne. *Vastlapäeval kelgutatakse. Vastlapäeval süüakse vastlakuklit. Vastlapäeval mängivad lapsed vurriga.* Õpetaja näitab juurde kelgu, vastlakukli ja vurri pilte. Valmistage lastega nõõbist vurr ja harjutage lastega vurri keerutamist.

Töölehe 14 täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 14. Õpetaja abiga loevad lapsed töölehe pealkirja. Lapsed nimetavad, mis on piltidel kujutatud ning milleks igat eset kasutatakse. Lapsed loevad all olevad sõnad ja leiavad vastavad esemepildid. Lapsed leiavad pildid, mis on vastlapäevaga seotud, teistele piltidele teevad lapsed risti peale, kuid püüavad meenutada, millise tähtpäevaga pildil olev ese on seotud.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ja kleepivad sobiva esemepildi alla või teevad sõnadest ära kirja.
- Lapsed leiavad pildid, mis on vastlapäevaga seotud ja värvivad need.

Töölehe täitmise järel harjutage veel vurri keerutamist ja laulu „Talvel“.

TL 15a: Kevadpühad (munad)

Vajalikud materjalid

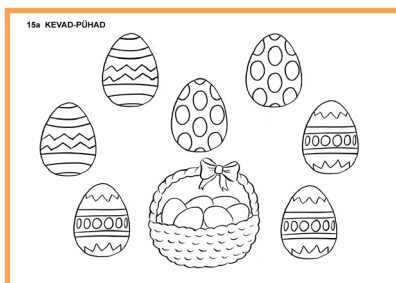
Tööleht 15a, värvipliatsid, igale lapsele üks keedumuna, õpetaja poolt valitud munavärvimisvahendid, mängudeks pingpongipallid või üllatusmuna plastmassmunad.

Tegevus

Korraldage õppekäik loodusesse. Lapsed kirjeldavad õpetaja abiga loodust ja ilma. Lapsed nimetavad, mis aasta aeg õues on, millised on kevademärgid. Klassis meenutage õppekäiku. *Kevadel on suureks pühaks kevadpühad. Kevadpühased kutsutakse ka munapäevaks. Kevadel algab looduses uus elu. Ka munast algab uus elu. Kevadel hakkavad kanad hoolega munema. Siis saame palju mune. Kevadpühadel ehk munapäevadel värvivad inimesed mune.*

Töölehe 15a täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte 15a. Lapsed loevad õpetaja abiga töölehe pealkirja. Lapsed leiavad ühesugused munad ja märgistavad need kokkuleppeliste märkidega (ring, ruut, rist vm). Korvis olevate munade peal saavad lapsed harjutada munade kaunistamist, joonistades nende peale täppe, triipe, laineid vm.

Tööleht 15a Kevadpühad

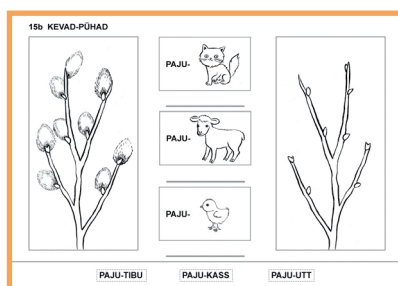
- Oma töölehel leiavad lapsed ühesugused munad ja värvivad need ühtemoodi. Lapsed kaunistavad korvis olevad munad.

Pärast töölehe täitmist värvige õpetaja poolt valitud munavärvimisvahenditega keedetud mune. Lapsed räägivad, millega nemad tavaliselt kodus mune värvivad. Teema lõpetuseks mängige ka mõni munamäng asendades pärismunad pingpongipallide või üllatusmunade plastmassmunadega.

TL 15b: Kevadpühad (pajuoksad)

Vajalikud materjalid Pildid (utt, kass, tibu), õpetaja poolt varutud pajutibud piltide valmistamiseks, tööleht 15b ja 15b lisa1, käärid, liim, värvipliiatsid, linnukiige jaoks vajalikud vahendid (vt foto 8 ja sellele järgnev juhend).

Tegevus Korraldage lastega õppekäik loodusesse, kus saab pajuoksi lõigata. Enne õppekäiku teeb õpetaja sissejuhatuse. *Kevadpühadel kaunistatakse kodusid pajuokstega. Paju on üks esimesi taimi, mis kevadel „ärkab“ ja õitsema hakkab.*

Tööleht 15b Kevadpühad

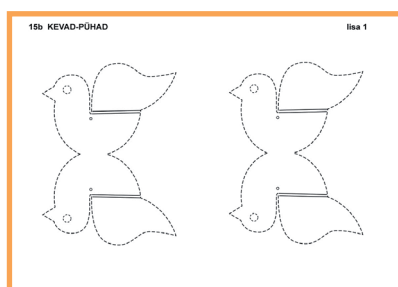
Õppekäigul selgitab õpetaja lastele, et igalt poolt ei tohi oksid murda ning et ühelt puult või põõsalt ei tohi palju oksid korraga võtta jne.

Klassis vaadeldage pajuurbasid, lapsed katsuvad neid ja püüavad õpetaja abiga neid kirjeldada. *Pajuurbasid nimetatakse ka teistmoodi. Kuidas? Õpetaja paneb tahvlile ute, kassi ja tibu pildid. Iga pildi ette kirjutab õpetaja sõna PAJU. Vajadusel õpetaja selgitab, et lambatalle teine nimi on utt. Õpetaja abiga loevad lapsed piltsõnu. Lapsed meenutavad piltsõnade abil, kas nemad on kuulnud, kuidas pajuurbasid teistmoodi nimetatakse.*

Enne töölehe täitmist võite koos valmistada klassi kaunistamiseks või kingitusteks pajutibudega kaetud pilte.

Töölehe 15b täitmine Õpetaja näitab projektoriga töölehte 15b. Lapsed loevad pealkirja. Lapsed loevad õpetaja abiga pajuokste avanenud pungade nimetuse vasakpoolse pildi kohalt. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ja ühendavad sobiva piltsõnaga.

- Oma töölehel lõikavad lapsed sõnasedelid välja ja kleepivad sobiva piltsõna alla või teevad sõnadest ära kirja.
- Lapsed joonistavad paremal olevale pildile pajuokstele
- urvad ja värvivad töölehe.

Töölehe 15b lisa

Pärast töölehe täitmist valmistage lastega töölehe 15b lisa1 järgi linnukesi. Lapsed värvivad linnud ühelt poolt ja lõikavad välja. Kahe linnu kokkupuutekohalt murtakse linnud kokku, tiivad alla ning kleepitakse linnu keha kokku. Et linnukesed nõõri otsas hiljem tasakaalus oleks, kleepige ca 2,5 cm läbimõõduga värvilisest papist ringid linnu kõhu mõlemale küljele. Linnukeste valmistamise järel valmistage „Linnukiik“ (vt foto nr 8 ja sellele järgnev juhend. Õpetus pärineb I. Muheli raamatust „Meie lapse lihavõtteraamat“).

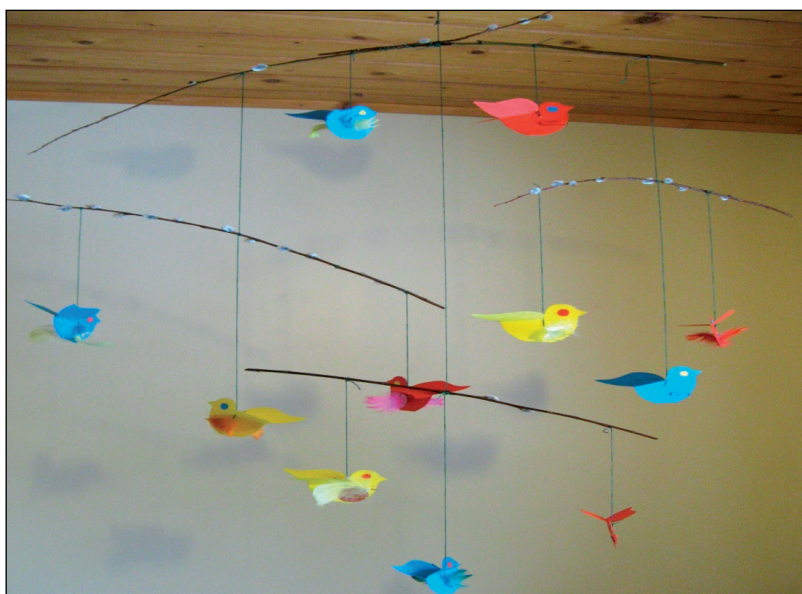
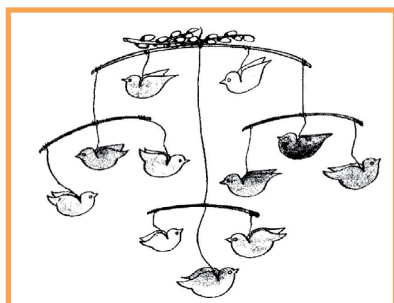

Foto 8. Linnukiik

TÖÖVAHENDID:

- pajuoksad
- nõõri
- töölehe 15b lisa1 järgi valmistatud linnukesed
- suled
- värvilised kirjaklambrid

TÖÖ KÄIK:

- Siduge oksad ja linnud kõrvaljoonisel näidatud viisil.
- Lisage lindude kaunistamiseks lindudele sulgesid.
- Tasakaalustamiseks oksti ja lindusid kasutage värvilisi kirjaklambreid.

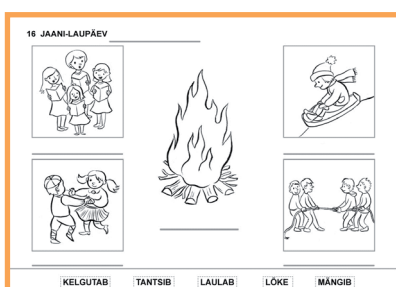
TL 16: Jaanilaupäev

Vajalikud materjalid

Kalender, pildimaterjal (lõke, tantsimine, köievedu, laulmine) tööleht 16, käärid, liim, värvipliatsid, A4 leht.

Tegevus

Suve suur püha on jaanipäev. Lapsed leiavad kalendrist õpetaja abiga jaanipäeva kuupäeva ja kirjutavad (või kirjutab õpetaja) selle tahvile. Õpetaja näitab pilte ja jutustab: Jaanilaupäeval, öhtul enne jaanipäeva, teevad inimesed lõket. Lõkke juures inimesed tantsivad. Lõkke juures inimesed ka laulavad. Lõkke juures mängivad inimesed erinevaid mänge. Lapsed meenutavad enda jaanilaupäeva pidude kogemusi – kus nad käisid, mis seal tehti jne. Meie õpime täna jaanipäeva ringmängu.

Tööleht 16 Jaanilaupäev

Õppige lastega ringmängu „**Jaanituli**” sõnu „Me lähme rukist lõikama” viisil:

Refrään: Me lähme jaanitulele,
kas tahad kaasa tulla?

Kas armas sõber tahad sa,
ka meie seltsis olla?

1. Mina laulan ja sina laulad
ja igaüks laulab laulu.

Ja mina laulan ja sina laulad
ning kõigil meil on lõbus.

2. Mina tantsin ja sina tantsid
ja igaüks tantsib tantsu.

Ja mina tantsin ja sina tantsid
ning kõigil meil on lõbus

3. Mina mängin ja sina mängid
ja igaüks mängib mängu.

Ja mina mängin ja sina mängid
ning kõigil meil on lõbus.

„**Jaanituli**”. Lapsed on ringis. Refraani ajal liigutakse mööda ringjoont ja tehakse kutsuvaid liigutusi. 1. salmi ajal jäävad lapsed seisma, pööravad näod ringi sisse ning laulavad esimest salmi. 2. salmi ajal jäädakse samuti seisma ning tehakse kokkulepitud tantsusamme. 3. salmi ajal võtavad lapsed paarides kätest kinni ning laulavad ja imiteerivad nt köievedu. Et sõnad ja tegevus paremini meeles püsiks, võib õpetaja näidata enne uue salmi algust pilti tegevusest, millest nüüd laulma hakatakse.

Töölehe 16 täitmine

Õpetaja näitab projektoriga töölehte. Lapsed loevad õpetaja abiga töölehe pealkirja ning kirjutavad (või kirjutab õpetaja) jaanilaupäeva kuupäeva tahvlile. Lapsed loevad töölehe all olevad sõnad ning leiavad vastavad pildid. Lapsed leiavad, milline pilt ei väljenda jaanilaupäeva tegevust ning tõmbavad sellele risti peale. Õpetaja meenutab lastele tuleohutuse reegleid lõkke tegemisel.

- Oma töölehel kirjutavad lapsed joonele jaanilaupäeva kuupäeva. Nad lõikavad sõnasedelid välja ja kleebivad sobiva pildi alla või teevad sõnadest ära kirja. Lapsed värvivad töölehel kujutatud lõkke ja tegevuspildid. Järelejäänud pildile (kelgutamine) tõmbavad lapsed risti peale. Võib ka jaanilaupäevased pildid välja lõigata ja uuele lehele kleepida.

Pärast töölehe täitmist võite taas korrata ringmängu „**Jaanituli**”, kus sõnu ei laulda ning tegevusi ei tehta õpitud järjekorras, vaid sõltuvalt sellest, mis pilti õpetaja näitab.

Kirjandust

Aher, S. PäkapiKurada. Juhiseid keskkonnamängudeks ja -tegevusteks.

<http://www.hared.ee/files/pakapikurada.pdf>

Arnover, E., Kangur, A. (1992). Väike jõuluraamat. Perioodika.

Bakk, A., Grunewald, K. (1999). Vaimupuudega inimeste hoolekandest. Koolibri.

Berta. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas.

<http://www.folklore.ee/Berta/kalender.php>

Fotoorikum. Puidust esemete meisterdamise koduleht.

<http://www.fotoorikum.xtreemhost.com/noatupp.html>

Haavik, Ö. (2006). Eesti rahvakombeid läbi aastaringi. Argo.

Jaaksoo, A. (1997). Meie kassil kriimud silmad. Eesti lastekirjanduse antoloogia I köide.

Andres Jaaksoo & Steamark.

Järv, A. (2007). Meie kiisul kriimud silmad. Vana-vana-vanaemade-isade lastelaule. Eesti

Raamat.

Kadri. Keskkond. Rahvakalendri tähtpäevad.

<http://oppematerjalid.onepagefree.com/?id=17314&onepagefree=a8eb0c10c35ed83e69495f5178d328c5>

Kalamees, A. (1973). Eesti rahvamänge. „Eesti Raamat“.

Kivisalu, K. (2003). 100 mängu lapsega. Pere ja Kodu.

Kivisilla, V. (2009). Lahedaid lastelaule. Pegasus.

Liivak, M. (2000). Kaks sammu sissepoole. Talmar ja Põhi.

Metstak, V. (2004). Mõista, mõista...Eesti rahva mõistatusi. Tiritamm.

Miksike. Lisamaterjal põhilehtede juurde. Tähtpäevad.

<http://www.miksike.ee/>

Muhel, I. (1994). Meie lapse lihavõtteraamat. Koolibri.

Muhel, I. (1991). Sõitsid saanid, sõitsid, reed... Koolibri.

Rahvakultuuri keskus. Vaimne kultuuripärand.

<http://www.rahvakultuur.ee/?s=106>

Zapletal, M. (1984). 1000 mängu. Tallinn „Valgus“.

Toidutare. Toiduportaal.

<http://www.toidutare.ee/>

Viires, A. (1995). Eesti rahvakultuuri leksikon. Eesti entsüklopeediakirjastus.

Veering, E., Kukk, E. (2004). Muinasjutumaias. Argo.